

Miskolci Keresztény Szemle

A KÉSZ ökumenikus kulturális folyóirata

40. (X/4.) szám

2014

SZERZŐK

Alakszainé dr. Oláh Annamária

Baritz Sarolta Laura

Bogdan Adamczyk

Fóris Ferenc

Gróf Lajos

Hangóné Birtha Melinda

Dr. Hevesi Attila

Jeney Edit

Prof. dr. Kocziszky György

Lezsák Sándor

Dr. Márkus Béla

Dr. Orosz Atanáz

Dr. Petrik Béla

Pozsgay Imre

Szabó Sándor

Prof. dr. Szathmáry Sándor

Vas Rita

A szerkesztőbizottság:
*Alakszainé dr. Oláh Annamária, Demjén Péter, Gróf Lajos,
Makkai László, Rácsok András, Sasvári István, Zsugyel János,
Várhelyi Krisztina*

Lapalapító: *Gróf Lajos*

Felelős szerkesztő: *Jeney Edit*

Tipográfia: *Keglovics János*

Szerkesztőség (levélcím):
3530 Miskolc, Toronyalja u. 47.
Telefon: (46) 324-429
E-mail: keresztenyszemle@gmail.com

Kiadja a Keresztény Értelmiségek Szövetsége
miskolci csoportja,
az Eszmék és Értékek Alapítvány támogatásával
Felelős kiadó: *Alakszainé dr. Oláh Annamária*

KARÁCSONYRA

JUHÁSZ GYULA VERSE

Betlehemes ének

Ó, emberek, gondoljatok ma rá,
Ki Betlehemben született ez este
A jászol almán, kis hajléktalan,
Szelíd barmok közt, kedves bambinó,

Ó, emberek, gondoljatok ma rá:
Hogy anyja az Úr szolgáló leánya
És apja ács volt, dolgozó szegény
S az istállóban várt fődél reájuk.

Ó, emberek, gondoljatok ma rá,
A betlehemi kiseded jászolára,
Amely fölött nagyobb fény tündökölt,
Mint minden várak s kastélyok fölött.

Ó, emberek, gondoljatok ma rá,
Ki rómaihoz, barbárhoz, zsidóhoz,
A kerek föld mindegyik gyermekéhez
Egy üzenettel jött: o Szeressetek!

Ó, emberek, gondoljatok ma rá!

A kis Jézus aranyalma

A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz Mária,
Egy kezébe ringatgatja,
A másikkal takargatja.

Aludj, aludj kisededecske,
Betlehemi hercegecske,
Nem királyné a te dajkád,
Szolgálóbul lettem anyád.

Oh te dudás mit szundikálsz?
Fényes az ég, nem kell lámpás,
Ha kimegyek ajtóm elé,
Föltekintek az ég felé.

Ott látok egy szép kápolnát,
Benne a szép Szűz Máriát.

(Forrás: Népi imádság)

Szép Violácska

Szép violácska, kedves rózsácska,
Szerelmes kisded, szép Jézuska,
Ki most születél, emberré lettél,
Minékünk örömet szerzettél,
Kérünk, vigasztald népünket,
Térítsd magadhoz lelkünket,
Igazítsd szívedhez szívünket,
Igazítsd szívedhez szívünket.

Jászolban látlak, szívemben várlak,
Ó drága kisded, szép Jézusom.
Fogadd el szívem, szeretlek híven,
Szűz ágon virágzott Kirsztusom.
Jászlad szénája, szalmája,
Szívem jó meleg tanyája,
Szép kisded, szerelmes Jézusom,
Szép kisded, szerelmes Jézusom.

Áldott Teremtőm, szent Üdvözítőm,
Ó drága kisded, szép Jézusom!
Nincs e világon, ki befogadjon,
Szűz ágon virágzott Krisztusom.
Jöjj el lelkemnek ölébe,
Zárkózz el szívem mélyébe,
Szép kisded, szerelmes Jézusom,
Szép kisded, szerelmes Jézusom.

XVII. sz. *(Forrás: Magyar Cantionale)*

PAUL GERHARDT

Itt állok jászolod felett

(részletek)

Itt állok jászolod felett, ó, Jézusom, szerelmem,
Eljöttem, elhoztam neked, amit kezedből nyertem;
Vedd elmém, lelkem és szívem,
Hadd adjam néked mindenem, Hogy kedves légyek néked!
....

Megváltóm, egy kérésemet nem vetheted meg nékem
Hogy szívem mélyén tégedet hordozhatlak, remélem,
És bölcsőd, szállásod leszek;
Jövel hát, tölts el engemet Magaddal: nagy örömmel!

SZATHMÁRY SÁNDOR

Advent és karácsony teológiája

Két módon közelíthetjük meg az advent és a karácsony gazdag gondolatvilágát, mélységes teológiáját. Az egyik út: hosszmetsetet adunk, és követjük az üdvösség történeti kibontakozását, a másik: keresztmetsetet adunk, és keressük azt a belső érhálózatot, erőáramlást, mely átszövi ezt az eseményt. Induljunk ki most fordított sorrendet követve, az utóbbiból.

Három fogalmat választunk ki, mely átszövi az advent és a karácsony teológiáját: kegyelem, Isten országa, örök élet.

Szathmáry Sándor

I.

1. KEGYELEM

János evangéliumában ezt olvassuk: „*Mi pedig valamennyien az ő teljességéből kapunk kegyelmet kegyelemre*” (Jn 1.16). Az Ószövetség gondolatvilágát a törvény határozza meg: ezt cselekedd és élsz. Isten megmondta, hogy mi a kedves előtte: kövesd az igazságot és cselekedd az irgalmasságot. Az ember feladata, hogy ezt nyomon kövesse. Cselekedetei alapján jut áldáshoz és boldogsághoz, élethez és szabaduláshoz ebben és a következő világban. Kutatni az írásokat, értelmezve és figyelve a törvény előírásait, melyet a papok őriznek. Parancsok és tilalmak sorát találja ezekben az ember: 248 parancs és 365 tilalom, összesen 613 törvény. Ezekben nincs kisebb és nagyobb, mert mindegyik egyforma súlyú, és Isten országához az áll közelebb, aki a törvény betöltésében előbb jár és gazdagabb. Aki ezt nem teszi, az átkozott. Élesen fogalmazza meg ezt János evangéliuma: „*de ez a sokaság, mely nem ismeri a törvényt, átkozott!*” (Jn 7,49). Ezt a farizeusok fejezték ki így. Advent és karácsony evangéliumának a középpontjában pedig ez a mondat áll: „*Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa*” (Mt 5,3). Ez a jézusi mondas a kegyelem teljességét foglalja magába, és ez a legteljesebb ellentétben áll azzal, amit a törvény hirdet, amit a farizeusok az előző megállapításban kifejezésre juttattak. Egyik helyen átkozottak a

lelki szegények, a törvényt nem ismerők, a másik helyen boldogok. Az egyik a régi korszak lényegét öleli át, a másik az új korszakot nyitja meg. Boldogok a lelki szegények, akiknek nincs elegendő törvényismerete és elegendő lelki gazdagsága a törvény megtartásában. Akik híjával vannak a követelményeknek, akik szegényen és üres kézzel állnak Isten előtt, alázatosan, lelkileg szegényen, hiányaik tudatában. Isten elé nem tudnak teljeset vinni, mert a lelkük szegény és a kezük üres.

De miért is boldogok ők, tehetjük fel a kérdést? Mert most Isten akar adni, és akinek a keze tele van, azt nem tudja megajándékozni. A kegyelem nem más, mint Istennek a meg nem érdemelt és megfoghatatlan, teljesen érthetetlen ajándéka. Most az embert Ő akarja boldoggá tenni és igazzá formálni. Amit az ember adott, az elégtelen. Az Ószövetség is szüntelenül küzd ezzel az elégtelenséggel, és ebben gyötrődik. Most Isten az ember minden terhét és adósságát, hiányát és elégtelenségét magára veszi, és helyette azt adja, ami az ő igazsága és elért eredménye. A kettő szinte kizárja egymást. Erre példa a vámszedő és farizeus története a Lukács evangéliuma szerint (Lk 18,9-14). A példázat szerint egy farizeus és egy vámszedő templomi imájáról van szó, melyben a farizeus megköszöni, hogy ő a törvényt mindenben megtartotta, sőt túl is teljesítette, és így különb embernek látja magát, mint mások. Nincs is mit kérnie, mert a keze teljesen tele van. A farizeus ellenpéldája a vámszedő, akinek viszont semmi nincs a kezében, és magát megalázva azt mondja: „*Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek*”. A farizeus valaki, a vámszedő senki. A törvény mércéje és az emberi mérce szerint is. De Isten mércéje más. Jézus így összegzi a történetet; „*Mondom nektek, ez megigazulva ment haza, nem úgy, mint amaz*”. A vámszedő boldog lett, mert lelki szegény volt, a farizeus úgy vélt boldogsága pedig elveszett. Az egyiknek semmije nem volt, és megajándékozott, a másiknak minden meg volt, és elvétetett. A kegyelem isteni ajándéka és korszaka mindent felfordít, ami eddig rend volt. Aki szegény volt gazdag lesz, és aki gazdag volt, szegény lesz. Mária is ezt vallja meg énekében: „*Éhezőket töltött be javakkal, és gazdagokat küldött el üresen*”. A törvény szemlélete szerint a világ most feje tetejére áll. Isten a kicsik, a szegények és a bűnösök oldalára áll, azokéra, akiknek nincs. És öröme abban van, hogy ő ad: igazságot, boldogságot és gazdagságot. Boldog az, aki ezt el tudja fogadni. Ezért boldogok a lelki szegények. Új értékek jelennek meg, melyek eddig nem voltak. Isten most nem a törvényben jelenik meg, hanem Krisztusban. Luther így fogalmaz: Isten mindent kirázott önmagából Krisztusban. Méliusz Juhász Péter pedig ezt mondja: Milyen szegény lenne az Isten Krisztus nélkül. A kegyelem azt jelenti, hogy Istent most Krisztusban fogadhatjuk el. Benne van ebben a kegyelemben az ő teljessége, és emellett minden szegénységnek bizonyul.

De a kegyelem megértésében még ennél is tovább kell menni. A kegyelem szó nem közelíthető meg emberi oldaláról. Gondoljunk Dosztojevszkij történetének egyik mozzanatára. Lázadás miatt halálra ítélik, és már odakötözik az oszlophoz, sőt a katonák már fegyverüket is felemelik intó jelle várva. Ebben a pillanatban futár érkezik fehér zászlóval, és hozza a megmentést jelentő kegyelmet. A lázadók kegyelmet kaptak. Bármilyen nagy dolog ez, az itt szereplő kegyelem nem fejezi ki az Újszövetség üzenetét. Mert a kegyelem az előbbi esetben a halálos ítélet eltörlése, az adósság el-

engedése, felmentő ítélet. Ismerjük az ilyen szavakat: kegyelemkenyér, koldus pénz, könyöradomány, királyi kegy stb. Ezek azonban meg sem közelítik az Újszövetség kegyelem szavát, gazdag töltését. Ez ugyanis pozitív jelleget hordoz. Nem arról van szó csupán, hogy Isten eltörli az ember vétkét és tabula rasat csinál. Nem az történik, hogy Isten az ember bűnét elveszi, azt ami az embert Isten ellen hangolta a bűneset története szerint, hanem az emberben valami olyan újat teremt, ami soha nem volt, Isten szerinti életet. Nem egyszerűen eltörli a vétket (bűnbocsánat), hanem az embert újjá teremt. A kegyelem kétszárnyú madár, fogalmazta meg ezt Szabó Imre, azaz bűnbocsánat és Szentlélek. Mit jelent ez? Az ember úgy gondolja, hogy Isten kiküszöböli a vétket, és az embert oda viszi vissza, ahol a teremtés kezdetén állott. Lehet kezdeni mindent előlről. De hiszen akkor csak körforgás történt, visszajutottunk a kezdethez, ahonnan elindultunk. Nem Istenhez méltó folyamat lenne ez. Nincs benne fantázia. A kezdetben az ember büntelen volt, és most Isten az ember bűnét elveszi, és az embert újra a kezdethez állítja. Akkor igaza lenne a Prédikátornak, aki feljajdul, és azt mondja: Minden hiábavalóság, nincs semmi új a nap alatt. A történelemben az ember oda kanyarodik vissza, ahol volt. Nincs előrejutás, és nincs túlszárnyalása a létnek. Csupa unalom és önmagába visszatérő görbéhez hasonló az élet és a történelem. De éppen ezt törli át a kegyelem. Új kezdődik, ami soha nem volt. Isten nem csak elveszi a bűnt, az ember óemberét, hanem megteremti az ember új valóságát. Megteremti a második Ádámot, a szellemi embert. Maga Keresztelő János is azt mondja: Én vízzel keresztelek, azaz a bűn eltörlését hirdetem, de utánam jön az, aki vízzel és Szentlélekkel keresztel majd. Az ember nem marad a régi, mert soha nem látott életlehetőségek nyílnak meg az ember előtt, hogy isteni életet kapjon, Krisztus testvére legyen, magának Istennek a fiává a Lélek által. Az első ember földi, a második ember égi, mennyei. Isten megteremti a második ember gazdag benső világát, hogy vele egy akaraton legyen, hogy új szívet, új lelket és új tudatot kapjon. Az első ember mozgatója az emberi lélek, a második ember mozgatója pedig a Szentlélek (IKor 2,14–16).

A kegyelem több, mint bűnbocsánat, mert a kegyelem új teremtés. *„Aki Krisztusban van, új teremtés, a régiek elmúltak, íme újak lettek”* (2Kor 5,17).

A kegyelem isteni ajándékának van még egy harmadik vonása is. Ezt különösen a tékozló fiú történetében fedezhetjük fel. A történet szerint az elköborolt fiú szeretett volna visszatérni az atyai házba, de óriási tévedése és apjával való szakítása alapján arra számított, hogy legfeljebb, mint béres juthat vissza oda, ahol fiú volt. Ezzel a szándékkal indul el, és kezdi mondanivalóját az elébe futó apának. De az apa szinte belefojtja a szót, és nem engedi végigmondani bűnvallomását és kérését. Ami történik, abból kiderül, hogy a fiú nem béresként kerül vissza, de még csak nem is abba a státusba, amiben előzőleg volt, hanem annál sokkal feljebb. Nem oda kanyarodik vissza az útja, ahonnan elindult, hanem az út sokkal magasabbra visz. Ez az, amit a kegyelem természetét vizsgálva már meg is állapítottunk, olyan kiváltságokban, olyan megkülönböztető szeretetben van része, hogy szinte ezt már tékozlásnak lehetne emberi mértékkel nevezni. Hát a bűnösnek ez jár? Nem, emberileg ez elképzelhetetlen, de Isten megfoghatatlan természete és szeretete révén ezt kapja. Van azonban

a történetnek egy végső csattanója, mely az egészet megkoronázza. Az apa, amikor már gondolatunk szerint mindent odaadott, kiadja a szolgálknak a parancsok, hogy a hizlalt tulkot vágják le, és készüljenek nagy ünnepre. Az apa meg akarja ünnepelni ezt a találkozást, mivel a fia szinte halott volt, és feltámadt. A történet első része ezzel fejeződik be: „*Kezdenek azért vigadni*”. Ez a nagy vigasság és öröm, ez az apa lelkületének a legsajátosabb része. A nagyobbik fiú talán mindent megbocsátana rossz testvérének és tékozló szerepében megmutatkozó apának, de ezt az örömet és ünnepet, ezt nem. Itt bukik ki, mondanánk, és itt fordul meg, a találkozás elől itt tér ki.

Ezt az örömet nem lehet elviselni. Még ha csendben történének a dolgok, meg lehetne bocsátani, de ilyen világra szóló öröm, ez minden mértéket meghalad. Igen, a példázat világát elhagyva, itt van a kegyelem egészen sajátos természete, mégpedig a vele járó öröm. Azt mondja Gollwitzer: „*Isten öröme a bűnös ember*”. Isten nem csak megbocsát és ad, hanem örül és ünnepelni akar. A kegyelem adása vég nélküli, és megfoghatatlan örömmel kapcsolódik össze. A görög szövegben a charis és a chara (kegyelem és öröm) egytestvér. Athanasius híres mondására is gondolhatunk: „*A feltámadott Krisztus az életet vég nélküli ünnepé tesz*”. Az 1973-as keresztyén világ-ifjúsági találkozónak ez volt a jelmondata. Ahol Isten kegyelmet ad, ráadásul isteni lényének túlárado boldogsága is kiárad a szívben. Azt írja Pál: amikor hirdettük nektek az evangéliumot, egyúttal saját lelkünket is közöltük veletek (IThessz 2,8). Egyúttal magunkat is feltártuk és nektek adtuk. Hát ha Pál ezt teszi, mennyivel inkább ez történik a kegyelem ajándékozásában. Itt Isten a saját Lelkét, saját magát, isteni életének boldogságát is az embernek adja. Ez az öröm teszi a kegyelem elnyerését valódivá, és ez pecsételi igazzá. Ahol Isten örül az emberrel, és az ember örül Istennel, kegyelem ajándékozásáról ott van szó. Azért jöttem, hogy életük legyen és bővelkedjenek, mondja Jézus tanítványainak (Jn 10, 10).

Foglaljuk össze a kegyelemről mondottakat, és ennek hármass jellegét húzzuk alá! Először is a kegyelem királyi adomány. Elengedése minden adósságnak, vétéknek, tehernek, tartozásnak.

Felold a vádnak, ítéletnek, kárhozatnak és kárhoztatásnak minden súlya alól. Másodsor: a kegyelem nem egyszerűen eltörli a múltat, hanem valami újat teremt, azt ami soha az emberé nem volt. Az emberi életet teremti újjá, mint lehetőséget, és az embert beöltözteti Isten létének a gazdagságába. Jelenti a Szentlélek elnyerését, azt, hogy az ember a második Ádám krisztusi valóságára átalakul, átváltozik. Harmadszor jelenti azt, hogy a kegyelemben Isten a maga örömét, a menny túlárado boldogságát lehozza a földre, és az embert ez az öröm árasztja el, mint az új élet isteni többletét a régivel szemben, amely a hervadás és elmúlás szomorúsága alá volt vetve.

2. ISTEN ORSZÁGA

Jézus sokat beszél Isten országáról, mindenekelőtt meghatározza annak kezdetét. Azt mondja: „*Mert minden próféta és a törvény János idejéig profétált*” (Mt 11,13). Keresztelő Jánostól kezdve pedig egy új üzenet szólal meg, melynek középpontjában

a mennyek országa, más szóval az Isten országa áll, melynek nyitánya advent és karácsony. Márk evangéliumában ezt olvassuk: „*Betelt az idő, és elközelített már az Isten országa: térjete meg és higgyetek az evangéliumban*” (Mk 1,15). Jézus első prédikációja így hangzott. Az Újszövetség üzenetének a középpontjában tehát az Isten országáról szóló evangélium áll. Véget ér a jaj, amit a Prédikátor megfogalmazott: „*Igen nagy hiábavalóság... Minden hiábavalóság. Ami volt, ugyanaz lesz majd, és ami történt, ugyanaz fog történni, mert nincs semmi új a nap alatt*” (Préd 1,2.9). Reményik Sándor így fogalmazza meg ezt; „*Minden, mindhiába, a bűn, a betegség, a nyomorúság, a mindennapi szörnyű szürkeség tömlőcéből nincsen, nincsen menekvés*”. Vörösmarty hasonlóan jajdul fel: „*Az emberiség sárkányfogvetemény, nincsen remény, nincsen remény*”. A történelem és az ember nem tud önmaga fölé emelkedni. Magát nem tudja átlépni, csak önmagát ismételni. De éppen itt történt valami új, ami mindent megváltoztat.

Karácsonykor ezt hirdetik az angyalok: „*Ne féljetek, mert íme, hirdetek nektek nagy örömet, mely az egész nép öröme lesz. Üdvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában*” (Lk 2,10–11). Itt találkozunk ezzel a szóval: szótér, szótéria. Ez az üdvösség görög szava, az Isten országának a legmélyebb titka. A szó magyar fordításában sok ingadozás van, mert sokszor *Megtartónak* és *megtartásnak* fordítják. Ez pedig egészen rossz irányba visz. De miért nem jó az: „*Született nektek ma Megtartó*”, majd ismét: Az „*Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa, ami elveszett*”? Azért nem jó, mert ez a görög szó nem ezt fejezi ki, pontosabban ezt nem fejezi ki. Szak tudósok írják a híres Kittel-féle szótárban. Az egyik: „*Az élet megőrzése és megtartása értelmében ez a szócsoport az Újszövetségben nem fordul elő*”. A másik ezt írja: „*...mint egy személy természetes állapotának megőrzése, megtartása értelmében*” nem fordul elő. A Megtartó és megtartás éppen ebbe a téves irányba vezet. Ez ugyanis azt jelentené, hogy Isten az életet megőrzi és megtartja, amikor veszedelem, betegség, gyengeség, vagy valami más fenyegeti. Más szóval Isten megfoltozza azt, ami megjavult és tovább fog tartani. A vallásos ember Istent valóban sokszor így érti és így keresi. Ez azt jelenti, hogy Isten az életnek egy második, javított kiadását hozza el. Megjavítja a régit, és újra használhatóvá teszi. De ez az, amit Jézus üzenete teljesen kizár. Az új fordítás helyesen adja vissza a szótér szót ezzel: „*Üdvözítő*”; és a szótéria: „*üdvösség*”. Ez azt jelenti, hogy eddig az ember próbált az életből valamit kihozni, de most Isten veszi kezébe az ember, atyáitól örökölt hiábavaló, azaz céltalan, üres és haszontalan életét, és ő alakítja, teremti újjá. Valami elérkezett, ami abban az értelemben új, hogy sohasem volt a történelemben. Amíg a kegyelem szóban Isten cselekvéséről van szó, itt bár ugyanarról az isteni műről beszél, de annak középpontjáról, akiben minden történik, vagyis Jézusról. Isten országa középpontjában Jézus áll. Ezért nagyon fontos annak a bibliai versnek a helyes fordítása, melyet Lukács evangéliumában olvassuk: „*Amikor a farizeusok megkérdezték tőle, hogy mikor jön el az Isten országa, így válaszolt nekik: Az Isten országa nem úgy jön el, hogy az ember jelekből következtethetné rá. Azt sem mondhatják: íme itt van, íme ott van! – Mert az Isten országa közöttetek van!*” (Lk 17,20–21). Az itt szereplő szó – entos hümon – kettős értelmű. Jelentheti azt, hogy: közöttetek, de jelentheti azt is, hogy bennetek. A két értelmezés között

azonban nagy különbség van. Ha ugyanis az Isten országa bennünk van, akkor itt az emberi életnek belső tökéletesedéséről, belső kiigazításáról, erkölcsi minőséggel való ellátásáról van szó, melyet Scheiermachertől kezdve a kultúr-protestantizmus a zászlajára írt, melynek lényege a szellemi fejlődésben való hit az ember átalakulását illetően. Akkor valóban a „Megtartó”, „megtartás” fordítás változatok lennének megfelelőek. De ha mindez bennünk van, akkor Jézusnak nem kellett volna el sem jönni. Akkor Jézus csak a tökéletes istentudatot. Istentől való függést fejezi ki, és adja át, ahogyan ezt Scheiermachertől kezdve sokan vallották. Ez teljesen idegen szemlélet, és az Újszövetség lényegétől messze elvezet. Mert a helyes értelem ez: „Isten országa közöttetek van”. Isten országa maga Jézus (autobasileia). De mit jelent ebben az értelemben az, hogy: Isten országa? Pál így fejezi ki: „Mert amiket szem nem látott, fül nem hallott és embernek szíve soha meg nem sejtett, azokat készítette Isten az őt szeretőknél” (IKor 2,9). Mi történt Jézus eljövételével, majd mi történt Jézus halálában és feltámadásában? Bár most minket elsősorban az advent és a karácsony érdekel.

Isten azt mondta Mózesnek arra a kérdésre: ki vagy te, „Vagyok, aki vagyok”. Ez azt jelenti, hogy Isten a létezés mélysége, magában hordja az elmúlhatatlan létet, személyiségének a titkát, mely az ember előtt zárva van. Azonban ennek a versnek a fordítása tovább mutat, és zsidó tudósok vallják ezt, hogy ez a mondat soha nem jelenti Isten önmagába zárt valóságát, hanem ez dinamikus istenközösséget fejez ki: leszek, veled leszek, sőt érted leszek. De ez ugyanakkor a jövőbe is mutat. Ez akkor még nem nyílt ki teljes mélységében és értelmében, csak ígéretében. Az, ahogyan ez megvalósult olyan csoda, amit az egész Ószövetség nem sejtett.

Isten kilépett önmagából, és létébe az embert bevonta. Létét az emberrel megosztotta. Ez a csoda, ez a megfelfejthetetlen titok magának Jézusnak a személyében van előttünk. Ezt olvassuk: „Íme a szűz fogan méhében, fiút szül, akit Immanulnek neveznek – ami azt jelenti: Velünk az Isten” (Mt 1,23). Jézus személyében ez a titok nyílik ki: Velünk, azaz értünk az Isten. Isten elhagyta önmagát, megalázta magát, és belépett az ember szférájába, és az emberi létet felvette magába. Ez az istenközösség, ami Jézusban megnyílt. Van közvetlen út és közvetlen kapcsolat Istenhez, mely nem a törvényen át vezet. Ez Jézus személyének az értelme. Jézusban Isten az emberért van, az emberé lesz. Isten azt a határt átlépte, melyet az Ószövetségben még ő maga húzott meg. És ez annyira felfoghatatlan, hogy Izrael ezt istenkáromlásnak hívja, és Jézust ezért megfeszíti. Isten nem lehet az embernek társa, és az ember nem lehet Istennek a fia, Isten életvalóságát elnyerve. Ezt a folyamatot meg kell állítani. „Nekünk törvényünk van, és a törvény szerint meg kell halnia, mert Isten Fiává tette magát” (Jn 19,7). Pedig ez éppen fordítva történt. Az angyal mondta Máriának: „Ne félj Mária, mert kegyelmet találtál Istennél! Íme fogansz méhedben, és fiút szülsz, akit nevezz Jézusnak. Nagy lesz Ő, és a Magasságos Fiának mondják majd” (Lk 1,30–32). Mária maga csodálkozik ezen a legjobban, és amikor Krisztust hordozza azt mondja: „mostantól fogva boldognak mond engem minden nemzedék” (Lk 1,48). Mária méhe Jézust fogant, Isten léte van benne, és ennek a folytatása az, hogy Szentlélek által létünk mélye Jézust fogan, azaz az ember maga is Isten fiává lesz. Istennek és embernek ez a közössége

Jézusban, ez az Isten országa csodája. Jézusban megjelent Istennek az a közössége velünk, mely a Szentlélek által bennünk megteremti ezt a csodát, hogy mi is Isten fiai lehetünk, és közvetlen közösségbe juthatunk Istennel. Jézus maga az Út Istentől hozzánk és tőlünk Istenhez. Az isteni titok, mely a „*Vagyok, aki vagyok, Leszek, aki leszek*” isteni kijelentésben feltárult, most teljesedésbe ment. Jézus azért mondhatta el János evangéliuma szerint hatalmas kijelentését ezzel a bevezetéssel: *Én vagyok...*, mert ezekben a leghatalmasabb istenközösség nyílt meg előttünk. Részesülhetünk belőle, mint az élet kenyérében, mint az élet vízében, mint a szőlőtökében, hogy isteni életünk legyen. Jézus azért kezdheti kijelentését ezzel: **ÉN VAGYOK**, mert ebben Isten nevét értelmezi úgy, hogy megnyitja magát egészen az ember előtt. Ez a teljes istenközösség Jézusban a Szentlélek által, ez az Isten országának az értelme. Isten országa valóban közöttünk van, Jézusban van, hogy a Szentlélek által aztán karácsony, húsvét és pünkösd csodáján át azt is elmondhassuk: *„Isten országa bennetek van”*. De ez már egy második lépés, ahogyan Pál mondja: *„Mert az Isten országa nem evés és nem ivás, hanem igazság, békesség és Szentlélek által való öröm”* (Róm 14,17).

Isten országa megértésének van még egy másik mozzanata is. Ezt legszebben Jézus példázata fejezi ki: *„Hasonló a mennyek országa a szántóföldben elrejtett kincshez, amelyet az ember miután megtalált, elrejt, örömeiben elmegy, eladja mindenét amiye van, és megveszi azt a szántóföldet”* (Mt 13,44) Aki Isten országát megtalálta, az maga is kilép önmagából, ahogyan az Isten kilépett, és ahogyan Isten mindenét az embernek adta, az ember maga is mindenét, egész valóját odaadja, hogy övé legyen ez a kincs. Ez a második mozzanat elválaszthatatlan az elsőől, mert Isten országa enélkül a lépés nélkül nem lehet miénk. Jézus ezt másképpen is megfogalmazza: *„Mert aki meg akarja menteni az életét, elveszti, aki pedig elveszti az életét értem, megtalálja”* (Mt 16,25). Mit is jelent ez a különös mondat?

Jézus valami teljeset ad, amikor az emberért magát odaadja életében és halálában, és az embertől is valami teljeset vár. Aki nem fizeti meg Isten országának az „árát”, az nem nyerheti meg azt. Jézust, azaz Isten országát megnyerni csak akkor lehet, ha az ember maga is lemond az önmagához fűződő tulajdonjogáról, és mintegy magából kilépve az életét Jézusban elveszti, Jézusnak adja. Nem akar magáé lenni és magának élni tovább. Megtérsni tulajdonképpen ezt a Jézusban való „belehalást” jelenti. A keresztség ezt fejezi ki. Aki megkeresztelkedik, az belemerül a vízbe, mintegy belehal abba, és már nem marad a régi önmaga. Ezt hirdette Keresztelő János, de hozzátette, hogy aki utána jön, az tüzzel és Szentlélekkel keresztel. Érthető tehát, hogy amikor Jézus Nikodémusszal beszél, így szól: *„Bizony, bizony mondom néked, ha valaki nem születik újonnan, nem láthatja meg az Isten országát... Bizony, bizony mondom néked, ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába”* (Jn 3,3.5). Jézus tehát az Isten országába való bejutás lehetőségét a keresztséghez köti. Vízről születni akkor annak a keresztségnek a vállalását jelentette, amit Keresztelő gyakorolt. A bűnbánat, a megtérés, a megalázkodás útja volt ez, amikor az ember a kezéből mindent kiengedett, amiye volt, amire hivatkozhatott. *„...ne gondoljátok, hogy azt, mondhatjátok magatokban, a mi atyánk Ábrahám...”* A Lélektől való születés pedig

azt jelenti, hogy a Lélek nemcsak elveszi tőlünk, amiben eddig bízva reméltük üdvösségünket, hanem belemeríti a Jézus életébe. A két keresztség azt fejezi ki; Jézus elveszi tőlünk a régi önmagunkat, és nekünk adja helyébe a maga életét, isteni valóját. Az ember a Lélek által új ruhába öltözik, magát Krisztust ölti magára. Az ember teljes odaadása és Jézus teljes megnyerése, ez az Isten országába vezető út.

Az adventi és karácsonyi emberek voltak az elsők, akik az Isten országát meglátták, és el is indultak felfedezésére, megnyerésére. Megnyitották az életüket, és mozgásba lendültek, mert mozgásba hozta őket Isten országa elérkezésének az üzenete. Erzsébet és Mária az életüket nyitották ki és ajánlották fel, hogy Isten munkálkodjon bennük, és jelentse meg magát. A pásztorok elindultak, hogy lássák azt, ami történt, amit az angyal elmondott nekik. A bölcsek a betlehemi csillagot látva mindent kockára tettek, és hosszú útra vállalkoztak, hogy a jövendő királyát meglássák, és imádják. Simeon prófétai jövendölést mondott a gyermekről, és életét boldogan tette le Isten kezébe, mivel élete értelmét megtalálta. Ezek mind kapták a hírt Isten országáról, és indultak életük odaadásával válaszolni erre. A tanítványok folytatták ezt a sort, és Péter ezt így vallotta meg: „*Mi elhagytunk mindent és követtünk téged...*” (Mt 19,27). Jézus pedig úgy válaszol erre, hogy Pétert bátorítja: Mindenki, aki valamit elhagyott értem, annak százszorosát kapja már most és majd az örök életet (Mt 19,29). Isten országa nagy kihívás, melyre boldog válaszok születnek.

3. ÖRÖK ÉLET

Ez a harmadik fogalom, melyről beszélni kell, és mely a csúcshoz vezet minket. Kegyelem érkezik el, Isten országa nyílik meg, és ennek nyomán az ember örök életet talál. De mi ez az örök élet? János első levelében találó választ kapunk kérdésünkre. „*Ami kezdettől fogva volt, amit szemünkkel láttunk, amit megfigyeltünk, amit kezünkkel is megtapintottunk, azt hirdetjük az élet igéjéről. Mert megjelent az élet, mi pedig láttuk és bizonyosságot teszünk róla, és ezért hirdetjük nektek is az örök életet, amely azelőtt az Atyánál volt, most pedig megjelent nekünk*” (Jn 1,1–4). Majd ismét ezt olvassuk: „*Az pedig az örök élet, hogy ismernek téged az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, a Jézus Krisztust*” (Jn 17,3). Meglepődünk ezeken a megfogalmazásokon. Az életet lehet tapintani, látni és hallani? Az élet az, ami a mennyben volt és most megjelent? És ez az élet maga az örök élet? Ez az életismeret, azaz életközösség? Az élet maga isteni valójában és gazdagságában nem volt a földön. A történelem egy pillanatában megjelent. Az ember élete a Létezés valóságától elszakadt, az ember élt élet nélkül. Ez az élet magának Istennek a titka, sőt maga Isten. És ez most megjelent a földön, közelében lehetett lenni, és át lehetett élni, meg lehetett látni, és meg lehetett nyerni. Ez maga Jézus Krisztus, akiben Isten a maga életét az embernek adta. Az ember nem vallást akar, hanem életet, és Jézusban éppen ez a csoda történt, nem vallás érkezett a földre, hanem az élet. Azt írja Hamvas Béla: A keresztyénség nem vallás, hanem a létezés lehetőségeinek a kitágulása és feltárulása. Az élet, mint égi titok, a földre jött, és Isten az embernek adja ezt Jézusban. Nagyobbat nem adhat, mint az életet,

mely nála volt, és az övé. Pál apostol megrendülve írja le hatalmas kijelentését: „*Övé egyedül a halhatatlanság, aki megközelíthetetlen világosságban lakik, akiket az emberek közül senki sem látott és nem is láthat: övé a tisztelet és az örökkévaló hatalom. Ámen.*” (1Tim 6,16). A halhatatlanság, vagyis az örök élet egyedül az Istené. Adhatja ezt Isten az embernek? Az Ószövetség erre egyértelműen nemet mond. „*Dicsőséget másnak nem adom*” – mondja a próféta Istenről. Az Ószövetség féltve őrzi Istennek ezt a dicsőségét, örökkévaló létét az embertől. Az ember halandó és por, megközelíthetetlen számára az élet. Sorsa a halállal véget ér. Az életet a földön kaphatja az ember, és ez a földi élet az ember legnagyobb kincse, ezzel betelni az ember legnagyobb isteni ajándéka. De tovább nincsen, mert örök élet, halhatatlanság, dicsőség, jövődő világ, az ember számára megközelíthetetlen. Csak a földi élet az emberé. Ezért nem tud az Ószövetség a halál utáni életéről semmit. Ez az Isten felségterülete, ide belépni nem lehet, ez az ember számára nincs. Egyik neves tudós, von Rad azt mondja: Az Ószövetség legnagyobb talánya, de legnagyobb csodája is, hogy a többi keleti népekkel ellentétben semmit nem tud a halál utáni létről. Hát ezért nem tud, mert ez nem az emberé. Egy határ van, amit az ember át nem léphet. De szinte ezt akarja elmondani a híres Gilgames eposz is, mely szerint Gilgames, Uruk királya, arra vállalkozik, hogy leszáll az alvilágba, és elkéri, megnyeri az istenektől az embernek az örök életet. De visszajött azzal, hogy elutasították. Az örök élet az isteneké, az ember nem juthat hozzá. Ebben a háttérben hangzik fel a megfoghatatlan üzenet: Isten azt, ami egyedül az övé, vagyis az örök életet, a halhatatlanságot, az embernek adja. Itt valóban azt érezzük, amit Mózes a csipkeboroknál: Vedd le a sarudat, mert ahol állasz, az szent hely. Itt a legnagyobb alázatra van szükség, és az Ószövetség teljes megértésére. Ószövetségi embernek kell lennünk, mondta Bonhoeffer, hogy meg tudjunk rendülni a hír hallatán: „*Úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy aki hiszen öbenne el ne vesszen, hanem örök élete legyen*” (Jn 3,16). Ez az örök élet akkor a miénk, ha a Szentlélek Istennek ezt a szeretetét elhozza a szívünkbe, sőt kiárasztja, hogy ennek átélésében ez a reménység bennünk felragyogjon. „*A reménység pedig nem szégyenít meg, mert szívünkbe áradt az Isten szeretete a nekünk adatott Szentlélek által*” (Róm 5,5). Ami lehetetlen volt az Ószövetségben, az lehetséges Jézusban, mert Isten szeretete tékozlóan gazdag. Nem hihetnénk az örök életet, mert elképzelhetetlen és megfoghatatlan, hacsak Isten ezt a bensőnkbe, a szívünkbe nem hozza, vagyis a Szentlelket meg nem nyerjük, aki éppen az örök élet záloga és előlege bennünk. Pannenberg szerint az üdvösség magának az életnek, az örök életnek a megtapasztalása. Novalis osztrák bölcselő ezt a szép hasonlatot használja: Az ember léte kunyhólét, de a kunyhó falán ajtó van, mely katedrálisba vezet. Az ember azonban sokszor egész életében tapogatja a falat, de az ajtót nem találja meg. Ezt az ajtót nyitja meg a Szentlélek, aki az örök élet valóságát bennünk fejt meg. Itt tehát Isten legnagyobb titkáról, a Szentlélekről van szó. Az örök élet csak a Szentlélek elnyerésében lesz számunkra átélhető valóság, mely nem vágyalom, nem egyszerűen reménység, hanem olyan valóság, amely van, és itt van, és a miénk. Ezt a régiek úgy fogalmazták meg, hogy Isten nem csak egyszer szállt alá, vagyis Jézusban, hanem Istennek van egy má-

sodik alászállása, melyben Isten magát még mélyebben megalázza, amikor az ember szívébe hajol alá, és lép oda be. Nem csak a földig hajol az Isten, hanem az ember legbensőbb világáig, a szívéig, létének forrásáig. Ha nem éljük át Isten szeretetét a szívünkben, nem a mienk az örök élet. Vörösmartynak igaza van, amikor azt mondja: „*Amennyit a szív felfoghat magába, sajátunknak csak annyit mondhatunk*”. Csak az a mienk, amit belsőkben átélünk és felfogunk. Az Isten magát és az örök életet felfoghatóvá és átélhetővé tette a Szentlélek által. Ez az Isten condescendenciája, vagyis alászállása. így adja az örök életet nekünk. Mondhatnánk, hogy ez már túl is vezet a karácsonyon. Igen, de ez is benne van már a karácsony ajándékában. Az ember átélheti a létezést, és egyik filozófus szerint ez maga a boldogság. Valóban az örök élet átélésénél nagyobb boldogság nem lehet. Pál is ezt vallja meg, mikor a dicsőségre való elragadtatásáról beszél (2Kor 12, 1–4).

II.

De vajon átérték ezt a karácsonyi emberek? Amikor erre keressük a választ, akkor adósságunknak is eleget teszünk, és keresztmetszet mellett a hosszmetsetről, a karácsony történeti összefüggéséről is beszélünk. Legalább is egy ponton. A karácsonyi üzenet történeti összefüggésében egy különös műfajjal találkozunk, és ez a himnusz. Nem csak leírások, történeti események és tények rögzítik a karácsonyt, hanem himnuszok születnek, melyek éppen a karácsonytól elválaszthatatlanok. A karácsonyi történet történeti vonala éppen a himnuszokban bontakozik ki.

Ez egyedül ebben az ünnepkörben szemlélhető, és ezek éppen a történeti események közben születnek meg.

Négy himnusz ismerős előttünk: Benedictus (Lk 1,67–79), Magnificat (Lk 1,46–55), Glória in excelsis (Lk 2,14), Nunc dimittis... (Lk 2,14).

Mit jelentenek ezek a karácsony teológiájára, üzenetére és ennek meghirdetésére nézve? Egy példát szeretnék ennek bemutatására felhasználni. Árpádházi Szent Erzsébet életéből sok csodát, legendát ismerünk. Ezek közül egy különösen kiemelkedik. Amikor férje meghalt, sógora, Henrik király nem nézte jó szemmel Erzsébetnek a szegények iránt megnyilvánult szeretetét és áldozatkészségét. Egy alkalommal kosarában élelmet vitt a szegényeknek, amikor a király megállította e szavakkal: Mit viszel a kosaradban? Rózsát, válaszolta Erzsébet. Mutasd, hangzott a kérlelhetetlen válasz. Erzsébet a kosarat kinyitotta, és hatalmas illatozó rózsacsokor tűnt a megdöbbsent Henrik elé. A zsarnok elnémult ennek láttán, Erzsébet pedig vitte tovább ajándékát, melyek visszaváltoztak újra segítséget nyújtó élelemmé. Egy magyarázó ezt írja az eseményhez kommentárként: Nem valami isteni „bűvészmutatványt” kell itt látnunk, hanem egy tény két oldalát. Erzsébet nemcsak élelmet vitt magával, hanem szeretetet is, és a rózsák ezt aényt fejezték ki. Amit Henrik látott, az az igazság másik oldala volt.

A karácsonyi himnuszok azt juttatják kifejezésre, hogy a karácsonynak nemcsak történeti, azaz prózai oldala van, hanem lírai is. Karácsony: esemény és dallam

együtt. Karácsony mintegy előrehozott pünkösöd, mely a Lélek által dallammá, illattá lesz, mint a rózsa. A történet éneket szül, dallamot fakaszt, és ez a Lélek műve. Krisztus létünk részévé lesz, és mi Krisztus jó illata leszünk. Csak amennyit Krisztusból átélünk szívünkben, amennyit szeretetéből befogadunk és továbbadunk, annyi a mienk Isten ajándékából. Karácsonykor nemcsak kenyeret kell adni, hanem rózsát is. Nemcsak a történeti üzenetet kell hűséggel továbbadni, hanem Isten örömevel tüzeket gyújtani, illataldozattá lenni, sőt a történet a himnuszokban lesz átélhető, megragadható. A karácsonyi üzenet együtt járt azzal, hogy dallamot szült, és ez a megragadott emberek lelki átalakulását fejezte ki. Nem egyszerűen az üzenetet adták tovább, hanem azt, ahogyan ez bennünk élétté, boldogsággá lett, lelkünkkel összeforrt és személyiségünk részévé vált. Ezt a szubjektíve átélt, sőt eksztatikus magasságokban megélt, elragadtatott ujjongást kiváltó életarádatot közölték ezekben a himnuszokban, és csak ez a lelkükkel eggyé vált üzenet, az ének, a dallam, a himnusz formájában kifejezett és kifejezésre juttatott közlés a hiteles. Vagyis az üzenettel együtt saját lelküket is továbbadták ezekben a himnuszokban. Azt, hogy bennük mit váltott ki, és hogyan épült be életükbe, hogyan ragadta meg őket, ezt is átadták koruknak és nekünk. Ebben nemcsak az evangéliumot, de saját lelküket is közölték. Ez már egy darab megélt Ige. Ebben már ők maguk is benne voltak. Ez már a kenyér mellett a rózsa.

A karácsonyi üzenetben ilyen fokozott mértékben benne van az objektivitás mellett a szubjektív oldal is. Ettől nem szabad félni, hiszem karácsony a képzőművészetben, a zeneművészetben hatalmas alkotásokat váltott ki, melyek nélkül szegényebb lenne a világ. Elég, ha Bach Magnificat-jára gondolunk, erre a gyöngyöző, magával ragadó, boldogságot árasztó muzsikára, mely a Mária énekének a megzenésített formája. Aki nem értené meg a szöveget, a dallamot megéri, és az visszavezeti a szöveghez. Karácsonykor lelkünkkel is megajándékozuk a másik embert, a világot, és magát az üzenetet is ebben a szubjektív közvetítésben értik meg jobban. Persze ez húsvétra és pünkösdre is vonatkozik, de karácsony mégis közerthetőbb a szubjektivitásával. A karácsony történetek, ahogyan a képzőművészeti alkotásokban megjelennek, imádatra, áhítatra, hódolásra készítnek bennünket is. Nem véletlen, hogy énekeskönyvünkben és könyveinkben is a karácsony olyan tartalmi gazdagságot és a ragyogást szavakba öntő formai változatosságot fejez ki, mely egyedülálló. Szövegben és dallamvilágban a legszínesebb ezen az ünnepen az énekanyagunk. Gondoljunk Paul Gerhard: „*Itt állok jászolod felett*” kezdetű énekének a strófáira. Ez persze az adventet is magába foglalja. Jól lehet, a keresztyénség alapünnepé a húsvét volt, és történetileg is ezt ünnepelték először, a karácsony jóval később jelent meg, mint ünnep a palettán, de ennek ellenére a legmélyebb visszhangot kiváltó ünnep, mert a fénynek és a világosságnak, továbbá a szeretetnek az emberi életben betöltött jelensége is idekapcsolódik. Az emberi élet rezonál e dallamokra, és ettől nem kell félni. Nekünk a Krisztusban eljött fényt és életet kell hirdetni és átélve sugározni, ebben ugyanis betelik az embernek ősi vágya, melyben fényt és életet keres. Ilyen vágy a feltámadás és a Szentlélek után közel sincs az emberben. Ezt Isten

teremti meg. Az itt jelentkező esetleges ellenérzéseinket azzal győzhetjük le, hogy karácsonyra vonatkozólag igaznak fogadhatjuk el Tertullianus mondását „*Anima naturaliter christiana.*” Persze tudjuk, hogy a Krisztus-ragyogás elszakíthatatlan a feltámadástól, ahogyan Pál mondja „*Serkenj fel, aki aluszol és támadj fel a halálból, és felragyog neked a Krisztus*” (Ef 5,14). Ezért soha nem szabad karácsonyt önállósítani, azaz a húsvéttól és a kereszttől elszakítani, mert akkor már az emberi lélek magát önállósítani akaró világába tévednénk. Karácsony azt hirdeti, hogy Isten az Ő Fiát nekünk adta. Ez az odaadás a kereszttben ér el a csúcshoz, és ott teremt életet. De ez mit sem változtat a himnuszok egészen sajátos jelentőségén és ünneplésünkben betöltött szerepén. A hosszmetesz felvillantása éppen azt akarja kifejezni, hogy karácsony történeti mű abban a vonatkozásban, hogy nem az emberi lélek szeretetvágyának ünnepi kifejezése akar lenni, hanem Isten szeretetközlését juttatja kifejezésre, mely karácsonyból kiindulva továbbhalad a keresztt és a feltámadás felé. Ahogyan Török István megfogalmazta: „*Isten szeretet, de a szeretet nem Isten*”. Ennek szem előtt tartása megóv minden túlzó szubjektivitástól, de a Lélek által megélt szubjektivitásnak utat enged.

A X. Miskolci Nemzeti Estély

ÁTADTÁK A KARTAL–VECZÁN-DÍJAT

A Keresztény Értelmiségiek Szövetségének miskolci csoportja október 27-én a Művészetek Házában rendezte meg az idei Miskolci Nemzeti Estélyt. A hagyományokhoz híven megemlékeztek az 1956-os forradalom áldozatairól, és átadták a Kartal–Veczán-díjat is, amit Komáromi Gyula, az Adeptus-H Mély- és Magasépítő Zrt. vezérigazgatója kapott. Az immár tizedik alkalommal megrendezett ünnepség szónokának sikerült megnyerni Jókai Anna Kossuth-díjas író!

„Jól gondolkodni, bátran beszélni, helyesen cselekedni”

Ünnepi beszédében Jókai Anna (*képünkön*) történelmi párhuzamot vont az 1848–49-es és az '56-os forradalom és szabadságharc, valamint az ezeket követő fejlemények között, s egyúttal több tanulságot is levont ezekből:

– Nagyon sok a hasonlóság, melyek azt is mutatják, hogy mi bátor nemzet voltunk, mindig tudtuk, hol a helyünk, mindig tudtuk, mi a szabadság, s azt is, mit jelent egy

hazát, egy barátot, egy társaságot, egy eszmét elárulni – fogalmazott a Kossuth-díjas író. A mai időkről szólva pedig hozzátette: azt kellene megtalálnunk, hogy „mi az embernek az önérdeke, a természetes egyéni kibontakozása, s ugyanakkor mi a közösség érdeke, amit az Isten teremtett. Az ember akár az egyikről, akár a másikról feledkezik meg, fél lábbal jár csak a valóságban.”

– Óriási felelősség hárul a keresztény emberre – fűzte hozzá –, különösképpen azazal, hogy amit gondol, azt bátran meg is mondja, de a legfontosabb a mindennapi áldozatos cselekvés.

– Jól gondolkodni, bátran beszélni, helyesen cselekedni. Ez a keresztény ember feladata – hangsúlyozta Jókai Anna.

A laudáció

A díjat – ami talán már köztudott a miskolciak számára – alapítása óta olyan példa- és mértékadó miskolci polgárnak adják, aki nemzeti, keresztényen elkötelezettségben is élen jár, s ezt megjeleníti a mindennapoknak, hivatása gyakorlásában és

közéleti szolgálatvállalásában egyaránt. Hogy az idén is jól választotta ki a KÉSZ kitüntetettjét, az abból a laudációból is kiderül, amit Jeney Edit, lapunk felelős szerkesztője mondott:

–Tisztelt ünneplő Gyülekezet, kedves Vendégek!

Azt írja valamelyik levelében Pál apostol, hogy „*a jókedvű adakozót szereti és megáldja az Isten!*” Ez alapján mondhatjuk, hogy olyan ember kapja az idei Kartal–Veczán-díjat, akit az Isten nagyon szeret és megáld.

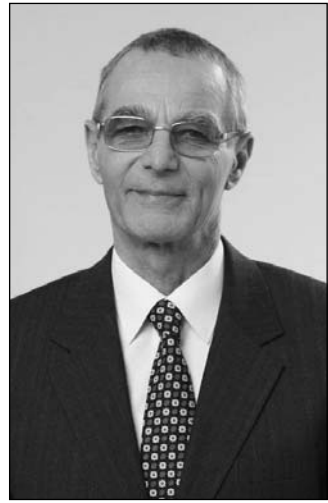
Egy kicsit hazabeszélve mondom el, hogy a KÉSZ (Keresztény Értelmiségiek Szövetsége) miskolci csoportja immár 10 esztendeje jelenteti meg a Miskolci Keresztyén Szemlét. Ez a periodika nem hogy 10 évet, de még egy esztendőt sem érhetett volna meg a díj várományosa által vezetett vállalat szponzorálása nélkül. Ez a Zrt. megalakulása pillanatától fogva folytat karitatív tevékenységet, és pedig széles spektrumban. Kitüntetettünk gyakorlatilag mindig odaáll tekintélyével, tehetségével, segítségével, ahol felfeslenni, foszlani látszik a társadalom szövete. S teszi ez kitartoán, háttérből, soha nem dobra verve. Max Weber ilyen típusú emberek magatartását látva alkothatta meg a protestáns etika elméletét. Természetesen az ilyen tartás, mentalitás nem a semmiből szokott születni. Díjazottunk olyan családba született és nevelkedett fel, ahol az 1600-as évekig visszamenőleg vannak az ősök között református lelkészek, kántortanítók.

Ő is lelkész-édesapa és tanítónő-édesanya negyedik, legkisebb gyermekeként született 1945-ben, Németországban. Oda menekült ugyanis el a család az oroszok elől. Majd, miután Magyarországon egy csöppet konszolidálódott a helyzet, hazajöttek, s az édesapa a balmazújvárosi református egyházközség lelképásztora lett. Így vall erről az időszakról Komáromi Gyula: „*Talán a legnagyobb, amit otthonról kaptam, az a feltétlen szeretet, amit a mai napig magamban hordok. És én is ezt igyekeztem és igyekszem sugározni a saját gyermekeim és kis unokáim felé.*”

Az 50-es években, 60-as évek elején be voltak zárva a lelkészgyermek előtt az egyetemek kapui. Ennek tudatában a szülők a debreceni építőipari technikumba irányították, ami a műszaki érdeklődésű kamasznak nem is volt ellenére.

Érettségi után – ekkor már enyhült kissé a politikai légkör – egy év katonaságot követően, egyetemista lett, Budapesten, az építőmérnöki szakon. Nemcsak a diplomáját, szakmai megalapozottságát köszönheti ennek az időszaknak, hanem a feleségét is, hisz itt ismerkedett meg Szemző Ilonával, aki szintén építőmérnök. A diploma után Miskolcon kezdett dolgozni, az ÉÁÉV-nél (az Észak-magyarországi Állami Építőipari Vállalatnál).

Erre az ÉÁÉV-és időszakra tehető az is, hogy boldog édesapa lett, három gyermeke született a házaspárnak. A lányok azóta felnőttek, építészmérnök, zenész, számítógépes grafikus lett belőlük.

Komáromi Gyula

Komáromi Gyula általában mindig előbbre látott a társainál. A felbomlásuk előtt évekkel korábban látta azt is, hogy a nagy, monstrum építőipari cégek ideje leáldozóban van. Erre fel tudta hívni a figyelmét a kollegáinak, főnökeinek, s fel tudott a következő szakmai időszakra készülni ő maga is. 1992-ben vezetésével megalapítottak egy új céget, az Adeptus-t. A baráti légkörű, jó szellemű csapat sorra ért el szép eredményeket, aratott sikert. A több száz referenciájuk között szép számmal vannak miskolci beruházások is. Munkájukkal négy alkalommal érdemelték ki az Építőipari Nívódíjat

Most pedig egy olyan dátumot mondok, amit nem szokás életrajzba, szakmai önéletrajzba leírni, pedig fontosabb, mint egy diplomaátvétel időpontja. 1998 az az év, amikor „csöndesen és váratlanul átölelte őt az Isten”, amikor elfogadta Jézus Krisztust személyes megváltójául. Az Avas-déli Református Missziói Gyülekezetben lelt lelki otthonra, s előljárója, presbitere lett ennek az egyházközségnek

Az Adeptus Zrt. vezérigazgatója ma már ötszörös boldog nagyapa! Hadd fejezzem be ismertetőmet Panka lánya édesanyjához írt levelének részleteivel: *„Töletek többet tanultam, mint a suliban. ... Azt hiszem, úgy kell az embereknek a figyelmesség, mint a falat kenyér, és ami nekem otthonról olyan természetes, az máshol keresve keresett kincs. Pedig én csak azt adom tovább, amit én kaptam otthon.”*

Bizonyságtételt jelent

A Kartal–Veczán-díjat az ünnepeltnek Veczán Judit (Veczán Pál evangélikus esperes özvegye), Kralovánszky Péter (dr. Katral Ernő néhai tartományfőnök öccse) és Kalna Zsolt minorita tartományfőnök adta át.

Komáromi Gyula köszönetet mondott a kitüntetésért, s szólt arról is, hogy ez a díj számára bizonyságtételt jelent a családjáért, a szüleiért, a vállalkozásukért, Miskolcért, egyházközségükért és hazánkért.

A X. Miskolci Nemzeti Estélyen közreműködött még: Kardos Katalin előadóművész, Varga Gergő fiatal, miskolci, nagyon tehetséges zongoraművész és Menyhárt Szabolcs előadóművész.

(jeney)

OROSZ ATANÁZ

Egyezések és különbségek a katolikus és ortodox egyházak között

(AZ ÖKUMENIKUS DEKRÉTUM 14–18. PONTJAI
SZERINT)

Ötven éve, 1964. november 21-én – mely görög katolikus egyházunkban az Istenszülő templomba vezetésének ünnepe – szavazták meg a II. Vatikáni zsinat atyái, s került kihirdetésre az „Unitatis redintegratio” kezdetű, a keresztyény egységtörekvésről szóló határozat. Ezen évforduló alkalmából szervezett konferenciát a Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus közös Ökumenikus Bizottsága a Debreceni Egyetemen 2014. november 22-én. A konferenciát az egyetem rektora, Szilvássy Zoltán és Kocsis Fülöp hajdúdorogi megyéspüspök nyitotta meg. Az előadók a következők voltak: Dolhai Lajos rektor (Egri Hittudományi Főiskola), Nacsinák Gergely teológus, egyházi író (a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus Magyarországi Exarchátusa), Gonda László református lelkész, egyetemi docens (Debreceni Református Hittudományi Egyetem), Kránitz Mihály tanszékvezető (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Hittudományi Kar), valamint Orosz Atanáz püspök-exarcha. Most az ő előadását olvashatjuk.

Orosz Atanáz

Amikor 55 éve Szent XXIII. János pápa (*Petri cathedram* kezdetű enciklikájával) meghirdette a II. Vatikáni zsinatot, egyik legfontosabb célkitűzése a keresztyény egység helyreállítása volt. Barátságos meghívásnak szánta a zsinatot azok számára, akik az Apostoli Szentszéktől elváltan élnek, hogy „keressék és találják meg azt az egységet, amelyért Krisztus oly bensőségesen könyörgött mennyei Atyjához”. 1960. június 5-én épp azért hozta létre a Keresztyény Egység Titkárságot, hogy az egység helyreállítása érdekében együttműködésre késztesse a nem katolikus megfigyelőket. A zsinat általi

elfogadásra a keleti előkészítő bizottság a *De Ecclesiae unitate* című tervet javasolta, ezt azonban a zsinat visszautasította 1962. december 1-jén.

Az áttörés 1963-ban történt meg, amikor a zsinati nyitásra ortodox részről pozitívan reagált az egyházközi kapcsolatokat megnyitó II. Rodoszi Pánortodox Konferencia. Ez a konferencia (1963) egyhangúlag ajánlotta föl a katolikus egyháznak „egy párbeszéd elkezdését a két egyház között, paritásos alapon”. (Egyébként ez a pánortodox konferencia készítette elő a jövőre esedékes pánortodox zsinatot is).

Ahogy már korábbi előadók utalhattak rá, a katolikus egyháztan kopernikuszi fordulatát a *Lumen Gentium* 8. fejezete fogalmazza meg, amely azt állítja, hogy Krisztus egyháza a katolikus egyházban „létezik”. Ez a „subsistit in...” kifejezés utat nyitott afelé, hogy a katolikusok az ortodox egyházat is egyháznak ismerhessék el. Az *Unitatis Redintegratio* 3. f. hivatalos magyarázatában később az Ökumenikus Direktórium szerkesztői is kifejtették, hogy „a katolikus egyháznak régi szokása az, hogy a keleti ortodox egyházakat Egyházaknak nevezzék”. Miután a II. Vatikáni zsinat elfogadta a „közösség ekkleziológiáját”, lehetővé tette, hogy az ortodox egyházakat teljes jogú helyi egyházaknak ismerjük el. A továbbiakban követni fogom a zsinat egyik nemrég elhunyt fültanújának, a zsinati ülések alatt Rómában tartózkodott bencés szerzetesnek, Emmanuel Lanne atyának a fölismeréseit.¹

A dekrétumnak az ortodox egyházakra vonatkozó részét megnyitó szakasznak első mondatától föl lehet ismerni a különbözőségnek és a megegyezéseknek, a közösségnek kettős állítását (UR 14 a): „Kelet és Nyugat egyházai több száz éven át saját külön útjukat járták, bár a hit és a szentségek testvéri közössége kapcsolta őket össze egymással. Ha nézeteltérések támadtak köztük a hit vagy a fegyelem dolgában, közös egyetértéssel követték a római szék irányítását.”

A „nézeteltérés” fogalmában is ott rejlik különbözőség dinamikus módon abban nyilvánul meg, ahogyan több különböző út ágazik el, amelyeket minden egyes egyház a maga módján követ. Mindenesetre a közösség egyesítette őket a hitben és a szentségi életben. Egyébként a történészek arról is tanúskodnak, hogy a keleti egyházak és Róma ugyanazokról a jelenségekről és eseményekről képesek voltak homlokegyenest ellenkező előjelű magyarázatokat adni. Mégis biztató, hogy kisebb-nagyobb „hatás-szünetek” után újra meg újra egymásra találtak, visszatértek valamiféle közösségre. Csak amikor a két egyház különböző fejlődése során már végképp nem volt meg a kölcsönös megértés és szeretet, akkor következett be a „nagy szakadás”. Ennek felszámolásán és a végleges kiengesztelődésen munkálkodnak most mindazok, akik „a keleti egyházak keletkezésének és fejlődésének körülményeivel” számot vetve, a nyugati és keleti egyházak végleges egységének helyreállításán fáradoznak.

Annak a szerepnek a megfogalmazása, amelyet az imént idézett zsinati szövegrész a római Szentszéknek elismer, tudatosan is megfontolt: *Sede romana moderante communi consensu* (UR 14 a). Ezt a közbeavatkozást tulajdonképpen föl lehetne fogni nemcsak a mai és nyugati módon (a pápai primátus modern értelmében), hanem úgy is, ahogyan az ókori kelet értelmezte: a római szék, mint első ilyen szék, döntőbíró. A zsinati dekrétum megfo-

¹ *Orientalium Dignitas*. A XIII. Leó pápa által kiadott „Keletiek méltósága” kezdetű apostoli levél centenáriuma alkalmából tartott szimpozion anyaga. 1994. november 2–4., Nyíregyháza 1995.

galmazása még nem hoz döntést azzal kapcsolatban, hogy miképp kell értelmezni a római Szentszékek ezt a funkcióját. Inkább csak tükrözi a korábbi kétértelműségeket e téren.

Mindenesetre ebben a fejezetben a nagy zsinati vívmány az ortodox egyházak testvéregyházakként való elismerése (UR 14): „a keletieknél erős volt és ma is erős a hit és a szeretet közösségében olyan testvéri kapcsolatok ápolása, melyeknek elevenen kell élniük az egymást nővérnek tekintő helyi egyházak között”. A testvéregyházak fogalmáról sokat elmélkedett hivatalos körleveleiben is a II. Vatikáni zsinat dekrétumaira támaszkodó Szent II. János Pál pápa.²

EGYEZÉSEK

A zsinati dekrétum azt is állítja, hogy a nyugati egyház e testvériségben sok kincset merített az apostoli alapítású keleti egyházaktól liturgikus, lelkeségi, kánonjogi és dogmatikus téren. Itt csak a keleti egyházak forrásjellegét emeli ki a zsinat a nyugatiak felé. Ezeket az elemeket, amelyek az átvétel alapján is egyezést okoztak, majd a határozat következő részei vezetik tovább.

A Keleten összegyűlt egyetemes zsinatokon meghatározott dogmák kapcsán a dekrétum így szól: „Azt sem szabad lekicsinyelni, hogy Keleten tartott Egyetemes Zsinatokon fogalmazták meg a keresztény hit alapdogmáit a Szentháromságról és a Szűz Máriától megtestesült Isteni Igéről.”

Tehát két nagy igazságra hívja fel a figyelmet: 1. a hét első egyetemes zsinat keleten ült össze, s alapvető dogmákat határozott meg (a Szentháromságról s Isten Igéjéről, aki megtestesült az Istenszülő Szűz Máriától); 2. s hogy a keleti egyházak az alapvető dogmákba vetett hitükért sokat szenvedtek a múltban, s még ma is tovább szenvednek. Nyilvánvaló, hogy ezzel a legutóbbi állítással a dekrétum szerkesztői a totalitárius rendszerek részéről még a hatvanas években is elszenvedett üldöztetésekre is gondoltak, de az utalás mindenekelőtt a zsidóktól és a muzulmánoktól elszenvedett üldözésekre vonatkozik, akik ellenségesen viszonyultak a Szentháromság és a megtestesülés dogmájához.

Fontos utalás történt még ugyanitt egy-két mondattal korábban arra, hogy a keleti egyházakkal folyó párbeszédnek is arra az életközösségre kell irányulnia, amely a keleti egyházak és Róma között az egység századaiban volt meg. A testvéregyházak élete visszavezethető az apostoli korig, s ez az élet különösen aktív volt keleten, amelyből a keresztény nyugat bőven merített is az egyetemes zsinatokon jóváhagyott tanítás jóvoltából. De fölhasználta a keleti liturgiát, a lelkeséget, a kánonjogot is. Végül azonban, amikor a két egyház különböző fejlődése során már nem volt meg a kölcsönös megértés és szeretet, ez szakadáshoz vezetett el.

A következő három fejezet aztán (UR 15–17) közelebből is bemutatja az előbb említett pontokat: a keletiek liturgikus és lelkeségi hagyományát, sajátos egyházfégyelmüket és azt, ahogyan a tanbeli kérdéseket tárgyalták:

A 15. fejezet aztán már olyan állításokat is tartalmaz, amelyek túlmutatnak a keleti liturgia dicséretén, s közvetlenül az egyházat mutatják be:

² Ut unum sint, 56.

„Az is köztudomású, hogy mily nagy szeretettel végzik a keleti keresztények a szent liturgiát, hogyan ünneplik főleg az eukarisztiát, amely az egyház életének forrása és a jövőendő dicsőség záloga; ezzel járulnak a hívek püspökükkel egységben az Atyaistenhez a Fiú, az Ige által, aki megtestesült, kínhálalt szenvedett és megdicsőült a Szentlélek kiáradásában. És ezáltal érik el a közösséget a Szentháromsággal, s így válnak ‚az isteni természet részeseivé‘ (2Pt 1,4). Egy-egy ilyen egyházban tehát Isten egyháza épül és növekszik az Úr vacsorájának ünneplése által, a koncelebrálás pedig kinyilvánítja közösségi kapcsolatukat.”

A katolikus szóhasználatban ezek a fontos mondatok szankcionálják azt az egyházjellegzet, amelyet eddig a katolicizmus megtagadott az ortodoxoktól, de ekkortól már a katolikus egyház is elismer az ortodoxok felé. Ugyanez a rész domborítja ki a különféle összetevő részek egymáshoz kapcsolódását. Mindenekelőtt azt figyeljük meg, hogy ez a szöveg mennyire központi szerepet tulajdonít az eukarisztia végzésének, s hogyan emeli ki klasszikus módon annak megemlékezést kifejező (*fons vitae Ecclesiae*) és eszkatológikus (*pignus futurae gloriae*) szempontjait. Az eukarisztia végzése tehát az ortodoxoknál az egyház életének forrása a mindig jelenlévő húsvéti misztériumban, mint az ország eljövendő dicsőségének elővételezése.

A két ezt követő mondat vontat le aztán ennek az üdvösségre vonatkozó logikus következményét. Azok az ortodox hívők, akik a liturgikus hálaadást végző püspökükkel egységben vannak, eljutnak a közösségre a Szentháromsággal, s így válnak ‚az isteni természet részeseivé‘. Érdemes megjegyezni azt, hogy milyen szerepe van ebben a liturgikus életben a Szentléleknek, illetve Krisztus páskájának (halálának és megdicsőülésének kifejezett említésével). Mindenekelőtt pedig vegyük észre annak hangsúlyozását – mégpedig Péter 2. katolikus levelének idézetével (1,4) –, hogy mi is a célja ennek a liturgikus és szentségi életnek: a Szentháromsággal való közösség a híveket az átistenülés részeseivé teszi.

Az ökumenikus dekrétumnak itt említett szavait: „Isten egyháza épül és növekszik”, nyilván az egyházzal szóló zsinati konstitúciónak (*Lumen Gentium* 26) ennek megfelelő szakasza ihlette. A *Lumen Gentium* ugyanis a bizánci szertartásból idézi a püspök fölszentelésének a következő szakaszát: „A püspök(...) a legfőbb papság kegyelmének a sáfára, különösen is az eukarisztikus áldozaton, amelyet ő maga, illetve az ő meghagyására más mutat be; az egyház pedig ezáltal él és növekszik állandóan”. Az ökumenikus dekrétumban szereplő szövegünkben az *aedificatur* ige helyettesíti azt, ami a *Lumen Gentium* imént idézett 26. fejezetében így szerepelt: *continuo vivit* – „folytonosan él”, mivel az *Unitatis redintegratio* ökumenikus határozat már a korábban idézett első szavától kezdve azt állította, hogy az eukarisztia „az egyház életének forrása”.

„A koncelebrálásuk pedig kinyilvánítja közösségi kapcsolatukat.” Ez tehát az az egyházi közösség, amelyet a fölszentelt szolgáknak, s mindenekelőtt a püspököknek a koncelebrációja kapcsán említ a zsinat. Egyébként a II. Vatikáni zsinat liturgikus konstitúciója a koncelebrációban csak a papság egységének a kifejezését szemlélte (ami ugyan igaz, de csak egy része a teljes igazságnak), és nem juttatta kifejezésre azt a tényt, hogy a koncelebráció mindenekelőtt az egyháznak a maga egészében való egységének a kifejezése, tehát az egyház közösségének legfőbb kinyilvánítása.

Nos, a mondatnak ez az utolsó része (UR 15 a) tömören fogalmazza meg azt, hogy

miképpen jut kifejeződésre az ortodox egyházak közösségi élete. Ebben a szakaszban elsősorban olyan eukarisztiának a megünnepléséről van szó, amely püspöki liturgia (*fideles cum episcopo uniti*) és amelyen részt vesznek a hívek. Azzal a szóval, hogy „egy-egy ilyen egyházban”, a zsinati határozat mindenekelőtt a püspöke köré gyűlt helyi egyházra utal (vagyis egy „rész-egyházra”, tehát egy egyházmegyére). Az ortodox egyházak közötti közösség kinyilvánításának legkiválóbb módja tudniillik a püspököknek egymással való koncelebrációja.

A 15.§ második szakaszában, a 431. évi efezusi zsinat krisztológiáját kiemelő néhány mariológiai megjegyzés azt hangsúlyozza, mennyire komoly egység van közöttünk az Istenszülő tisztelete terén. Ezt ugyan kétségessé tette a Szeplőtelen Fogantatás és az Assumptio dogmája, de a Zsinat szerint a nézeteltérések ellenére is igen erős egybecsengés van az ünneplésben és az alapvető mariológiai témáinkban.

Az Istenszülőre vonatkozó himnuszok említése után még ugyanez a mondat utal arra, hogy „sok szentet, köztük az egyetemes Egyház atyáit is tisztelnek”. A katolikus és ortodox egyházak szinaxáriumja és hagiográfiája valóban sok ponton egybecseng, ahogy ez például a tegnapi Mária-ünnepnél vagy ma, Szent Cecília ünnepén, illetve holnap a közösen tisztelt I. Szent Kelemen pápa ünnepén is nyilvánvaló.

Ezután az egyháztani szempont kerül elő azzal a kapcsolattal együtt, amely az apostoli utódlás, a papság és az eukarisztia között áll fenn. A zsinat szempontjából éppen ez a kapcsolat teszi lehetővé az előző ekkleziológiai megjegyzéseket. S pontosan az apostoli utódlás, a papság és az eukarisztia ilyen elismerése alapján kezdődhetett el a katolikus egyház és az ortodox egyház közötti párbeszéd, amely folyamatban van már 1980 óta: „ezeknek az ortodox egyházaknak, még ha különváltak is, valódi szentségeik vannak, kiváltképpen pedig – az apostoli jogfolytonosság következtében – van valódi papságuk és van eukarisztiájuk; s e kettő által igen szoros kapcsolatban állnak velünk mindmáig (*quibus arctissima necessitudine adhuc nobiscum coniunguntur*)”. Tehát a kulcsszó az apostoli jogfolytonosság. Ez alapozhatta meg azt a rendkívüli gesztust is, hogy 50 és fél éve jeruzsálemi zarándoklattan VI. Pál pápa kelyhet adott Athenagorasz pátriárkának ajándékkul.

Az egyházaink közötti hivatalos teológiai párbeszéd ezen utóbbi tizennégy év során három olyan nyilatkozatot is eredményezett, amelyek világossá teszik, hogy milyen nagy egyetértés van közöttünk az eukarisztia és az egyház, a hit, a beavató szentségek és az egyház egysége ügyében, mindenekelőtt pedig az egyházi rend és az apostoli utódlás kérdésében.

Ugyanez a 15.§ buzdít bizonyos *communicatio in sacris* gyakorlására az ortodoxokkal (*non solum possibilis est sed etiam suadetur*). Mivel a keleti egyházakról szóló zsinati határozat is kezdeményezett némi nyitást a *communicatio in sacris* irányában, voltak, akik úgy hitték, hogy az ökumenikus dekrétum mögött ugyanez a szellemiség működik, s hogy ezt is lehet az ortodox egyházak irányában valamilyen álcázott prozelitizmusra biztatásnak tekinteni. A tények éppen ellenkezőek. Ha az UR 15 megfelelő biztosítékok esetén biztat is a *communicatio in sacris* óvatos gyakorlására, ez pontosan bizonyos prozelitizmus megakadályozására szolgál, amely az ortodox egyházakra vonatkoztatott testvéregyházi státusz semmibe vétele lenne. Valójában az ortodox egyházak tiltakoztak

a keleti dekrétumnak a *communicatio in sacris* gyakorlására vonatkozó rendelkezései ellen, amelyeket egyedül – egy ideig – az orosz ortodox egyház fogadott el részben.

A 15.§ következő része a keleti lelkeségi és szerzetesi hagyományról szól. Erősen ajánlja a katolikusoknak, hogy „minél gyakrabban merítsenek a keleti atyák lelki gazdagságából, amely az Isten dolgainak szemléletére emeli föl az egész embert”. Itt újra csak áttetsző az átistenülésnek sajátos lelkesége, és számunkra úgy tűnik, hogy ha a II. Vatikáni zsinat óta katolikus részről történt valamilyen nyitás kelet felé, akkor ez pontosan a lelkeség terén valósult meg. Latin környezetben is sokan nagyra becsülik és követik a *Filokália* hészükhaszta atyáit, vagy például a Jézus imát.

Az itt felsorolt egyezések, a közös örökség különféleképp megfogalmazott, de egybevágó jellege bizonyosodott be a katolikus–ortodox hivatalos párbeszéd következő évtizedeiben is. 1982 júliusában zajlott le a 2. plenáris ülés Münchenben, ahol sikerült közös közleményt is szerkeszteni „az egyház és az eukharisztia titkáról a Szentháromság titkának a fényében”. A müncheni dokumentumban sikerült közösen jóváhagyni az egyház egységével kapcsolatos „közös szentségi felfogást”.³ Az 1987-ben tartott bari 2. ülésszak zárónyilatkozatban pedig már a *különbözőségben meglévő egység* látomása fejeződött ki: „A még osztatlan egyház idején az egyetlen tanítás különböző teológiai kifejeződései még nem fenyegették a szentségi közösséget” (26. sz.).⁴ (De ugyanúgy lényeges a valamói és néhány évvel később a balamandi nyilatkozat is, melyek fölvetik az olykor már-már kibékíthetetlennek tűnő eltéréseket is. Ezek nemcsak a *Filioque* kérdés kapcsán, hanem egyre inkább a primátus kérdéskörében összpontosultak, amellyel kapcsolatban még az idén, Ammanban sem sikerült közös nyugvópontra jutni.)

KÜLÖNBSÉGEK

A keleti egyházak örökségére vonatkozó fejezeteknek az utolsó darabja arról szól, hogy „a keletiek sajátos módon, kiválóan fejezik ki a misztériumokat” (UR 17). Itt is elismeri a zsinat azt, hogy megvan a „legitim különbözőség” „a teológiai tanítások különböző megfogalmazása” terén is. A szöveg folytatása megjegyzi, hogy keleten és nyugaton „hol az egyik, hol a másik fogta fel megfelelőbben, vagy világította meg jobban a kinyilatkoztatott hittitkok egyes szempontjait, tehát nem arról van szó, hogy teológiai megfogalmazásaik ellenkeznek egymással, hanem inkább arról, hogy kiegészítik egymást.”⁵ Ezzel a zsinat nem azt akarja állítani, hogy a szemmel láthatóan egymással ellenkező tételeket szükségszerűen fel kell oldani azzal, hogy elismerjük a teológiai szándékok komplementaritását, mintha úgy illeszkednének egymásba, mint egy órának a fogaskerekei vagy egy kirakójáték részei. Nem, hanem egy és ugyanazon keresztény misztériumon belül néhány olyan szemponton kívül, amelyek valóban kiegészítik és kiegyensúlyozzák egymást, vannak mások is, amelyek keleten és nyugaton feloldhatatlan módon különböz-

³ „Az egyház és az Eukharisztia titka a Legszentebb Háromság misztériumának fényében”, *Service d'Information*, 49. sz., 1982, 115–120. o.

⁴ „Hit, szentségek és az egyház egysége” (Bari, 1987), in *Service d'Information*, 64. sz., 1987, 86–91. o.

⁵ 17. f. Egyébként ez év elején a budapest-esztergomi bíboros érsekünk is feszegette azt a kérdést, hogy a keresztény Kelet hol is foghatta fel megfelelőbben a szentségi hagyományt.

nek, s a mi logikánk szerint látszólag egymást kizáró módon ellenkeznek egymással, de éppen ennek visszavezethetetlensége és feloldhatatlansága bizonyítja azt, hogy a gondolkodás fejlődése még az egy és ugyanazon Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott titokkal kapcsolatban is egymástól eltérő irányokban ágazott szét, jöllehet mindkét oldalon hiteles módon szemlélték a misztériumot. Ilyennek tűnik az eredeti bűn fogalmának, illetve a megigazulás tanának és a teremtett kegyelem tanának esete, de még a Szentlélek származásával kapcsolatos soha véget nem érő nézetkülönbség is, vagy pedig a pápai primátus, illetve Péterrel és az ő utódainak az egyházi élet egészében elfoglalt helyével kapcsolatos nézeteltérés. A fontos az, hogy legyenek olyan közös dogmatikai alapok, amelyek a zsinatok és egyházatyák tanítására épülnek.

Aztán a dekrétum még egyszer nagyra becsüli „a keletiek hiteles teológiai hagyományait”, mivel „céljuk a helyes életalakítás, ezen felül a keresztény igazság átfogó szemlélete”. Ugyanazt az összegzést találjuk itt, amelyet a 15.§ állított a keleti atyákkal kapcsolatban, akiknek „gazdagsága az egész embert az Isten dolgainak szemléletére emeli fel”. Itt már a keletiekre jellemző dimenzióknak nem is pusztán ismétléséről, hanem annak kiélezéséről van szó: a keleti kereszténység lelkiisége teljesen az Istennel való közösség és az isteni életben való részesedés felé fordult.

Tudjuk, hogy a Zsinat foglalkozott olyan erkölcsi kérdésekkel is, amelyek terén nem tudott azonosulni az ortodox egyházak gyakorlatával. Így például az elvált újráházassodott házasságára a katolikus egyház sem 50 éve, se ma nem tud áldást adni, szemben az ortodox gyakorlattal. Ez a jelentős különbség valószínűleg Máté evangéliumának két verse eltérő értelmezéséből fakad, ahol alapvető szentírás-értelmezési eltérések vannak az egyházak között, akárcsak a Péter szikla szerepére vonatkozó versek értelmezésében.

A 18.§ is fontos utasítást ad: A közösség és az egység helyreállítása és megóvása érdekében senkire sem szabad „a szükségénél több terhet rakni” (*ApCsel 15,28*). Azt is nagyon óhajtja, hogy mostantól fogva a fokozatosan elérendő egységre irányuljon minden törekvés az Egyház különböző intézményeiben és életformáiban; főként az imádságban, valamint a tanításról és korunk lelkipásztorkodásának kérdéseiről folytatott testvéri dialógusban. Ugyanígy ajánlja a Zsinat a katolikus egyház pásztorainak és híveinek egyaránt a kapcsolattartást azokkal, akik már nem Keleten, hanem hazájuktól távol élnek, hogy kizárva a féltékeny versengést, a szeretet szellemében gyarapítsák a testvéri együttműködést. Ha ezt a művet teljes lélekkel előmozdítjuk, a Szentséges Zsinat reméli, hogy – lebontva az elválasztó falat, a kettőt eggyé tevő – Jézus Krisztusra, a szilárd szegletköre alapozott egyetlen lakóhelyünk lesz”. Bármennyire átsejlik a mondaton a korábbi uniatizmus egyik-másik megfogalmazása, meggyőződésünk, hogy a Krisztus Urunk által hön áhított egység ez a távlat, melyet a dekrétum e fontos pontján megjelöl.

A katolikus–ortodox párbeszéd után azzal kapott igazi lendületet, hogy 1965 decemberében VI. Pál pápa és Athenagorasz pátriárka visszavonta a 900 éve elhangzott „sértő szavakat, alaptalan vádakot és az azt követő kiközösítéseket”. Imádkozunk, hogy a jövő hétre hasonló gesztusokat sugalljon az Úr Ferenc pápánknak és Vartholomeosz pátriárkának az isztambuli találkozás alkalmával!

A Kattárs Miskolcon

„Merjük vállalni a társadalmi kihívásokat” – hangsúlyozta Alberto Bottari de Castello apostoli nuncius Miskolcon, a Katolikus Társadalmi Napok (Kattárs) rendezvénysorozatot megnyitó szentmisén szeptember 13-án a minorita Nagyboldogasszony-templomban.

Az esős időjárás miatt a Szent István tér helyett a minorita templomban megtartott szentmisét Magyarország apostoli nunciussal együtt mutatta be több püspök, köztük Veres András, Bosák Nándor, Orosz Atanáz és Palánki Ferenc.

Szentbeszédében Alberto Bottari de Castello a nap szentje, Aranyszájú Szent János alakját állította bátorító és buzdító példaként a hívek elé. Mint mondta, Konstantinápoly érsekeként nem élt könnyebb korban, mint a mostani: többször kényszerült száműzetésbe, mert felemelte szavát a társadalmi igazságtalanság ellen. „Legyen ő a bátorítónk, hogy merjünk kiállni a világban az igazságért” – buzdított az apostoli nuncius.

A rendezvény az ünnepi megnyitóval folytatódott a templomban. Veres András püspök köszöntötte a résztvevőket, és hivatalosan megnyitotta a Katolikus Társadalmi Napokat. A Szombathelyi Egyházmegye főpásztora a latin *compassio* (együtt szenvedés, a másik szenvedésében való részesedés – *A szerk.*) fogalmának értelmezésével arra buzdított, ne nyugodjunk bele se jó, se rossz sorsunkba, fáradhatatlanul keressük a segítés és önségítés lehetőségét, legyünk jelen embertársaink örömeiben és bánatában.

Ezt követően a helyi katolikus közösség nevében köszöntőbeszédet mondott a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége miskolci csoportjának elnöke, *Alakszainé dr. Oláh Annamária*. (*Beszéde az alábbiakban olvasható.*)

Kriza Ákos, Miskolc polgármestere köszöntőjében méltatta az egyház társadalmi problémákban való szerepvállalását. Reményét fejezte ki, hogy a társadalom felismeri, nélküle nem oldhatók meg gondjaink. Kiemelte az egyházakkal való jó együttműködést Miskolcon, melyet jól példáz az, hogy a városban ma már 18 oktatási intézmény működik felekezeti fenntartásban. „Közösséget építünk, hogy együtt erősebbek legyünk” – zárta köszöntőjét Kriza Ákos.

A Kattárs *Pál Feri* atya előadásával folytatódott. A délelőtt az esőmentes délután reményében zárult, déltől a Szent István téren várták a programsorozat résztvevőit. A másodikban megrendezett Kattárs hátterét a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Caritas in Veritate Bizottsága adja Veres András püspök vezetésével. A rendezvény szervezése és lebonyolítása a keresztény vállalkozókat és üzletembereket tömörítő ÉrMe Üzleti Hálózat érdeme, a programot pedig a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola „Keresztény társadalmi elvek a gazdaságban” elnevezésű képzésének szervezői állították össze.

A Kattárs délutáni programjai a tervezett eredeti helyszínén, a Szent István téren folytatódtak. A rendezők célja az volt, hogy átfogóbb képet adjanak azokról a példaértékű kezdeményezésekről, melyekkel különböző szervezetek bekapcsolódnak a szertetszolgálatba, oktatásba. A szervezetek sátrai egyúttal találkozási fórumot nyújtottak a résztvevőknek.

Előadások, kerekasztal-beszélgetések, koncertek mellett több mint 30 szervezet várta az érdeklődőket interaktív, színes programokkal, míg az ifjúság számára az Ifi-KATTÁRS programjai voltak népszerűek.

A sátor ugyancsak szűknek bizonyult a „Lehet-e erényesen gazdálkodni?” címmel tartott fórumon, ahol *Baritz Sarolta Laura* OP, szerzetesnővér, közgazdász, *Szilás Roland* Budapesti Corvinus Egyetem tanársegédje, *Zsóka Ágnes* Budapesti Corvinus Egyetem docense, beszélgetett az érdeklődőkkel.

Az egyház lételeme a kommunikáció címmel Veres András szombathelyi megyéspüspök, *Kuzmányi István*, a Magyar Kurír főszerkesztő-igazgatója és *Kondás Sándor* Miskolci Apostoli Exarchátus médiareferense fejtette ki gondolatait a kommunikáció feladatairól, lehetőségeiről az egyházban.

Az „előnap” programot, egy minikonferenciát, szeptember 12-én, pénteken, a Fáy András Görögkatolikus Közgazdasági Szakközépiskolában rendezték Társadalom és gazdaság: kihívások, lehetőségek, jövőkép címmel. E konferencia előadásai közül kétőt olvashatnak el a KÉSZ miskolci csoportja elnökének beszéde után.

ALAKSZAINÉ DR. OLÁH ANNAMÁRIA

KÉSZ-ek vagyunk Miskolcért szolgálni

Szeretettel köszöntöm a miskolci vendéglátók nevében kedves mindnyájukat a Katolikus Társadalmi Napok második napján. Miskolci katolikus közösségünk tagjaként külön is megköszönöm az Apostoli Szentszék követének, excellenciás Alberto Bottari de Castello érsek atyának a megnyitó szentmisét és megtisztelő jelenlétét jeles közösségi alkalmunkon.

Számunkra ez a jelenlét azt üzeni, hogy a Szentszék és Ferenc pápa az egyház társadalmi – ha úgy tetszik világi – jelenlétének, a világiakkal való élő párbeszédnek ma valóban nagy jelentőséget tulajdonít.

Szükségünk is van erre! Szeretett városunk, Miskolc ugyan komoly katolikus-keresztény hagyományokkal és kultúrával rendelkezik, ám a mai kor társadalmi kihívásaira: az önzésre, a magányra, a szeretet hiányára, a közös-

Alakszainé
dr. Oláh Annamária

ségek szétesésére újabb és újabb válaszokat kell adjunk. Töredelmesen be kell valljuk: van mit tennünk bőven ezen a területen is. Erről szól a mai nap minden perce, minden találkozása is. Jól figyeljünk, emeljük fel lelkünket, nyissuk ki ne csak fülünket, szemünket, hanem szívünket is, hogy az ÜZENET-et megértsük!

A miskolci katolikus hagyományok és közösségek sok évszázados múlttal rendelkeznek, ezeket büszkén emlegetjük is időnként. Kevesebb szó esik azokról a kiváló katolikus személyiségekről, akik ezt a hagyatékot örökölni hagyták ránk, legyenek ők akár egyházi, akár világi személyek. Köszöntőmet ezért szeretném is felhasználni, hogy városunk múltjából ideidézzem néhányuk emlékét – a teljesség igénye nélkül. Olyan emberek ők, akik földi életükben is Isten útján jártak, Isten országát keresték és eközben közösségeinket vezették, utat és példát mutattak.

Emlékezzünk meg szeretettel és nagy tisztelettel a boldog emlékű templomépítő *Kelemen Didák* minorita szerzetesről, aki évszázadokkal ezelőtt már iskolavárossá nemesítette Miskolcot. Székely származása ellenére miskolcibb volt a miskolciaknál. Büszkék vagyunk *Péchy Alán* minorita pap-tanára, a Királyi Katolikus Gimnáziumunk – a szomszédban lévő gimnázium – egykori igazgatójára is. Ugyancsak a minoriták kiváló személyisége volt *P. Rákos Rajmund*, aki a legvadabb kommunista időkben a római Szent Péter-bazilika magyar gyóntatója volt. Itthon nyugszik eltemetve. Akárcsak a csodálatos egyházzenesz, *P. Szendrey Bonaventura*. A minoriták legújabb kori történetéből *Kartal Ernő* atya emlékét a város ma is élénken őrzi – hiszen Miskolc díszpolgára is volt, annak ellenére, hogy nem városunk szülötte.

Miskolcon több szerzetesrend is működött az évszázadok folyamán. Legutóbb, a rendszerváltás hajnalán a jezsuita rend költözött városunkba, igazi szellemi frissességet hozván életünkbe. A ma Torontóban élő, 83 éves *Miklós házy Atila* jezsuita püspök született miskolci, sőt újdíósgyőri. Jelentős mértékben neki köszönhetjük, hogy az Avas-déli lakótelep közepén felépült gimnázium ma a jezsuiták nagyszerű irányítása alatt áll. Igazi szellemi és közösségi központ a város híres-neves dombján, az Avas tetején.

A miskolci templomokban szolgált egykori római és görög katolikus papok, püspökök közül sokat lehetne érdemei szerint még felsorolni. A rendszerváltás után ebben kiemelésre méltó a már említett *Kartal Ernő* atya mellett *Zachár Géza* esperes úr, a Szent Anna templom egykori plébánosa. Nagy öröm volt számomra, hogy velük kettejükkel, néhai *Veczán Pál* díósgyőri evangélikus esperessel közösen számos városi közösséget építettünk – az ökumené egészséges szellemében. Hármójuk sírjáról ma sem hiányzik a virág – a hívek szeretete őrzi emléküket.

Az egyháziak mellett számos kiváló világi személyiség emlékét is őrizzük. Ma is csodálattal és hálával emlékezzünk például a hitvalló keresztény *Reményi János* karnagy úrra, aki később a Magyar Rádió gyermekkórusát vezette. Miskolc neki is köszönheti, hogy zenei nagyhatalom még mindig. Sokan emlékezhetnek *Zambó János* professzor úrra, akadémikusra is, a Miskolci Egyetem rektorára, aki a szocializmus idején példamutató módon viselte és élte meg katolikus hitét.

Van tehát szép örökségünk. De mit kezdünk ezzel a mai kor kihívásai közepette?

A kulturális, vallási hagyományaink megtartó ereje ugyan jelentős, de mindannyian érezzük, hogy új utakat is kell találnunk egymáshoz.

A legfontosabb talán, hogy közösségben járjuk ezt az utat. A közösség ereje – ha isteni alapokra épül – megtartó erő.

Sok jó közösségünk van – hála az Istennek érte! Most engedjék meg, hogy bemutassam a miénket, s aztán a sátraknál mindenkivel találkozhatnak.

Megkérem az én barátaimat, a KÉSZ miskolci tagjait, akik jelen voltak a szentmisén, jöjjenek ide, álljanak az oltár elé! Szólítom

- *a gyermekorvost*, aki gyönyörűen szaval ünnepségeinken;
- *a mérnököt*, aki teológiát is tanult és szívében hordja Miskolc történetét;
- *a közgazdászt*, aki irodalmi esteket szervez;
- *a plébánost*, aki a civil szervezetek pasztorálásáért idén Miskolc város Pro Urbedíját kapta;

Kérem, jöjjön ide mellém

- a tudós *fiatal közgazdász*, aki a pénzügyeinkért felel, s nem mellesleg három gyönyörű gyermek édesanyja;

– hívom *a fiatal, négy nyelven beszélő jogászt*, aki ha kell, a városi ünnepségeken szavallataival szolgál, ha kell – református létére – a katolikus templomot építi;

jöjjön ide, kérem,

- *a tanárnő*, aki a diósgyőri hagyományok hű ápolója,
- *az építőmérnök*, aki a miskolci kulturális élet ismert szereplője;

Nos: mi KÉSZ-ek vagyunk Miskolcért szolgálni. Mi vagyunk a KÉSZ. Tesszük a dolgunkat. Miskolcért, az emberekért. Isten nagyobb dicsőségére. Hála érte, hogy hús év itt lehetünk.

(A Kattárs miskolci rendezvényén, a Minorita-templomban szeptember 12-én tartott ünnepségen elhangzott megnyitó beszéd szerkesztett változata)

Mit mond nekünk ma az egyház társadalmi tanítása?

Baritz Sarolta: Az előadásunk első diája egy furcsa kép, amely egy senecai, illetve egy latin mondást tartalmaz. A latin azt mondja, hogy az ember az embernek farkasa. Ezt mindenki tudja, de Senecát kevesebben ismerjük. Ő azt mondja, hogy az ember az embernek szent. Amikor 2010-ben indult a képzésünk, csináltunk egy internetes felmérést. Embereknek kiköszvetítettük ezt a képet, jelöljék be, hogy farkas, vagy szent. Mit gondol az illető, az ember az embernek farkasa, vagy az ember az embernek szent? A többség a szentet választotta, nagyon meglepő módon. Én is azt gondoltam, hogy a farkast fogják többen választani. Ez azt jelenti, hogy az ember szíve mélyén megvan a vágy erre, hogy a másik embert szentnek lássa. Még akkor is, ha a felszínen, a való életben nem ez valósul meg, de a szíve mélyén ott van a vágy a szentre. Ezt az egyház tanításában természetörvénynek nevezzük. Az ember természetében benne van az, hogy hajlik a jóra, hajlik a társas életre.

Baritz Sarolta Laura OP

Értéktrend-váltásról beszéltünk a bevezetőben, az lenne a megoldása az egész világ problémáinak, ha az ember belülről tudna változni, és ez ki tudna sugározni a környezetére, a kapcsolataira, és ezek már egy másik fajta struktúrát írnának le. Ki tudom mondani azt a hipotézist, hogy ha az ember gondolkodásmódja megváltozik, akkor változik a ráépülő struktúra is. Ez a hipotézis magába foglalja azt, hogy az ember az első. Nem a struktúra az, ami engem befolyásol. Nem mondhatom, hogy itt fogyasztói társadalom van, itt profitot maximalizálnak, borzasztó, hogy mi megy, akkor én is megadom magam ezeknek az erőknél és nem tudok mit tenni.

A doktori disszertációmban elkészítettem egy empirikus kutatást. Ez közgazdászoknak szól, matematikai módszerekkel. Ebből kiderült, ami bizonyító erejű a nem hívő emberek számára is, hogy a struktúra és az egyén viszonyában az elsődleges az ember. Megnyugodhatunk, mert azt mondhatjuk, ha változtatni akarunk, végső soron rajtunk múlik. Persze, hogy a struktúra visszahat, nagyon hat ránk, de a végső láncszem az ember, az ember akarata és szabadsága. Ez is egyházi tétel, hogy az ember szabad, istenképűsége miatt, és ezt a szabadságot még a struktúra sem veheti el tőle.

Az egyház társadalmi tanításáról szeretnék beszélni szűk értelemben. Egy 1891-es enciklikában, a Rerum novarumban XIII. Leó pápa írja le. Pápai enciklikákban van

megfogalmazva az egyház társadalmi tanítása. Tizenhárom ilyen enciklika született, az utolsó Ferenc pápa Gaudium evangelii című enciklikája, az előző XVI. Benedek Caritas in veritate enciklikája. Ezekben vörös fonalként megvannak ugyanazok az elvek. Ezt a Sapientia főiskolán négy féléven át tanulják a diákok, és úgy érzik, ennek haszna van a gyakorlati életben és a munkahelyükön.

Az első elv ebben a tanításban az emberi méltóság és a perszonalizmus, ami annyit jelent, hogy minden ember egyformán Isten képére teremtett, méltósággal rendelkezik, és ez az istenképűség tiszteletet érdemel. Függetlenül a nemétől, a társadalmi helyzetétől, az életkorától, státuszától. Ez egyenlően megillet minden embert. A perszonalizmus annyit jelent, hogy kapcsolatainkban tudjuk magunkat megélni, tehát egy ember nem individuum, nem egyedül van, nem önmagába zárkózik, a saját hasznát keresi, saját érdekeit akarja maximalizálni, mert ez tévút, hanem közösségben.

A közjó elve politikai retorikává vált Magyarországon, annyit jelent, hogy az ember kiteljesedik társadalmi, közösségi és egyéni síkon. Az ember egyre tökéletesebbé, jobbra válik, egyre inkább önmagának érzi magát, törekszik a végső célja felé, ami Isten, és ebben a törekvésben segíti őt az állam, a társa és önmaga. A közjó az emberi kiteljesedésnek megvalósulása.

A szolidaritás elve a szegényekre való különleges figyelem. A társadalomban a szubszidiaritás elve pedig azt jelenti, hogy ha van egy hierarchikus rendszer – mondjuk egy vállalatnál –, ott jobb az alsó szintre bízni a döntési folyamatokat, önállóságot hagyni az alsó szintnek, és a felső szint csak kiegészít, ha az alsó nem tud boldogulni. Ebben benne van, hogy a hierarchikus rendben az uralom szolgálati, kiegészítő uralom, és nem elnyomó, nem eltaposó uralom. Kell a hierarchia, de az ennek csúcsán lévő emberek a szubszidiaritás elve alapján kiegészítenek.

Benne van az igazságosság elve, ez önmagáért beszél, a szociális szeretet elve, ami a szegények különleges szeretete. A javak egyetemes rendeltetésének elvét pedig Ferenc pápa sokszor emlegeti, őt szokta a nyugati sajtó elítélni azért, mert azt mondja, hogy a gazdag segítse a szegényt. De ez egyházi elv, ami azt mondja, ha az embernek van magántulajdona, és abból kielégíti a saját és a családja szükségleteit, és tisztas tartalékot is képez, és még efölött is van jövedelmi része, ami szabad, azt fordítsa a közösség javára. Ez az egyetemes rendeltetése a magántulajdonnak. Az egyház tehát elismeri a magántulajdont, de úgy, hogy közösségi a rendeltetésük. Ezért kötelességük a gazdagoknak a szegények segítése. Ha ez megvalósulna, akkor a világban nem lenne egyenlőtlen elosztás, ami most van.

A munka alanyi dimenzió elve, II. János Pál kedvenc tétele, azt mondja, hogy a gazdasági folyamatokban az ember alany. Nem eszköz, nem munkaerő, nem erőforrás, hanem alanya és irányítója a folyamatoknak. A profitról majd bővebben fogunk beszélni és a természet önértéke is önmagáért beszél, tehát a természetet sem használhatjuk fel eszközként, és nem áldozhatjuk fel pusztán gazdasági célokért.

Fóris Ferenc: Egy viccet szeretnék elmondani. Az egerek megunják, hogy őket megeszik, hogy ők vannak a tápláléklánc alján. Összeülnek, hogy megoldják ezt a problémát. Nem jutnak semmire, elmennek a bölcs bagolyhoz. – Kedves bagoly, mit

tegyünk, hogy ne mindenki bennünket egyen meg? Segíts nekünk. – A bagoly azt mondja – legyetek sasok! – Az egerek örülnek, de aztán azt mondják, mi egérnek születünk, hogy legyünk mi sasok? Mire a bagoly: – én csak stratégiai kérdésekkel foglalkozom, az apróbb kérdéseket nektek kell megoldani.

Ha mi keresztény emberként megmaradunk a bagoly szintjén, akkor biztosan nem tudjuk teljesíteni a küldetésünket. Már túl vagyunk azon, hogy stratégiákat alkotunk, nekünk le kell menni a bányába és csákányozni kell. Ez annyit jelent, hogy már ma délutántól másképp kell élnünk, hogy ami bennünk van, azt merjük kibontakoztatni. Mik azok, amiket a vállalati életben az elvek mellett érvényre kell juttatnunk?

Az emberi méltóságról beszélve ott van a vállalati humánpolitika, ami a HE szóból humán erőforrássá aljasult a mai beszédünkben, de arról van szó, hogy embereket gyűjtünk magunk köré, hogy együtt valósítsunk meg valamit. Nem arról van szó, hogy humán erőforrás, hanem a társainkkal együtt dolgozunk. Alapvető szemléleti különbség, amit a vállalati stratégiában aprópénzre kell váltani.

A közjó elve és a profitszabályozó eszköz elve. A vállalatok honlapján le van írva a küldetésük, stratégiájuk. Alapvető kérdés a stratégia, hogy miért csinálja, amit csinál. Ha pénzért csinálja, el lehet felejtetni, nem keresztény vállalkozásról van szó. Ha minden vasárnap elmegy a templomba, de pénzért csinálja, akkor ott valami nincs rendben.

Szolidaritás elve. Kiket vonunk be a közös munkába, és kiket szolgálunk ki? Majdnem minden vállalatnál van olyan feladat, amit hátrányos helyzetűek is elvégezhetnek. Találunk minden vállalatnál ilyen embereket?

Szubszidiaritás elve. Hogyan találjuk ki a stratégiát egy vállalatnál? Megmondjuk, hogy fiúk, erre megyünk, és kész, vagy pedig kíváncsiak vagyunk arra, hogy a többiek erről mit gondolnak. Az ő életüknek vannak-e olyan céljai, amit beállíthatunk a közös célok érdekében? Találunk-e közös utat? Kulcskérdés egy vállalatnál.

Igazságosság, szociális szeretet. Igazságos elosztás, közösségre figyelő termelés, a hátrányos helyzetűek bevonásával. Mennyi a megengedett különbség, a hányszoros bér? Magyarországon hányszoros lehet? Tízszeres? Vannak olyan hírek, hogy az Egyesült Államokban már négyszázszoros különbségek vannak. A keresztény gondolkodásban ezzel valamit kezdenünk kellene. A közgazdászok azt mondják, hogy mindent beáraz a piac. De mondjuk a tiszta levegőt még csak „illendőséggel” árazgatja a piac, de valójában tudomásul kell vennünk, hogy beárazatlan erőforrásokat használunk és élünk fel. Ha a ránk bízott világból indulunk ki, akkor keresztényként legalább annyit tegyünk meg, hogy mondjuk a húsleves nem a vécébe öntöm ki, hanem leadom a megfelelő helyen.

Baritz Sarolta: Sokat beszéltünk a közösségekről, az emberi kapcsolatokról, és két szimbólumról beszélhetünk itt is. A mai világ haszonközpontúan gondolkodik. Két ember között a kapcsolat eszközszerű, mert nekem a másik ember a saját érdekem, céloom, hasznom megvalósításához eszköz. Ha értékrendet váltunk, és éretnetikai módon gondolkodunk (ez lenne a neve az egyház társadalmi tanítása értékeinek, az

Arisztotelész által meghatározott etikai irányzaté), hogy az erények által kiteljesedünk, tehát hogy fontosak az ember számára az erények, hogy bátor legyen, igazságos és nagylelkű, akkor ezek én–te kapcsolattá változnának. Tisztelem a másik embert, s így létre jöhet egy közösség, egy struktúra.

A közgazdaságtannak egyik alaptétele, hogy a gazdaság hajtómotorja az önérdek. Ezt Adamsnek tulajdonítjuk, aki a hentes és mézárós példáján kimondja, hogy ők azért adják el a húst és a kenyeret, hogy profitot realizáljanak, azaz hogy pénzüik legyen ebből. Ez az értékrend, amiről mi beszélünk, egy objektivista önérdeket határoz meg, Ericssonnak a terminológiája szerint, itt azt mondja, hogy a valódi szükségleteinkben a másik ember jóléte is benne van. Az én önérdekemben benne van a másik embernek a jó akarása, akarom, hogy a másinak jó legyen.

Kiteljesedés az erények által. Az ember egyre tökéletesebb akar lenni, egyre összetettebb, értékesebb, és ebben az erények segítik. Az ókori görögök kitalálták, hogy az értékeknek van egy hierarchikus rendjük. Ebben a legalsó szint a materiális világ, tehát az az anyagi világ, amit mi a fogyasztói társadalomban istenítünk, és azt mondjuk, hogy engem meghatároz az a márkás ing vagy cipő, amit hordok, az a kocsi, amit vezetek. Ez nem igaz, mert ezek az anyagi javak a legalsó szintet képviselik, míg a legfelsőbb szint az erkölcsi értékek és az észbeli, intellektuális értékek. Aquinói Szent Tamás ugyanezt mondja, és azt, hogy a hasznos javak, ami alatt a materiális javakat értjük, eszközök. Az az anyagvilág, amit sokan célként istenítenek, az egyház gondolkodásmódjában eszköz, ami elősegíti az erkölcsi jónak a létrejöttét. Mint a keserű orvosság, ami nem önmagában értékes, hanem annyiban, amennyiben az élet értékét segíti elő.

A vállalatgazdálkodásban is kimondható ebben az új–régii értékrendben, hogy a profit, ami egy célgazdasági iskolában mindenki számára dogmaként egy végső cél, itt csak eszköz. A hasznos javak között van, eszköz és alapvető jó. Olyan, mint a pénzügyi eszközök. Amire viszont törekszünk az egyház társadalmi tanítása értékrendjében, az a harmadik dimenzió, az úgynevezett kiemelkedő javak, vagy értékek, vagyis a felelősség, igazságosság, szolidaritás, nagylelkűség, ingyenesség, mértékletesség. Ezek a megvalósítandó célok egy gazdasági munkaközösségben. Mielőtt becsuknánk az agyunkat, hogy ez lehetetlen, hogy ez utópia, nézzenek azokra az emberekre, akik megvalósították a Kattársat, mert ezt a munkát élik. Nagyon jól összepasszolunk, hogy amit mi elmondunk elméletben, azt ők megélik, és tudok rájuk hivatkozni, hogy ez létezik a valóságban is.

Azt akarjuk megmutatni, hogy azok az alapvető javak, mint a profit, a marketing, a beruházási javak, nagyon szükségesek a gazdaságban, a hardverek eszközei, de olyanok, mint a csontváz, mint a koponya. Ehhez szükségünk van olyan értékekre is, mint az arc, a kéz, amikor az üzletember kezét fog. A kettő együtt adja meg egy egészséges gazdasági működésnek az elvét. Kell a csontváz, kell a hardver, de kellenek hozzájuk az értékek is. Az egyház társadalmi tanítása szerint, ellentétben a főáramú gondolkodással, amely értéksemlegességet mond, mi értékelvűséget mondunk.

Fóris Ferenc: Fel kell tenni magunknak a kérdést, hogy akkor mire irányul a gazdálkodás? Segíti vagy gátolja a tőzsde a társadalomközpontú működést? Egy tőzsdei vállalatnál nagyon fontos az átláthatóság. A multik eltűnnek, és sok minden van, például a környezeti kibocsátás, vagy az, hogyan bánnak az emberekkel, ezekről valamit mondaniuk kell a pénzügyi mutatók mellett. Egyik oldalon tehát természetesen segíti, a másik oldalon gátolja-e, hogy van valakinek pénze a bankban, és próbál valamennyi kamatot szerezni ezért? Mennyit tud arról, hogy a pénzt hová fogják befektetni? Hogyan fog az dolgozni? Keresztény módon, megbízható módon, vagy nem? Elszemélytelenedik a pénzügyi műveletekben a gazdaság, és ilyen módon nem is érdekli a többséget. Kedves volt a bankos hölgy vagy úr, de hogy az én pénzből most Közép-Afrikában mit fognak csinálni, az már nem érdek. De ezt keresztény emberként nem tehetjük meg.

Ki határozza meg a tőzsdei vállalatok irányultságát? Végző soron mi, mint befektetők, akik az „aprópénzeket” bevisszük. Keresztény emberként ennek óriási jelentősége van.

Baritz Sarolta: Az Aquinói Szent Tamás-i logikában a pénz a hasznos, a materiális javak között is a legalsóbb szint, a legalsó eszköz. Azt mondhatnánk, hogy a pénz a szolgák szolgálója. A mai világban viszont a pénz a végső cél, tehát az Isten helyébe lépett.

A mi értékrendünkben megtörténik a profit trónfosztása. A mai paradigmában a profit a cél. Az egyház gondolkodásának paradigmájában a profit egy eszköz, ami nem haszon, hanem hasznot hajt, hasznosságot okoz. Ez a rendezvény is pénzbe kerül, de nem profitot akarnak realizálni a szervezők, hanem a pénzt annak a szolgálatába állítják, hogy minél jobb, értékesebb rendezvényt rendezzünk. A profit kint uralkodik, nálunk szolgál, és ott uralkodó, nálunk a szolgák szolgálója. A gazdaság célja a közjó. Ki mondhatjuk, hogy nem a profit maximalizálása, hanem a közjó, és a profit eszközként szolgál ennek az eléréséhez. A közjó emberi kiteljesedés, egyéni és közösségi szinten.

(A Kattárs miskolci rendezvényén, a Fáy András Görög Katolikus Közgazdasági Szakközépiskolában szeptember 12-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

Periféria határán, az értékrendváltás esélyei

GONDOLATOK MISKOLC ÉRTÉKREND ALAPÚ FEJLESZTÉSE KAPCSÁN

Köszönöm a meghívást, örülök, hogy itt lehetek! Miközben nagy tudású kollégáim előadásait hallgattam, eszembe jutott gyerekkorom egyik kedvenc mesekönyve, Aladdin és a csodalámpa. Emlékszem, a könyv elején volt egy színes ábrácska, ami Aladint ábrázolta, aki dörzsölte a lámpását, amelyből ennek hatására előjött a szellem.

Így jött ki a féktelen haszonszerzés szelleme (többek között 2008-ban is) a palackból, amelynek egyenes következménye volt annak a pénzügyi buboréknek a kialakulása, majd kipukkadása, ami több millió embernek okozott egzisztenciális gondot, vezetett családi tragédiákhoz, juttatott embereket kilátástalan helyzetbe. Kérdés, hogy van-e erőnk a palackba visszaszuszakolni a szellemet? Ha igen, akkor ki és hogyan teheti azt meg?

A válasz kézenfekvő: nekünk a feladatunk, akik a hedonista szemlélet helyett etikus alapon kívánjuk működtetni a gazdaságot.

Ezért is örülök, hogy konferenciánknak egy középiskola ad otthont, mert a hallgatóság körében ülő fiataloknak meghatározó szerepe lesz ebben. Az ő feladatuk, hogy a szellemet visszaküldjék a palackba, és azt úgy zárják le, hogy abból ne jöhessen ki olyan könnyedén, mint azt legutóbb is tette. Hiszem és vallom, hogy erre alkalmasak, ezért is bizakodhatunk a jövőnkben!

Úgy vettem észre, szabad viccet is mondani, ha megengedik nekem is eszembe jutott egy, a témához kapcsolódó (egy bankár csak bankárvicceket ismer): Az öreg bankár haldoklik, a család körbeállja halálos ágyát, a hozzátartozók sóhajtoznak; a legidősebb fiú erőt vesz magán, odamegy, és megkérdezi: – Táti, áruul el a nagy titkot: a pénz boldogít? – Az öreg bankár ijedtében erre a blőd kérdésre felül a halottas ágyon és rárivall fiára, hányszor mondtam, a pénz nem boldogít, de a kamat...

A vicc, ami tanmese is egyben, arra utal, hogy emberi boldogság nem azonos a pénz, a még több pénz birtoklásával, miközben a kapzsiság ma is szedi áldozatait.

Néhány nappal ezelőtt olvastam, hogy egy piramisjáték elindítói közel 12 milliárd forintra tettek szert alig egy év leforgása alatt, mert havi 9 százalékos kamatot ígértek a

Kocziszky György

időszak	termelési tényezők	termelékenység	értékrend	megjegyzés
1867-1918. (első generációs iparosodás)	<ul style="list-style-type: none"> • laza munkaerőpiac • beru házások, tőkeakkumuláció 	<ul style="list-style-type: none"> • új kohászati technológiák hasznosítása • specializáció 	<ul style="list-style-type: none"> • ipari kultúra kialakítása • polgári értékrend kialakítása 	<ul style="list-style-type: none"> • gyors iparosodás • mezővárosból ipari-polgárvárossá vált • urbanizáció, díszgyőri minta-kolónia felépítése
1919-1945. (második generációs iparosodás)	<ul style="list-style-type: none"> • termelési tényezők hagyományos piacának elvesztése • diverzifikáció 	<ul style="list-style-type: none"> • vertikális növekedése • magas vállalati kultúra 	<ul style="list-style-type: none"> • szolidaritás erősödése • helyi kezdeményezések erősödése 	<ul style="list-style-type: none"> • technológia-intenzív ipar kialakulása • Miskolc köz igazgatási jelenléténe megnőtt, megyeközpont
1946-1972. (erőltetett változások)	<ul style="list-style-type: none"> • extenzív kihasználás 	<ul style="list-style-type: none"> • csökkenő termelékenység 	<ul style="list-style-type: none"> • megindult az értékrend tudatos rombolása 	<ul style="list-style-type: none"> • Nagy Miskolc létrehozása (1949), többmagvú város, an organikus városfejlődés • erőltetett urbanizáció, összekapcsolt városrészek
1973-1989. (pangás)	<ul style="list-style-type: none"> • szűkülő termelési tényezők • termelési tényezők növekvő ára 	<ul style="list-style-type: none"> • technológiai- és termék váltások elmaradása • csökkenő hozzáadott érték 	<ul style="list-style-type: none"> • értékek teljes zavarra 	<ul style="list-style-type: none"> • depresszió • struktúraváltás hiánya • romló szociális helyzet
1990-2010. (permanens kút keresés)	<ul style="list-style-type: none"> • termelési kapacitások leépülése • magasabban képzetek elvándorlás 	<ul style="list-style-type: none"> • vállalati kultúrák leépülése 	<ul style="list-style-type: none"> • parciális értékrend váltás, érzhető csalódottság 	<ul style="list-style-type: none"> • hadiipar megszűnése • szörmősödés • város eladósításodása • értelmiség megtartó képesség rohamos csökkenése • zavaros tulajdoni viszonyok, bamaezős területek

1. táblázat: Miskolc legújabbkori fejlődését meghatározó szakaszok

(Forrás: saját szerkesztés)

játékban részt vevő hiszékeny embereknek. Sajnos voltak, akik a gyors meggazdagodás reményében ezt elhitték, és nem gondoltak arra, hogy a jegybanki alapkamat most 2,1 százalék, miközben a szervezők ennek többszörösét ajánlják. Biztos tehát, hogy tisztességük és szándékaik is megkérdőjelezhetőek. Értékrendbeli gondjaink vannak!

Ezért is választottam előadásom témájaként az értékrend kérdését. Azaz milyen értékrendre, milyen értékek megőrzésére van szükség napjainkban? A kérdést egyre több közgazda, gazdaságpolitikus veti fel, érezve azt, hogy értelmes válaszok nélkül aligha beszélhetünk egészséges és fenntartható társadalomról, illetve gazdaságról.

A választ Miskolc fejlesztése vonatkozásában keresem. Teszem ezt azért, mert véleményeink szerint Miskolc legújabbkori történetében trendváltózáshoz érkezett, nem mindegy azonban, hogy ez milyen mértékű és ütemű lesz.

Érdemes ezért röviden áttekinteni a város elmúlt, közel 150 éves történetének fontosabb fordulópontjait, és annak alapján levonható következtetéseket (1. táblázat).

Vizsgálatunk tárgyát képező első időszak alatt (ami a kiegyezéssel kezdődött és az első világháború befejezéséig tartott) lerakták a város modern gyáriparának alapjait (1867-1918); a korszerű bányászati és a kohászati munkakultúra megtelepedésének, kifejlesztésének hatására felgyorsult a város polgárosodása, gazdaságának gyarapodása. A fejlődés a gyárkapukon kívül is érezte pozitív hatásait, mintalakótelep épült, templomokkal és kórházzal, fejlődött a város egészségügyi és kulturális élete. Ezt a társadalmi és gazdasági potenciál erősödését törte derékba az első világháború.

A Trianon okozta súlyos sebek, a Felvidék elvesztése érzékenyen érintette Miskolc társadalmát és gazdaságát is; elveszítette természetes piacainak és erőforrás-bázisainak

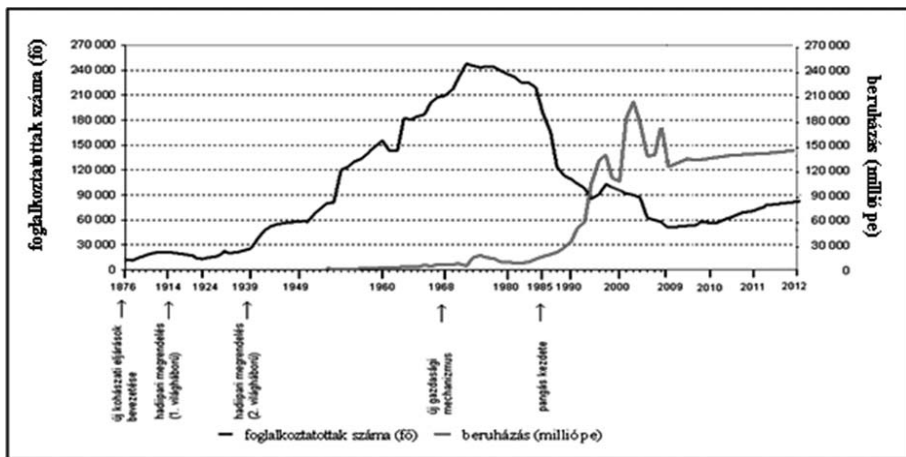
meghatározó részét. Az 1920-as évektől kezdődően a háború okozta emberi és anyagi veszteségek helyreállítása viszonylag gyorsan ment, ebben jelentős szerepe volt a kialakult és átmentett értékrendnek, a szorgalomnak és a tenni akarásnak.

A II. világháborút követően kezdődött meg ismét az újjáépítés. Ezt a folyamatot azonban lassította az un. polgári értékrend elleni nyílt és burkolt támadás; az államosítások, majd a ki- és betelepítések hatására átalakult a város társadalma. A kohászat és a gépipar erőltetett, extenzív fejlesztésének következtében Miskolc lakónépessége, a bevándorlások eredményeként gyorsan nőtt, a mezővárosból ekkor vált a település ipari nagyvárossá (acélvárossá). A környező települések Miskolchoz csatolása, „Nagy-Miskolc” létrejötte tovább növelte a város szerkezeti és társadalmi heterogenitását, csökkentette polgárainak lokálpatriotizmusát.

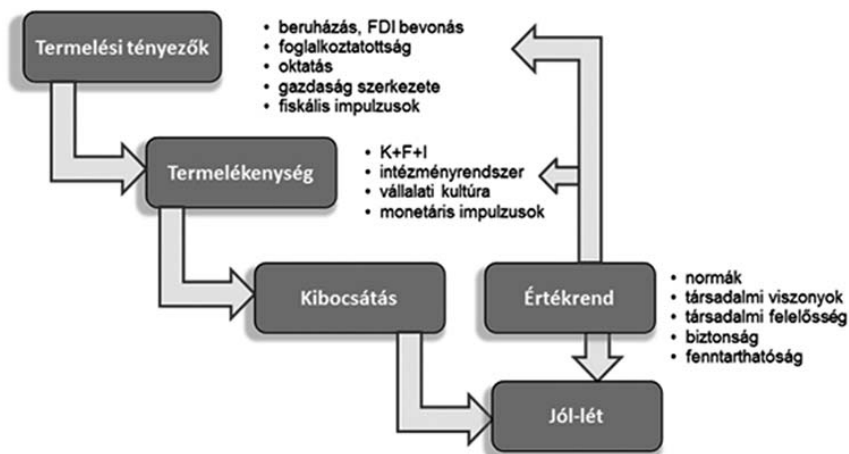
Miskolc legújabbkori fejlődésének harmadik trendfordulóját az un. új gazdasági mechanizmus kifulladás (1972) okozta. A pangás korszakának első jelei ekkor jelentkeztek. Ennek szerves következménye, hogy az 1980-as évek közepétől a város nehézipara, az elmaradt technikai és technológiai váltások miatt, válsághelyzetbe került. A foglalkoztatottságot csak állandó állami hitelekkel sikerült továbbra is fenntartani, de egyre nőtt a „vállalatokon belüli munkanélküliség”. A soron következő társadalmi és gazdasági fordulat 1989-el kezdődött. A város kohászata és nehézgépipara (ami a korábbi évtizedekben átlagosan, évente 20 ezer embernek biztosított megélhetést) gyors hanyatlásnak indult.

Elsovadását sem az állami dotációk sora, sem pedig a privatizációk nem tudták megakadályozni. (A privatizáció helyi történetének feldolgozása még várat magára. Tudományos igényességgé elemzésére azért is szükség lenne, mert a szakmai hibákon és hiátusokon túl számos morális problémára is fény derülhetne!)

A foglalkoztatotti létszám leépülése és a belső migráció hatására csökkent a város és a régió iparának gazdasági potenciálja (1. ábra).

1. ábra: Észak-magyarországi régió iparának beruházása és foglalkoztatottsága (1876-2012)
(Forrás: saját szerkesztés)

2. ábra: A jól-léti városfejlesztés modellje

(Forrás: saját szerkesztés)

Miskolc XIX. és XX. századi fejlődését vizsgálva összefoglalóan megállapítható, hogy:

- a város fejlődését jellemző indikátorok (demográfiai, gazdasági, társadalmi) a külső és a belső tényezőktől függően más-más irányban és intenzitással változtak (nem egy esetben egymást negatív irányban erősítették),
- a város akkor tudott fejlődni, ha az karakteres értékrendhez kötődött,
- az 1990 utáni modellváltás növekvő társadalmi megosztottságot, elszegényesedést, szlömösödést indított el,
- végre számos nehézséget legyőzve, 2010 után megindult a gazdasági potenciál növekedése, ezzel egyidejűleg felfedezhetőek az életminőség javulásának első jelei,
- bármilyen beavatkozás csak akkor lehet sikeres, ha az a jól-lét javulásával is jár!

Az elmúlt négy évben megindult változások eredményeként: megállt az elvándorlás, nőtt az élve születések száma, javult az aktivitási, csökkent a munkanélküliségi ráta, nőtt a foglalkoztatottság, erősödött a helyi gazdaság, nőtt a turizmus, vendéglátás bevétele, a város adósságállományának csökkenése (kormányzati átvállalása) tervezhetőbbé tette Miskolc fejlődését, csökkent a szegregátumok száma, javult a város közbiztonsága.

Másrészt vannak még mindig szép számban olyanok, akiknek a munkavállalási hajlandósága (generációk óta) minimális, magas a segélyezetttek száma és aránya.

A több vonatkozásban is ellentmondásos helyzet figyelembe vételével úgy gondolom, jogos a kérdés: Quo Vadis Miskolc?

Alapvető szemléletváltozásra van szükség! Ma is érvényesek ugyanis Heller Farkas mondata: „A gazdasági tevékenység nem öncél, hanem eszköz az ember boldogulásához.” Azaz, új típusú gondolkodásra van szükség, amely a város lakóinak jól-létét tűzi ki célul, ami több és más is, mint a megélhetéshez szükséges anyagi feltételek megteremtése (2. ábra).

Ezt a szemléletet tükrözi Miskolc 2014–2020 közötti időszakra készített városfejlesztési stratégiájának célrendszere, amely egyidejűleg kívánja a foglalkoztatottságot, a versenyképesség növelését és az épített, valamint a természeti környezet megővését, továbbá a biztonságot megteremtteni (3. ábra).

Álló alap (2014-2020)	Versenyképes gazdaság	Élhető környezet vonzó városkép	Javuló életminőség	Növekvő biztonság	
Stratégiai cél (2014-2020)	C1. Gazdasági potenciál növelése	C2. Természeti környezet megővése, a földi környezet rehabilitációja	C3. Élhető és égis javítása, humán potenciál fejlesztése	C4. Épített környezet fejlesztése, az épített és a természeti környezet harmonizálásának megteremtése	C5. Biztonság, esélyteremtés, az életminőség megőrzése, az egészséges életmód előmozdítása
Operatív cél (2014-2020)	C1.1. Magas hozzáadott értékű tudás gazdaság megteremtése	C2.1. Fenntartható erőforrások zökkenetmentes, megújuló energiatermeléssel együtt növelése a városokban és a városkörnyékeken	C3.1. Magas szintű kvalifikált munkaerő megteremtése, vonzása és megtartása	C4.1. Épített környezet rendszertárgyainak és gondozásának növelése, és a fenntartható gazdaság kialakítása	C5.1. Személyi és vagyoni biztonság erősítése
	C1.2. Helyi gazdaság erősítése, a szállítás körülményeinek javítása, a foglalkoztatás növelése	C2.2. Környezetbarát és egészséges, környezeti károkat megszüntető	C3.2. Intelligens város és városkörnyék erősítése	C4.2. Közösségi terek infrastrukturális feltételének javítása	C5.2. Környezeti biztonság és katasztrófavédelem hatékonyabbá tételének növelése, éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás
	C1.3. Vonzó, támogató befektetői környezet kialakítása	C2.3. Fenntartható életmód, környezetbarát szemléletmód erősítése a városokban és a városkörnyékeken	C3.3. Humán szociális feltételek fejlesztése	C4.3. Közművelődési központok fejlesztése Miskolcon és térségében	C5.3. Erőforrásokhoz, közigazgatási és szociális feltételekhez való egyenlő hozzáférés biztosítása, esélyteremtés
	C1.4. Kiszámítható és együttesen működő intézményhálózat fejlesztése				C5.4. Társadalmi integráció, közhatalmi és társadalmi együttműködés erősítése

3. ábra: Miskolc Megyei Jogú Város fejlesztésének stratégiai és operatív céljai

(Forrás: saját szerkesztés)

Hiszek abban, hogy van megoldás, és az utánunk jövő generációban erő az értékrend helyreállítására, új értékek megteremtésére.

Adjon a Teremtő valamennyiünknek további erőt, hogy segítsük azokat, akik erre vállalkoznak!

(A Kattárs miskolci rendezvényén, a Fáy András Görög Katolikus Közgazdasági Szakközépiskolában szeptember 12-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

VAS RITA

A katetetikai szemléletváltás jellemzői 50 évvel a II. Vatikáni Zsinat után

(Részlet a tanulmányból)

AZ ELVILÁGIASODÁS SZELLEMÉT FIGYELEMBE VEVŐ KATEKÉZIS

Korunk sürgető kérdései, mint például az ember helye a modern társadalomban, a társadalmi rendszer változásai, az emberiség jelenkori törekvései, az Egyház szerepe a mai világban, a vallási és erkölcsi értékekről vallott nézetek, a mai világban tapasztalt egyensúlyzavarok – számos más jelenséggel együtt – az idők jeleinek tekinthetők. Ezekre a modern kori jelekre és jelenségekre próbál magyarázatot adni az Egyház a mai világban. Az a tény, hogy a kereszténység új megvilágítást igényel, elvilágiasodott korunk sajátos helyzetéből és igényeiből következik. Az Egyház sajátos küldetése, ami a II. Vatikáni Zsinat dokumentumaiban oly jelentős hangsúlyt kap, azt fejezi ki, hogy az Egyház ma is a világban van, és a világ üdvösségét hivatott szolgálni. A teológia tehát nem függetlenítheti magát a keresztény ember társadalmi kereteitől a vallásosság kérdéseivel kapcsolatban sem. Márpedig jellemző az új helyzetre, hogy míg a múlt század első felében, az ún. keresztény társadalom időszakában a vallásosság megnyilatkozásai vagy egyes hittételek váltottak ki kritikát, a szekularizációval maga a vallás és vele együtt a vallásosság vált kérdésessé.

Ahhoz, hogy megértsük az idők jeleinek a fogalmát és a szekularizációnak a folyamatát, át kell tekintenünk azokat a döntő fontosságú történelmi eseményeket és az ezekkel együtt járó társadalmi-kulturális változásokat, amelyek Európában az elmúlt századokban zajlottak. Annak a folyamatnak az előzményei, amit ma szekularizációnak nevezünk, a középkorig nyúlnak vissza. Az állam és az egyház összefonódását már ebben a korszakban kikezdte a kétféle hatalom elkülönülése. A nyugati kereszténység fejlődését a kezdetektől fogva az egyházi és a világi hatalom alapvető elkülönülése jellemezte. Az ilyen jellegű változásokat azonban csak később kezdték „szekularizációnak” nevezni. Az eredetileg egyházi kifejezés a vallásháborúk idején kapott állam-egyház jogi jelentést. Ha megszűnt egy kolostor vallási funkciója, és világi iskolává vagy birtokká vált, vagy ha a püspöki hatáskörök egy herceg kezébe mentek át, azt a szekularizáció

Vas Rita

fogalmával illették. Az 1800-as évek elején adottá váltak a feltételek a szekularizáció fogalmának még szélesebb körű használatához. Elsősorban három szempont került előtérbe. Először is, egy szekuláris alkotmányos rend kialakítására került sor, amelyben a világi uralom immár nem egyházi uralmi igényeken alapult. Másodsorban, jelentősen megváltozott az egyházi intézmények és a vallási tartalom szerepe a társadalom életében. Végül megfigyelhető a hittartalomnak ezekkel a strukturális változásokkal együtt járó változása a világ értelmezésének tekintetében.¹

A 18. századtól kezdve Európa keresztény önazonosságának felvilágosodás szellemi kihívásaira új választ kellett adnia. Szétvált egymástól a hit és a tudás, a filozófia és a vallás, majd a felvilágosodás gondosan kitörölt belőle minden csodát és titkot. Az ebben a korszakban felvetett szembeállítás, amely eredetileg a kereszténység európai jelentőségét húzta alá, máig ható megkülönböztetéssé vált. Az elmúlt két évszázadot az a szemlélet jellemezte, hogy a gondolkodók Európát egyre inkább keresztény jellegzetességeitől függetlenül tárgyalták, a kereszténységet pedig Európa múltjába száműzték, szembeállítva a haladással. A társadalom helyzete Európában a 20. században drámai módon megváltozott. Szétváltak egymástól a társadalom nagy rendszerei: a tudomány, a kereskedelem, a politika, stb. Egyik alrendszeré vált benne a vallás is, hasonlóan a többi részhez; saját szemlélettel, törvényekkel, intézményekkel. Megosztottság uralkodik azt a kérdést illetően is, hogy milyen jelentősége van a keresztény hitnek Európa öntertelmezése szempontjából. A modern társadalmi és kulturális viszonyok között a keresztény hit európai jelenét már nem írhatjuk le kétdimenziós modellben, melynek egyik pólusán állna a középkori viszonyokra emlékeztető egység a vallás, a hatalom, a kultúra, valamint a társadalom között, és a másik oldalon az ezzel szembenálló politikai, kulturális és vallási erők. A hit helyzetét csak sokdimenziós modellel értelmezhetjük, amelyben az individuális meggyőződés, az intézményi elkötelezettség, az állam és az egyház szétválasztása, valamint a különböző társadalmi csoportok és érdekközösségek jelentik a legfontosabb elemeket.²

Az Egyház társadalomban elfoglalt helyének megváltozása nem csak specifikusan vallási okokra vezethető vissza. Szerepet játszik benne az is, hogy megváltozott a készség a nagyszabású társadalmi intézmények támogatására és a tevékenységükben való részvételre. A növekvő hajlam, ami arra irányul, hogyan lehet hasznot húzni ezekből az intézményekből anélkül, hogy az emberek valamivel is hozzájárulnának fenntartásukhoz és megújításukhoz, az Egyházat sem kerülte el. Ebből arra lehet következtetni, hogy világ sok társadalmának magatartását napjainkban nem csak a kereszténység, hanem általában a vallások felé egységesen a szekularizáció fogalmával magyarázhatjuk. A modern Európát szekularizáltak tekintik legtöbbször. „Különbséget kell tenni azonban a *szekuláris*, a *szekularizáció* és a *szekularizmus* között.”³ A *szekuláris* modern kategória, amely arra alkalmas, hogy tudomásul vegye, kodifikálja és elkülönítse azt, ami nem vallási. A

¹ vö.: HUBER, W., *Az egyház korszakváltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása*, Magyar Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 2002, 36–38

² vö.: MÁTÉ-TÓTH A., *A keresztény hit európai dimenziói*, in: Vigilia 2013/6, 402–410

³ MÁTÉ-TÓTH A., *A keresztény hit európai dimenziói*, in: Vigilia 2013/6, 405

szekularizmus világszemlélet, amelyet az európai gondolkodás dogmájaként emlegetik. „*Szekularizáció* azt az elemző és értékelő kategóriát értjük, amely az európai társadalmak alakulásában érzékeli, leírja és értelmezi a vallás, a vallási intézmények és a vallássság társadalmi alakulásának irányát, melyet valamely vallásiból valamely szekuláris felé haladónak fog fel.”⁴ A szekularizáció folyamata nem csak egy olyan társadalmi rend kialakítására van hatással, amely megveti a vallásszabadság alapjait, és nem csak abban érhető tetten, hogy megváltoztatja a vallási intézmények és meggyőződések társadalmi szerepét. Mindenekelőtt és elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a vallási témákat világi összefüggésekbe állítja, és ezzel eloldja őket eredeti interpretációs összefüggéseikből.⁵ Azt jelenti, hogy valamilyen korábban természetfeletti eredetű, ihletésű vagy rendeltetésű tárgyat, gondolatot vagy intézményt kivonunk ebből a keretből, és profán, evilági, földi emberi vonatkozásokba állítjuk. Ezáltal a lét motivációiból a szakrális elem folyamatosan kiszorul. A fogalom dinamizmusát átfogóan úgy értelmezik, hogy az igazolja a modern élet hangsúlyának fokozódó gyorsaságú áttolódását a profán területre, és ezzel együtt a vallás életerének állandó beszűkülését. A fogalomnak azonban több, egymástól lényegesen eltérő, bár mindenképpen rokon változata használatos.⁶

A szekularizáció először is jelentheti vallási, egyházi birtokok, vagy bármilyen más konkrét, anyagi javak egyházi tulajdonból állami tulajdonba való átvételét. Szekularizációként emlegetik azt a történelmi folyamatot is, amikor a társadalmi munka jelentős területei, melyek korábban szinte kizárólag a papság kezében voltak, később elvesztek számára. Ennek a folyamatnak szellemi megfelelőjeként, a tudásanyag természetes növekedése révén azok a tudományterületek fejlődtek, amelyeket évszázadokkal ezelőtt a teológia vagy a filozófia részeként, segédtudományaiként tartottak nyilván, mára önállóak lettek. Ezt a folyamatot, és a mai helyzetet szintén úgy szokták feltüntetni, mint az Egyház nagy tévesztését. Az Egyház keretein belül szekularizációnak lehet nevezni a felnövekvő társadalmak vagy társadalmi rétegek kilépését addigi passzivitásukból, és az érettségüknek megfelelő aktív szerep elvállalását. A tudásanyag és a társadalom önállósodása önmagában pozitív és haladó jelenségek, de már kezdetben is lehetnek nemkívánatos mellékhatásaik. Ennek felerősödése a hit megcsappanásával magával vonhatja az egész szellemi élet kiüttalanságát, majd végső kiüresedését. A szellemi szekularizálódás valójában mindennek elveszi az értelmét, így a vallás értelme is kérdéssé válik.⁷ Az ember szekularizációját legátfogóbban úgy lehet megfogalmazni, hogy ez transzcendens gyökereinek és kapcsolatainak elvágását jelenti. A vallási szempontok minden oldalról való kikapcsolása, sőt kipusztítása az emberből magának az embernek a szekularizálását jelenti.⁸ Ennek

⁴ MÁTÉ-TÓTH A., *A keresztény hit európai dimenziói*, in: Vigilia 2013/6, 405

⁵ vö.: HUBER, W., *Az egyház korszakváltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása*, Magyar Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 2002, 58

⁶ vö.: LÉNÁRD, Ö., *MÉCS – A mai keresztény közösségi gondjai*, Márton Áron Kiadó, Budapest 1996, 50

⁷ vö.: LÉNÁRD, Ö., *MÉCS – A mai keresztény közösségi gondjai*, Márton Áron Kiadó, Budapest 1996, 53–60

⁸ vö.: LÉNÁRD, Ö., *MÉCS – A mai keresztény közösségi gondjai*, Márton Áron Kiadó, Budapest 1996, 62

egyik következménye korunk egyik legsúlyosabb problémája, az ateizmus. A keresztény hit és más istenhitek egyik legerőteljesebb és legfájóbbnak nevezhető modern kihívását Nietzsche „Isten halott, mi öltük meg őt” ismert kijelentése foglalja össze súlyos és azóta is sokszor idézett szavakba. Az ateizmus kialakulásának okai között hangsúlyozott helyet kap az emberi szellemnek az a tehetetlensége, mellyel hamis istenképet rajzol magának, amit azután elutasít. A mai civilizációnak és a természettudományos fejlődésnek is szerepe van az ateizmus kialakulásában. A földi dolgokhoz tartozik, hogy az ember érdeklődését és figyelmét magukra vonják és Istentől elterelik, ezért az ember belső szétszakítottsága miatt segítői, előidézői lehetnek az ateizmusnak.⁹ A szekularizációs formák egyik legveszélyesebbje, amikor a magukat hívóknak nevezők hite kezd egyre kevésbé megfelelni ennek a fogalomnak. Maguk sem tudnak róla, és nem is érzékelik, hogy amit ők hitnek jelölnek meg, sokkal inkább forog saját maguknak, az emberi sajátosságoknak és problémáknak, mintsem az Isten körül. Fel kell hívni a figyelmet azonban arra is, hogy a hit szekularizációs jellegű megcsappanása sokkal szélesebb területekre hat ki, mint első közelítésben bárki is gondolná.¹⁰

A társadalom nyilvánvaló elvilágiasodása nem jelenti a kényszerű visszavonulást az egyéni, illetve a társadalmi lét privát dimenziójába. Kielezeten így lehet fogalmazni: társadalmunk nyilvánosan szekuláris, de nem privát. Tagjai keresik az eligazodás különféle módjait a vallási lehetőségek időközben áttekinthetetlen piacán, amelyeknek kínálatában az égvilágon minden megtalálható, és érdeklődőkre, vagy stílszerűen fogalmazva, vevőkre talál.¹¹ Az európai társadalmak és kulturális változások közül „a három legfontosabb irányzat, melyeknek a keresztény hit jövőjével kapcsolatban bizonyosan jelentőséget tulajdoníthatunk, a közismert angol szakszavakkal kifejezve az *easternization*, *islamization* és *spiritualization*.”¹² Az *easternization* azt a feltételezést jelenti, hogy a keresztény vallás hagyományait Nyugat-Európában felváltja az indiai vallások kultúrája. Az *islamization* az arab világon kívül az új bevándorlási hullámmal kialakult, hangsúlyosan vallási muzulmán jelenlét felerősödését jelenti. Végül a *spiritualization* a legkülönbözőbb vallási mozgalmak felerősödésének tekinthető, amelynek terjedése nem korlátozódik Nyugat-Európára, hanem tért hódít Kelet- és Dél-Kelet Európában is. Az átalakulási folyamatok következménye az, hogy az európai vallási piacon „India színes hitvilágának számos portékája van jelen, a körkörös időfelfogásra alapozott reinkarnációtól kezdve az egyedül az individuum döntésére alapuló megvilágosodás elérésén át egészen a személyes sorsot értelmező karma-tanig. Az iszlám pedig dél-kelet után immár a nyugat-európai lakosságban egyre tekintélyesebb rész-arányt és megváltozott felfogást jelent, amely a korábbi

⁹ vö.: A II. Vatikáni Zsinat Tanítása. A zsinati döntések magyarázata és okmányai, SZIT, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 1986, 426

¹⁰ vö.: LÉNÁRD, Ö., *MÉCS – A mai keresztény közösségi gondjai*, Márton Áron Kiadó, Budapest 1996, 59

¹¹ vö.: HUBER, W., *Az egyház korszakováltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása*, Magyar Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 2002, 52

¹² MÁTÉ-TÓTH, A., *A keresztény hit európai dimenziói*, in: Vigilia 2013/6, 409

bevándorlók asszimilációs törekvéseivel ellentétben egyfajta „eurábiát” szeretne létrehozni, amelyben az Európában honos jogokat és törvényeket felváltja az iszlám törvényrendszer.”¹³ Radikális monoteizmusával és különlegességként ható középkori misztikájával sok fiatal számára vonzó lehet, akik a keresztény vallást és tanítást kiüresedettnek és felszínesnek érzékelik.

A kereszténység térvesztésének egyik legsúlyosabb következménye az, hogy fokozódik a vallással vagy a pótlékaival való visszaélés minden lehetséges formája. A vallással ugyanis nem csak politikai célokból lehet visszaélni. A vallás vagy a pseudo-vallás arra is felhasználható, hogy az ún. beavatott személyek az embereket egy állítólagosan szent tekintély nevében magukhoz láncolják, függővé tegyék és kizsákmányolják. A pszichikai önmegváltás lehetőségének ígérete elvezethet a személyes szabadság feladásáig. Az ezotéria, az asztrológia és a lélekvándorlással kapcsolatos képzetek olyan ígéreteknek tekinthetők, amelyek a földi lét korlátain túlmutató, megnövelt életlehetőséggel kecsegtetnek. Ugyanakkor ezeket az életkilátásokat felfokozó képzetek bizonyos esetekben együtt járnak a halál megdicsőítésével. Halottidézés, fekete mágia, sátánizmus egy „új pogányság” megjelenési formái, amelyek olykor agresszív módon fordulnak szembe a keresztény hagyományokkal – ennek szélsőséges megnyilvánulásai a meggyalázott templomok és temetők.¹⁴ Röviden: az, hogy egy társadalom nyilvánosan szekuláris, még korántsem jelenti azt, hogy életéből kiiktatta a vallást. Ellenkezőleg, inkább attól kell tartani, hogy ebben a helyzetben olyan hajlamok kerülhetnek felszínre, amelyek megterhelik a társadalmi fejlődést, vagy egyenesen összeegyeztethetetlenek annak értelemvezérelt gyakorlatával. Ebből arra lehet következtetni, hogy a vallási visszaélésektől nem lehet úgy megszabadulni, hogy leszámolunk magával a vallással. A visszaélések elkerülését sokkal inkább szolgálja az olyan vallásos képzés, amelynek keretében a kereszténység hagyományai új értelmet kapnak, képessé téve az embert arra, hogy maga döntsön a vallás kérdéseit illetően, és lehetőséget nyújtva számára saját vallásos identitásának kialakítására.

Az a már korábban említett szemlélet, hogy a társadalom nyilvánosan szekuláris, de nem privát, félreértésre adhat okot, amelyet határozottan el kell hártani. Ez a félreértés abban a felfogásban nyilvánul meg, amely szerint a vallásos meggyőződés és az egymáshoz tartozás semmilyen, vagy csak egészen laza összefüggésben van egymással: „Igen a vallásra, nem az Egyházra”, „a vallás virul, a templomok üresek”, ezek ennek a felfogásnak a legszuggesztívebb jelszavai, amelyek olyan megnyerően hangzanak, hogy képesek általános tetszést aratni. Az ilyen fajta szemlélet azonban meglehetősen félrevezető. Amire ebben a helyzetben szükség van, az Egyház reformja, amely által meg kell erősítenie önmaga és üzenete megismerésének lehetőségeit a pluralista társadalomban, megújítva megkötő erejét, fokozva missziós kisugárzását.¹⁵

¹³ MÁTÉ-TÓTH, A., *A keresztény hit európai dimenziói*, in: Vigilia 2013/6, 409

¹⁴ vö.: HUBER, W., *Az egyház korszakváltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása*, Magyar Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 2002, 53

¹⁵ vö.: HUBER, W., *Az egyház korszakváltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása*, Magyar Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 2002, 54

A szekularizáció hatása az Egyház életében különösen két dologban ismerhető fel. Egyrészt abban, hogy megerősödik a keresztény hit egyéni-családi megközelítésének jelentősége, másrészt abban, hogy sok ember hitének tartalmát fokozottan befolyásolja közvetlen környezete. A keresztény hit családi-egyéni megközelítési pontjait az év során ismétlődő nagy ünnepek, valamint az életszakaszokkal összefüggő személyes alkalmak jelentik, mint amilyen a keresztelezés, a házasságkötés és a temetés. Annak hátterében, hogy sok szülő fontosnak tartja, hogy gyermeke meg legyen keresztelve, az a meggyőződés ismerhető fel, hogy a keresztséggel megalapozott egyháztagság része az egyén szocializációjának. Ehhez kapcsolódik a szülőknek az az igénye, hogy gyermekeik keresztény nevelést kapjanak. A 18–19 éves korosztályhoz tartozó fiatalok egyháztagságának indítékai között első helyen áll a hagyományok következő generációk számára való továbbadásának motívuma. Azzal az indoklással, hogy szüleik is tagjai az egyháznak, ragaszkodnak az egyházi esküvőhöz vagy temetési szertartáshoz, és ehhez járul hozzá az általánosan elfogadott nézet, hogy az egyháztagság feltétele annak, hogy valaki kereszténynek mondhassa magát. Ennek következménye, hogy a tagok többsége számára az egyházi életben való részvétel azokra a kontaktusokra korlátozódik, amelyek saját, illetve rokonai, barátai vagy kollégái életének eseményeivel függnek össze.¹⁶

Amint láttuk, a szekularizációnak sok formája lehetséges, különböző pozitív, negatív, vagy a keverékből előálló színezettel. A kérdés az, hogy az Egyháznak, mint isteni tényezőnek mi a szerepe, küldetése a világban, hogyan viszonyul az evilági valóságokhoz, feladatokhoz, az államhoz, a társadalomhoz, a gazdasági élethez, a kultúrához, az evilági törekvésekhez. A II. Vatikáni Zsinaton is sok szó esett arról, hogy értelmezni kell az idők jeleit, vagyis ki kell olvasni az emberek szükségleteiből Isten felszólításait. Az Egyháznak azonban az is kötelessége, hogy felfedezze és megértse azokat a jeleket, amelyeket megszokott társadalmi környezetünkön kívül maga Isten ír az égre.¹⁷ A *Gaudium et Spes*, az Egyház és a mai világ viszonyáról szóló zsinati konstitúció ismételten hangsúlyozza az „idők jelei” kifejezést. A kifejezéseket, felismerve annak súlyát és jelentőségét az *aggiornamento* pápája, XXIII. János használta először. Az idők jele kifejezésen olyan fontos történelmi eseményeket, tényeket értünk, melyek jelentőségét nemcsak maga a tény adja meg, hanem az, hogy kifejezői az emberi történések irányát meghatározó egyetemes törekvéseknek. Időnként benne konkretizálódik az az alapvető törekvés, amely az emberek nagy tömegének vágyaiból, reményeiből fakad. Az Egyháznak fel kell ismernie az adott események horderejét, történelemformáló jellegét. Azzal is tisztában kell lennie, hogy ezek igen gyakran nem az emberi lázongás tünetei, nem az emberi elégedetlenség megnyilatkozásai, nem hatalmi vágyból táplálkoznak. Az Egyház feladata tehát, hogy ezeket az eseményeket és törekvéseket, az idők jeleit történelmi kategóriákkal ragadja meg és

¹⁶ vö.: HUBER, W., *Az egyház korszakkváltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása*, Magyar Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 2002, 80–81

¹⁷ vö.: LÉNÁRD, Ö., *MÉCS – A mai keresztény közösségi gondjai*, Márton Áron Kiadó, Budapest 1996, 48

az emberi történelem döntő fordulatait lássa bennük. Nem egy alkalommal mutat rá, hogy korunk alapvető igényei és törekvései mennyire megegyeznek azokkal az értékekkel, azokkal az eszményekkel, melyeket Jézus hirdetett meg a világnak.¹⁸ Az idők jelei fogalommal azonban sokszor vissza is élnek azok, akik ezen a címen a legkülönbözőbb feladatokat osztják ki az Egyháznak, hogy mit kell tennie azért, hogy megfeleljen az ő elvárásainak. Az ilyesmi azonban nem az idők jele. Ugyanis az idők legigazibb jele: Jézus Krisztus és tanítása, az Evangélium. Ezt a biztosan eligazító jelet keresi ösztönösen is mindenki. Nekünk, az Isten népének ezt kell tisztán hordoznunk, magát az Evangéliumot kell bizonyoságul vagy jelül hirdetnünk az egész világon, nemcsak földrajzi értelemben véve azt, hanem a földi lét legszélesebb emberi, szellemi, erkölcsi dimenzióiban is. Az idők jeleinek apró felvillanásai körülöttünk sokfelé észrevehetőek, de a végső, átfogó, a napkelettől napnyugatig látszó Jel csak az Emberfiáé (Mt 24,27–30), a többi, külön és önmagában értelmezve, legfeljebb csak tévedésbe ejtheti még a választottakat is (Mt 24,24). Éppen ezért „az elvilágiasodás szellemét figyelembe vevő katekézisnek arra kell alapoznia a szemléletét, hogy az egész ember részese a megváltásnak”¹⁹. A hitoktatónak figyelembe kell vennie a mostani világ szokásait. Azt kell megmutatnia, hogy ebben a világban élve és dolgozva a keresztény ember át tudja élni a hitét, anélkül, hogy a világtól elidegenülne. Az Isten Országának építése valójában embertársaink javának szolgálatát is eredményezi. „Az idők jeleinek felismerése nem azt jelenti, hogy a világhoz kell alkalmazni követelményeinket, hanem azt, hogy a keresztény élet követelményeit a mai világban élő emberek számára kell megfogalmazni.”²⁰

¹⁸ vö.: *A II. Vatikáni Zsinat Tanítása. A zsinati döntések magyarázata és okmányai*, SZIT, Az Apostoli Szentzség Könyvkiadója, Budapest 1986, 425–426

¹⁹ RÉDLY, E., dr., *Kateketika, Katolikus Teológiai Főiskolai Jegyzetek*, Győr 2006, 19

²⁰ RÉDLY, E., dr., *Kateketika, Katolikus Teológiai Főiskolai Jegyzetek*, Győr 2006, 19

BOGDAN ADAMCZYK OFMCONV

Sujánszky Euszták, az aradi vértanúk gyóntatója

A volt Zemplén vármegyében, a terebesi járásban, az Ondava folyó partján emelkedik az imregi hegy, s ennek keleti oldalán húzódik meg apró házaival Imreg községe. A falu felett messziről látni a régi, hatalmas imregi kolostort, csonka tornyú kis templomával.

A kolostor és a templom a minorita rend tulajdona, ahol régen több rendtag szolgált az Istennek, és a környező falvak katolikus híveinek lelki dolgait látták el.

Ebben a kolostorban élt egy ideig a magyarországi minorita rend egyik kiemelkedő tagja, P. Sujánszky Euszták. Széles látókörű, kiváló tanár volt, és egyben magyar nemzetének hőslékkü fia.

Sujánszky Euszták Gyöngyösön született 1811. április 18-án, mint Trencsén vármegyei címerleves nemesi család leszármazottja, amely a nevében a Suján helységnevet őrzi. A család hajdani tagjai, György, Mihály, János, Menyhért és Sámuel 1631. április 29-én kapták nemesi levelüket III. Ferdinándtól.¹ Száz év múlva is voltak Suján leszármazottjaik, sőt a szintén Trencsén vármegyei Beckón is.² A Sujánszky család egyik férfi tagja az 1700-as évek végén telepedhetett meg Gyöngyösön, mert Mátyást, Euszták édesapját az 1806. évi egyik összeírás a nemesek (iparosok) között említette.³ Sujánszky Mátyás felesége Hrányi Mária volt, aki 1811. április 18-án, Gyöngyösön ikergyermekeknek adott életet: Annának és Györgynek, későbbi nevén Eusztáknak.⁴

A középiskolát szülőföldjén végezte, Gyöngyösön és Egerben járt iskolába. Az utóbbi helyen 1828. november 9-én belépett a minorita rendbe. A papnevelő intézetben tanult tovább, miközben 1831. április 19-én szerzetesi fogadalmat tett. Attól kezdve a szerzetesi neve Euszták volt. A hittudományi tanulmányokat befejezve 1834. áp-

Bogdan Adamczyk

¹ NAGY Iván, Magyarország családjai czimerekkel és nemzedéki táblákkal, Pest, 1863, 398. (A továbbiakban: NAGY 1863.)

² NAGY 1863, 399

³ HONTÉRT Rezső, Gyöngyös. Életrajzok c. kiegészítés, 1966, 81.

⁴ Gyöngyösi Mozaik, 2002. okt. 30., 5. Október 6. - Imreg és Báryné dr. Gál Edit közlése a gyöngyösi Felsővárosi vagy Szent Bertalan Róm. Kat. Plébánia anyakönyvi bejegyzése alapján.

rilis 19-én Pyrker László érsek pappá szentelte. Euszták a tanári pályát Lugoson (Krassó vármegye) kezdte.⁵ Tanított Nagybányán (Szatmár megye), (Kézdivásárhely-) Kintin (Háromszék vármegye) és Aradon. Ugyanakkor lelkészkedett (Kézdivásárhely-) Kantán, Nagyenyeden (Alsó-Fehér vármegye), Nyírbátorban (Szabolcs vármegye) és Aradon, ahol egy időben házfőnök is volt.⁶ A rendtartományi titkári tiszteletet is viselte, és tagja volt a tartományi kormánytanácsnak.

Sujánszky Euszták tanári és papi tevékenységének színhelyein az idejét tanítványainak nevelésével és a hívők lelki gondozásával töltötte. Ötödik állomáshelyén, Aradon érte életének legmeggrázóbb eseménye. 1849. október 5-én az osztrák katonai várparancsnoknak, Howiger tábornoknak felszólítására Bardócz Sándor, Pléva Balázs és Vinkler Brúnó minorita rendtagokkal (*egy görögkeleti illetve egy református lelképásztorral együtt – szerk.*) a 13 vértanú lelki vigasztalója lett⁷, és a 10 katolikus hős meggyóntatása után ő veszi fel az római katolikus egyház kebelébe az utolsó éjszaka áttérő Damjanich tábornokot.⁸ (*Damjanich előtte görögkeleti vallású volt – szerk.*) A Magyar Életrajzi Lexikon ugyanezt emelte ki: „Vigasztalója és utolsó útra kísérője az aradi 13 vértanú közül a tíz rk. vallásúnak és az október 6-ra virradó éjjel katolizált Damjanich Jánosnak.”⁹

Az október 6-i reggelen ő kíséri említett rendtársaival együtt utolsó útjukra a hősokeket. Virrasztottak a nagylelkű foglyok, és amennyire lehetett, szeretteiktől néma sorokban végbúcsút vettek. A legszükségesebb rendeleteket megtéve példás buzgósággal a bűnbánat szentségében és az Oltáriszentségben részesültek.¹⁰ Sujánszky arcképe olajba van festve az aradi rendház vendégszobájában, az aradi 1848-as ereklye-múzeumban, és Thorma János Aradi Vértanúk c. nagy képén.¹¹

Október 6-a a 13 aradi vértanú napja; gyászos nap ez az aradi lakosság számára, de még gyászosabb a minorita atyák számára, mert ők voltak azok, akik utolsó perceikben együtt voltak a tábornokokkal. Négy tábornokot agyonlőttek, a másik kilencet bitófára ítélték. Elindultak a kivégzés helyére a minorita atyák (*és Baló Béni ref. lelkész – szerk.*) kíséretében, akik ott imádkoztak értük, kitarván velük a végsőkig.

Sujánszky volt a négy minorita szerzetes között a legműveltebb. Jó tanár, aki korábban az aradi minorita főgimnázium igazgatója is. Lehet, Kosztka Libor házfőnök éppen ezek figyelembe vételével bízta meg azzal, hogy a rendház és plébánia történetében (Historia Domus) írja le a kivégzés iszonyatos perceit.¹² Íme néhány, a sza-

⁵ MONAY Ferenc, *Adatok a magyarországi és erdélyi Minoriták irodalmi munkásságáról*, Róma, 1953., 108. (A továbbiakban: Monay 1953.)

⁶ MONAY 1953, 108

⁷ KENYERES Ágnes, *Magyar Életrajzi Lexikon*. Budapest, 1969, 666. (A továbbiakban: KENYERES 1969), továbbá KATONA Tamás, *Az aradi vértanúk*. Budapest, 1979, 253. (A továbbiakban: KATONA 1979)

⁸ MONAY 1953, 108.

⁹ KENYERES 1969, 666.

¹⁰ TÓTH Szidónia, *Minoriták Erdélyben*. Diplomadolgozat. Temesvár, 1997, 32. A továbbiakban: TÓTH 1997.)

¹¹ MONAY 1953, 108.

¹² KATONA 1979, 387.

badsághősök utolsó perceire vonatkozó jegyzet az aradi minorita rendház naplójából, Lakatos Ottó Arad története című könyvéből.

Sujánszky Euszták minorita lelkész, mint szemtanú így ecseteli a történeteket: „... október 5-én fél ötkor, a helybeli várórségből egy katonai egyén megjelent Kosztka Libornál. ..., aki a haditörvényszék által elítélt tábornokok mellé kilenc papi egyénnek kiküldését sürgeté. Mély levertségű és a borzasztó hír hallatára egészen elfogódott elnökünk, minthogy kilenc papi egyént nem küldhetett. E kolostor tagjai közül négyet, ti. Pléva Balázs, Vinkler Brunót, Bardócz Sándort és Sujánszky Eusztákot kéré fel a szerencsétlenek melletti vigasz megtevésére.”¹³

Részlet Sujánszky Euszták írásából: „...vérző szívvel lépök át reggeli tíz óra után a vár küszöbét, s megjelenve a börtönné alakított falai között, azonnal átvevénk vizsgatlaszul – és amennyire lehetett, bátorításul – a nagylelkű jövőendő mártírokat. Kezet szorítva, teljes bizalommal fogadának bennünket, s miután mi is őszinte részvét után több órai barátságos beszélgetés közben, őket, a nehéz harcokban annyira megedzett hadfiakat, a reájok nézve ugyan gyászos, de meg nem érdemelt csapás elviselésére és az isteni gondviselésbeni megnyugvásra felhívók, ők egész nyugodtan és egész maguk megadásával bízák sorsukat és életüket arra, kinek kezéből jó minden.”¹⁴

Október 7-én a helyreállott békéért ünnepélyes Te Deum volt a templomban. A városi tanács, a megye tisztikara és katonasága tömegesen vesz részt a szentmisén. Kosztka Libor lelkész ékes magyar szónoklatot tartott. A mise alatt az aradi dalárda gyászdalokat énekelt. A templom gyászravatalát díszítő cserfa koszorúkat és füzereket kivitték a temetőbe, és a vértanúk sírjára helyezték. A sírnál Vass István, a negyvennyolcas honvéd egyesület elnöke tartott beszédet.¹⁵

A minorita atyák számára sajnos ezzel nem ért véget a gyászos események sorozata, mert az ötvenes években beállott az osztrák önkényuralom.

1849-ben Sujánszky Euszták tovább is az aradi minorita rendházban maradt, ahol 1856–58 között igazgatóként is működött. A nehéz években is folytatta lelkészi és tanári tevékenységét. Alkalmi költeményeket és úgynevezett programcikkeket írt, amelyeket az aradi főgimnázium Értesítőjében közölt. 1856-ban „A hitregéinek az erkölcsiségre való befolyásáról” című értekezése jelent meg.¹⁶ 1855/1856-ban újjáélesztette a még II. József rendeletével megszüntetett gimnáziumi Mária-kongregációt¹⁷, „mint (gimnáziumi) igazgató, és mint (minorita) házfőnök is igen népszerű ember volt”¹⁸. Az egyik életrajzírója P. Sujánszkyt a Mária Társulat (=Sodalis Mariana) alapítójának tartotta.¹⁹

A közigazgatási hatóság zaklatásának ellenállt. Többnyire a magyar Szent Koro-

¹³ MISÓCZKI Lajos, *Gyöngyöstől Imregig. Képek Sujánszky Euszták, az aradi vértanúk gyóntatójának életútjából. (1811–1875)* Göngyös–Imreg 2003, 8–9. (A továbbiakban: MISÓCZKI 2003.)

¹⁴ MISÓCZKI 2003, 9.

¹⁵ Aradi vértanúk naplója, 16–31. old.

¹⁶ SZINNYEI József, *Magyar trók élete és munkái*, XIII. kötet. Budapest, 1909, 118.

¹⁷ BANGHA Béla, *Katolikus Lexikon*, IV. kötet. Budapest, 1933, 190. és MONAY 1953, 108.

¹⁸ LAKATOS Ottó, *Arad története*, III. kötet. Arad, 1881, 85

¹⁹ HIMPFFNER Béla, *Az Aradi Királyi Főgymnasium története*. Arad, 1896, 37. (A továbbiakban: HIMPFFNER 1896.)

na rejtekhelyét kérték számon tőle.²⁰ Sujánszky 1854-ben közvetlen életveszélybe került. Ugyanis a hatóságok koncepció „dollárügyet”, vétséget zúdítottak az aradi minoritákra. Május 10-én Vinkler Brúnót börtönözték be. 1854. szeptember 20-án nagyszámú csendőrség érkezett a városba. Másnap behatoltak a rendházba, fölverték Kosztka Libor házfőnököt, arra kényszerítették, hogy engedje be őket. A csendőrség „a királyi magas kormány nevében” felhánya az összes iratokat és könyveket, feldúlták a szekrényeket, és az atyákat foglyul ejtették, alig engedtek annyi időt, hogy a ház kulcsait átadják Dobos Donát atyának. Kosztka Libor szerzetes társait is elvitték: Lakatos Ottót, Zetykó Kelement, Csüdör Tamást, Eperjessy Aurélt és Livery Dánielt.²¹

Szeptember 22-én reggel Magyarország budai királyi kormányzósága parancsára erős katonai őrizettel Szegeden át Cseh- és Morvaország börtöneibe hurcolták őket. A magyar emigrációval való összeköttetések kapcsán és egy, az országban elterjedt titkos összeesküvésben való részvétellel vádolták őket.²²

Kosztka páter a pesti Új épületben összeroppant, és öngyilkos lett. P. Eperjessy Aurélt, és Zetykó Kelement Bécsben vetették vizsgálati fogságra. P. Csüdöt Tamás bécsi fogságban halt meg. Az életben maradtak 1857-ben szabadultak.²³

Sujánszky még három évet töltött lélekőrlo bizonytalanságban, vajon rá mikor kerül sor, mikor éri el az önkény bosszúja. Előbb az olműtzi börtönbe hurcolták, ahol több évig várfogságban tartották, majd innen Imregre deportálták, ahol újabb börtönt jelöltek ki számára a kolostor egy pincseszerű odújában.²⁴

A legújabb kutatások eredményei feltételezik, hogy rendfőnöki engedéllyel a Zemplén vármegyei imregi kolostorba távozott, ahol a kolostor házfőnöke, Kelemen Ambros (1855–1868) befogadta és bujtatta. Nyolc évig volt „befalazva” a kolostor egyik földszinti fülkéjében, hogy a hatóságok zaklatását kivédje.²⁵

Feltehetően 1860–1867 között élt elvonultan a cellájában, amiről sem a helybeli hívek, sem az évenként augusztus 1–2-ig tartó imregi búcsúra messze vidékről érkező ungvári, nagyráskai, abarai és mézpesti zarándokok nem tudtak.

Az 1867. évi kiegyezés évétől megszűnt Sujánszky önkéntes száműzetése. Azután már nyíltan élt választott hivatásának. 1875. december 7-én hunyt el. Kívánsága szerint a kis imregi templom udvarán temették el a kereszt tövében, ahol sírja máig áll, várva a templomba járók kegyeletes megemlékezését, egy-egy fohászt a hálás utókor-tól. Sírkövét az emléktáblával a XIX. század végén emelték rendtársai.

Október hatodikán minden évben meggyújtja a magyarság a kegyelet fáklyáját az aradi hős tizenhárom vértanú emlékére, s ilyenkor Imregen is összegyűl a környék magyarsága, hogy Sujánszky Euszták sírjánál lerója a kegyelet adóját a hős aradi tizenhárom vértanú és szenvedő társuk, a hűséges magyar minorita emlékének.

²⁰ IPOLYVÖLGYI Németh J. Krizosztom, Búcsújárók könyve. Szécsény, 1991, 132.

²¹ SZENTKLÁRAY Jenő: Csanádi egyházmegye története, I. k., Temesvár 1898, 260.

²² TÓTH 1997, 33.

²³ HIMPFNER 1896, 37.

²⁴ Felvidéki Újság, 224. száma, 1943. okt. 4.

²⁵ IPOLYVÖLGYI 1991, 132.

42. Tokaji író tábor: Nagy jövő mögöttünk

Idén augusztus 13–15. között rendezték meg a Tokaji író tábor, immár 42. alkalommal. A magyar irodalom nemzetközi tanácskozása emlékező, múltat feldolgozó témájához Kalász László egyik versének sorát választotta címéül. Az Ady Endrének szóló ajánlás mellett címe nincs a versnek, csak első sorát/szavát emelte ki szokásához híven a költő: *Magunkra hagyatván / magunktól hagyottan / keressük jövőnknk / áltató múltunkban // nagy jövő mögöttünk! / csak csodára várunk / több mint ezer éve / ez a módi nálunk.*

Az író tábor feladata és felelőssége nagy, mert továbbra is a valódi értékek mellett tör lándzsát, emlékezik és emlékezni tanít, úgy, hogy közben a megújulás képességét is magában rejt – fogalmazott a Magyar Írószövetség elnöke az augusztus 15-ig tartott, 42. Tokaji író tábor megnyitóján.

Szentmártoni János kiemelte: a Tokaji író tábor „állja a sarat”, mert amikor támadások érik, vagy le akarják írni, megőrizni méltóságát, és rangjához méltón minden egyes alkalommal újjászervezi önmagát és munkához lát, immáron negyvenkét éve.

A tábor 2012-ben hirdette meg az *Eltiltva és elfelejtve – A hallgatás és elhallgattatás évei a magyar irodalomban* című tanácskozását, amelynek idén értek a végére, a 25. évfordulón stílusosan épp a rendszerváltozás időszakát vizsgálva.

A tanácskozás résztvevői azon folyamatokat, életműveket, műhelyeket vizsgálták, amelyeket hosszú évtizedekre – Szentmártoni János szavai szerint – a „hallgatás kövei közé falazott a kommunista hatalom”.

Az író tábor ez évi címe: Nagy jövő mögöttünk. Vajon mit jelenthet esetünkben ez a Kalász László-verssor, amit Jánosi Zoltán kurátortársunk javaslatára az idei tanácskozás főcíméül adtunk? – tette fel a kérdést az írószövetség elnöke.

Szüleink nemzedékének egy olyan álmot, amelyben sokáig nem is mertek hinni, hogy a diktatúra fölött bizony eljár majd az idő, két vállra lehet fektetni, és el lehet kezdeni egy új világ alapjainak a lerakását – válaszolt rá.

Az író tábor résztvevői 2012-ben a háború utáni két évtized jelenségeit elemezték, tavaly a '70-es és '80-as éveket, idén pedig azon szellemi mozgásokra, kulturális és közéleti eseményekre fókuszáltak, amelyek, Szentmártoni János szavai szerint, „jelentősen hozzájárultak egy hazug és mérgező korszak felszámolásához, és egy »nagy jövő« megteremtéséhez, amely akkor is a miénk volt, ha ma már számos hibáját is látjuk”.

Tokaj évről évre meghatározóan a nemzeti érzelmű és közéleti elkötelezettségű résztvevők gyülekezőhelye volt és az ma is. A hetvenes évektől itt vetődtek fel először olyan megoldatlan társadalmi kérdések, mint a népességfogyás, a környezetvédelem, a

kis települések helyzete, a lakótelepi elszigetelődés vagy a határon túli magyarság sorsa, és itt foglalkoztak először a magyar irodalom jelenlétével Európában.

Mi most négy előadás szerkesztett változatát adjuk közre. Azok számára, akik nem jártasak ebben a világban, bizonyára sok meglepő, megdöbbentő esemény, történet lesz érthetővé, világossá.

LEZSÁK SÁNDOR

Lakitelek – 1987

Nem vagyok irodalomtörténész, sem történész, ne várjanak tőlem elemzést, nagy ívű áttekintést, hanem az író tábor címére is utalva: Nagy jövő mögöttünk, arról próbálok beszélni, hogy a jövőnek most sincs vége, van előttünk sok-sok tennivaló. A magam életéből és a lakiteleki környezet, a barátaim munkájából próbálok 15–16 olyan vázlatpontot megjeleníteni, amelyet egy-egy percben sűrítetek, mert benne van a gyökérzete annak, amit a jelenben próbálunk megvalósítani.

Nagy jövő mögöttünk. Különösen is a múltat, a rendszerváltó esztendőket elemzik sokan különféle formában, és eszembe jut, hogy kevesen voltunk, és sokan maradtunk... Emlékszem, többen felidéztek ezt a környezetben, utalva arra, hogy olyanokat is láttunk „visszaidézni” különféle helyzeteket, akik kezdetben egészen másképp viselkedtek.

Elfogult vagyok, mert nem tudom másképp megélni, hiába olvasok visszaemlékező könyveket, hallgatok különféle előadásokat, elemzéseket, ahogy annak idején megélttem. Az én iskolám – és ez is egy olyan kötődés, amit nem tudok elkerülni – Németh László: Iskola a Kakaskúton című esszéje volt. 19 évesen ezzel kerültem én Lakitelekre egy tanyai iskolába, és az iskoláról vallott nézetemet a mai napig ez határozza meg. Nyilvánvaló, hogy aztán sok ága-boga és hajszálygyökérzete van ennek a gondolatrendszernek. Ebből lett a Lakiteleki Népfőiskola.

A népi írók, a falukutatók, de vissza lehet menni Kölcsey A szatmári adózó nép állapotáig, a valóság igénye megint csak meghatározta az én 19–20 esztendőm és azt követő évtizedeimet, és ezen belül a szociográfia, Magyarország felfedezése, rendkívüli hatással volt a '70-es években rám. Ebből lett a Lakiteleki Népfőiskolán a tanyai kol-

Lezsák Sándor

légium, a Tisza-kollégium, a Kossuth-kollégium, és olyan kollégiumok – és itt már a jövőről is beszélek –, amit nagyon szeretnék létrehozni, és megteszek mindent annak érdekében, hogy ez a természetes valóságismeret forrása legyen, hogy egyetemisták, főiskolások egy-egy témakörben évtizedek alatt gyakoroljanak, hogy valóságismertet, tapasztalatot gyűjtsenek be. Ezért szervezünk a népfőiskolán kollégiumokat, mert ennek lényege, hogy 100–150 egyetemista egy hétig terepmunkát végez, aztán három-négy hónap alatt ezt feldolgozzák. A Kárpát-medence minden egyeteméről, főiskolájáról jönnek, és utána újra visszatérnek a terepre, újabb egy hét, alaposabb munka, majd három hónap után mindent egy tanácskozás keretében feldolgoznak.

Több ilyen kollégiumi forma jött létre a népfőiskolán, itt is kapaszkodva korábbi, hasonló jellegű próbálkozásba. Ebből nőtt ki – és itt már a hungarikum-törvény végrehajtásáról van szó – egy sajátos kollégiumi forma. Ez is a falukutatók, a két világháború közötti Ki a faluba jelszó alatt, a valóságot térképező fiatalok munkájára hasonlít, amelynek lényege – most készítjük elő az elsőt, a Dráva-szögi kollégiumot – föltérképezni a Trianon által elszakított területek értékeit. 60–80 egyetemista a Dráva-szögben egy hétig egy tudományos felmérést végez, majd három hónap után visszamegyünk, és egy újabb, alaposabb felmérés, elemzés következik, amit aztán lehet később újabb, részletesebb kutatásokkal folytatni.

A napokban megyek Kárpátaljára, készítjük elő az Ugocsa-kollégiumot, a Beregi-kollégiumot, az Ungi- és a Máramarosi-kollégiumot. De lesz Csallóközi-kollégium, és erdélyi is. Hatalmas terület, tehát a következő húsz esztendőre van bőven munkánk.

Azt akartam érzékeltetni, hogy milyenek a falukutatók, a népfőiskola és a magam tapasztalatai. Nagyon sok barátunk kapcsolódik bele ebbe a munkába, akik akár a tudományos minőséget biztosítják, akár a szervezőtechnikai hátteret. Az elmúlt évtizedek kapcsolatrendszeréből szerveződnek ezek a kollégiumok.

A művelődési házban dolgoztam Lakiteleken amíg lehetett, '85-ig, és itt volt írótalálkozó minden esztendőben. 1970-ben felvidéki találkozó, Mács József, Zs. Nagy Lajos, Keszely Ferenc, Ozsvald Árpád és Duba Gyula volt a vendégünk. '71-ben erdélyi est, ott volt Sütő András és Teodor Mazilu román drámaíró, volt vajdasági est, amelyen Fehér Ferenc és Németh János volt a vendég. A következő évben kárpátaljai est, Szakolczay Lajos segítségével. Akkor nem tudtunk áthozni író, az írószövetség segítségével szerveztük annakidején. Az ünnepi könyvhétre, Budapestre érkező íródelegációknak biztosítottam Lakiteleken programot, és ebből nemzetközi írótalálkozók szerveződtek, jött szovjet íródelegáció is, és néhány pohár bor vagy kecskeméti barackpálinka mellett előjött, hogy ő üzbég, hogy ő kirgiz, hogy krími tatár. Buda Ferenc és mások társaságában ezeket a hovatartozásokat mind fel is erősítettük.

Ebből a kapcsolatrendszerből lett a keleti nyitás a Lakiteleki Népfőiskolán, egy kollégium, amit a magam kapcsolatrendszerével tudunk szervezni, és lett a műfordítói tábor, már harmadik alkalommal ezekben a napokban. Moszkvából, Szentpétervárról érkező íróvendégek, olyan fiatalok jönnek, akik érdeklődnek irántunk. Már két antológiát adtunk ki az ő munkájukból, Goretity Józseffel szerveztük ezt, és két hét múlva mongol műfordítói tábor lesz, a jövő esztendőre pedig már előkészítjük a kir-

giz, kazah, azeri és török műfordítói tábort. A Polgárok Házában az elmúlt esztendőben éppen ezekből a kapcsolatrendszeréből nyolc nyelven szerveztünk nyelvtanfolyamokat, amelyek inkább ország- és népismertető alkalmak voltak. Főleg fiatalokat próbálunk bevonni, és keresni olyanokat, akikbe bizalmat helyezhetünk, adhatunk ösztöndíjat nekik, és lehet élnékíteni az érdeklődésüket. Újraindítjuk ezeket a nyelvtanfolyamokat, azeri, üzbég, kirgiz, tatár, ujjur tanfolyamokat. Ezek a népcsoportok, közösségek vesznek részt a kurultájon, amely ismét egy hatalmas rendezvény. Olykor vékony jégen járunk, mert bonyolult, ellentmondásos, feszültségekkel terhes ennek a 24 népnek a gondolkodása, egymással való kapcsolatai, ütközése, de sikerült az idej kurultájt is úgy alakítani, szerkeszteni Bíró András Zsolttal, hogy nagyobb konfliktus nem volt. De van eredménye kapcsolatokban, és bízom benne, hogy ez a magyar irodalom vonatkozásában is termőre fog fordulni. Nagyon gazdag múltja van ennek a műfordításban, a kapcsolatokban, az elmúlt évtizedek alapján.

A művelődési házban annak idején, a '70-es években a különféle irodalmi estek, olvasótáborok szervezése, az általános iskolában rendhagyó órák tartása volt a munkám, ezt próbálom a magam lehetőségeivel, a népfőiskola közvetítésével az egész Kárpát-medencében szervezni és alakítani. Így kerültem a '70-es évek elején a folyóiratokkal kapcsolatba. 1970-től '85-ig, amíg lehetett, folyóiratszemlét írtam a Pedagógusok Lapjába, minden hónapban három-négy folyóiratot szemléltem, és a megkapott pénzből tudtam előfizetni a folyóiratokat, ezeket aztán szétküldtük a Kárpát-medencében a barátainknak. Ezekből lett egy nagyon jelentős kapcsolatrendszer. Én elfogult vagyok a folyóiratok mellett, igenis támogatás kell nekik. Ez is egy sajátos lehetőség, mert nem elég egy folyóiratot megszerkeszteni, kiadni, bizony az olvasókat is meg kell találni, ki kell nevelni. Én nagyon lényegesnek tartom a középiskolákkal való kapcsolatot, amelynek egyik formája Lakiteleken, a népfőiskolán, minden esztendőben több olyan Kárpát-medencei középiskolás vetélkedő, amely egy-egy témakörben hirdet meg ismeretbővítési lehetőséget. El is viszem zárandokutakra a győztes diákokat. Ebből a folyóirat-kapcsolatrendszerből nem hiányzott a Napjainktól kezdve a Forráson át a komáromi Új Forráson keresztül az Életünk, a Jelenkor, tehát elsősorban a vidéki folyóiratokra gondolok, de természetesen a Kortárs, az Új Írás sem. A nyolcvanas években a nemzedéktársak között állandó beszédtema volt, hogy mi jelent meg ebben vagy abban, és a metaforákat le kellett fordítani, mert a kimondhatóság határáig jelenlévő gondolatokkal tűzdelt folyóiratok rendkívüli irodalmi élményforrást jelentettek.

Ebből a kapcsolatrendszerből, a Fiala Írók József Attila Köréből, először a FIAK, aztán a JAK segítségével már '78-ban szerettem volna megszerkeszteni a fiatal írók találkozóját, akkor nem lehetett, de nem adtuk fel, és '79 májusában a Fiala Írók József Attila Körének találkozója volt Lakiteleken, ahol nemzedéki találkozó volt Illyés Gyula segítségével. Csóóri Sándor és Bíró Zoltán segítségével sikerült a pártállami nemek ellenére megszervezni. Ennek is története van, feldolgoztuk, és az Antológia Kiadó kiadványa nemcsak az eredeti hozzászólásokat, hanem a 25 év utáni gondolatokat is közli.

A FIAK és a József Attila Kör nem hozott létre olyan nemzedéki rajban való megjelenést, mint akár a Hetek, akár a Kilencek, az Üdvözlét lett volna hasonló, de elsodor-ták azok a belpolitikai történések ezt a készülődést, ami akkor elég erős volt.

A művelődési házban színjátszó és irodalmi csoportom volt, amelyik a különféle irodalmi esteknek adta a műsorát, ez egy Veres Péter emlékesttől kezdve egy Nagy László estig hatalmas élmény volt. Ezeknek az előkészületei – egy évben 15–20 ilyen estet szerveztünk – legalább akkora élményt jelentettek, mint maga az irodalmi est. Ebből különféle bemutatók – Hervay Gizellától kezdve egész estét betöltő színdarabokig, Csonkától Tamási Áron Énekes madaráig – születtek. Mondom ezt azért, mert közben drámapedagógiai kurzusok is voltak a környezetemben, majd a Lakiteleki Népfőiskolán is, és ennek most, épp ezekben a napokban olyan formája jelent meg a népfőiskolán, hogy Moszkvából érkezett diákok és magyar színészpálaták drámapedagógiai kurzust tartanak. Azt akarom érzékeltetni, hogy mindennek van előzménye, gyökérzete, és nagyon bízom abban, hogy ez nem egy végső állapot, tovább tudjuk fejleszteni, erősíteni.

A népfőiskolán nemcsak drámapedagógiával, hanem megjelentünk újságíró-iskolával is, elsősorban a helyi újságoknak akartunk képezni olyan embereket, akik ismerjék meg a szerkesztés alapelveit. Erre a rendszerváltás utáni első évben volt rendkívüli igény, ma is az lenne. Ezek az iskolák aztán folytatódtak, olyan formában, hogy a kilencvenes évek elején jöttek a televíziós stúdiók, és az Így szerkesztünk mi, és a különféle pályázatokkal próbáltuk a stúdiók munkáját segíteni. Ebből nőtt ki az a filmszemle, amit Sára Sándor neve és munkája fémjelez. Eddig tizenvalahány szemlét rendeztünk, ez az egész Kárpát-medence helyi stúdióiból hozza felszínre azokat a tehetséges alkotókat, akiket nemcsak pénzjutalommal, hanem lehetőségekkel is próbálunk munkára ösztönözni.

A következő ilyen terület, amelyiknek a népfőiskolán van helye – és ez visszautal évtizedekre –, a különféle utazások, a Kárpát-medencében különféle kapcsolatrendszerek kialakítása. Ezek a nagy táborok, szabadegyetemek formáiban jelennek meg, kapcsolatépítési lehetőségekkel. De nemcsak a Kárpát-medencében, Nyugat-Európában is.

Én 1978-ban voltam először Nyugat-Európában, és életem nagy álma az volt, hogy Párizsba eljussak a katolikus misszióhoz, hogy ott Márton Áron könyvéhez hozzájussak. Eléggé furcsán nézett rám Hiero atya, gyanús voltam, hogy Budapestről jövök, és mindenáron Márton Áron könyvet akartam. Akkoriban arról hallottunk, hogy talán megölték őt, bizonytalan volt, hogy halt meg. A lényeg az, hogy a nyugat-európai kapcsolatokban a jó Isten segített, és három olyan emberrel kerültem nagyon bizalmas kapcsolatba, akikről nem derült ki, hogy besúgók, hogy a Kádár-rendszer ügynökei. Az egyik Borbándi Gyula, a másik Kecskési Tollas Tibor, a harmadik pedig Juhász László, a Szabad Európa Rádió munkatársa volt. Ez nem csak levélkapcsolat volt, csempéztünk könyvet, kéziratot, híreket, és ez működött a hetvenes évek közepétől oly módon is, hogy nagyon sok íróársamat a Kárpát-medencében gyógyszerekkel, egybekkel tudtunk segíteni, vagy egy adott veszélyes helyzetből kimenteni.

Volt ebben egy katolikus kapcsolat, Szőke János, Péter Szőke szalézi atya, aki Mind-szenty és más magyar mártírsorsú főpapok posztulátora volt, aki a Lakiteleki Népfő-

iskola és Alapítvány egyik kurátora és elnöke volt 15 esztendeig. Szőke atya nagyon sokat segített, nemcsak egyházi területen, hanem a művésztsadalomban is, nagyon sok olyan segélyügyben dolgoztunk, ami bűvópatakszerűen volt jelen az életünkben.

Ezekből szerveződött aztán a fiatal írók találkozója, majd '85-ben az Antológia-est, és 1987 szeptemberében pedig a lakiteleki találkozó. Ezt megelőzte, és talán erősítette, egy bizalmi kötést is jelentett az az aláírásgyűjtés, amit 1980 húsvétján szerveztem, mégpedig azért, mert Csoóri Sándor Egy nomád naplója című írását zseletpengével kivágták a kecskeméti Forrásból és emiatt tiltakoztunk. Negyvenhat író társunk írta alá azt a tiltakozó levelet, amit elküldtem. Egy piros Trabanttal jártuk az országot feltűnés nélkül, Miskolcon egy villamos majdnem fel is lőkött bennünket. Jöttek a rendőrök, én pedig kétségbeesve a félig aláírt ívet dugdostam a zsebembe, nehogy megmotozzanak.

Az írószövetség történetét emlékekkel felidéző estek, 1981–82-ben az írószövetség épületében szervezett háromrészes estnek az anyaga is bizonyítja számomra, hogy a tisztességes író a legnehezebb időben is helyt áll. A harmadik részben Berecz János szólalt fel, és el is vágta azt a sorozatot. Ennek a magnófelvétele megvan, lejegyeztük, kiadásra kész, a rendszerváltás történetét kutató intézet gondozásában fog majd megjelenni. Bizonyítani fogja azt is, hogy akár Karinthy Ferenc, Vészi Endre, Tamási Lajos, Fekete Gyula, Molnár Zoltán, és sorolhatnám tovább a neveket, igen tisztességesen beszéltek, és nagyon keményen. Sokan igen nagy lelki tusakodás után mondtak ki olyan mondatokat, ami becsületükre válik, még évtizedek múltán is. Erre mondom azt, hogy igenis, az írástudók soha nem árulták el Magyarországot. Még a mennyországért sem, az igazi írástudók.

Nagy élményem volt az írószövetség története sorozatnak a szervezése, ezt Márton Gyöngyivel, Sereg Istvánnal szerveztük annak idején. Agócs Sanyi nagyon sokat segített benne, most aztán gondozhatja a kéziratot. Ott van még egy másik nagy történet, a Bethlen Gábor Alapítványnak, a Hitelnek a története, amely 1979 végén, szilveszterkor fogant meg, és aztán évekig vajúdott, és a jelenlévő Pozsgay Imre volt, aki a legnehezebb időben is próbálta ezt segíteni. Végül lett egy folyóirat, lett egy alapítvány, ez egy közösségnek, Csoóri Sándoréknak, Bíró Zoltánéknak, Pozsgay Imrééknak, Bakos Istvánéknak és másoknak a rendkívüli érdeme, hiszen rendkívüli körülmények között jött létre. Ennek a vidéki titkára voltam a nyolcvanas évek közepén. Több száz levelet küldtünk szét. Jól emlékszem, hogy bementem Szolnokra, vonatra szálltam, és Pestig minden állomáson leszálltam és ott adogattam fel a leveleket, nehogy a rendőrség összeszedje. Ha egy helyen feladok ezer levelet, különös dolog, tehát apránként, budapesti kerületekben adtam fel. Ennek megvolt a maga kis romantikája, ma már az, de akkor egy kicsit más volt. Így jött létre egy olyan kapcsolatrendszer, amelynek eredménye a rendszerváltás történetét kutató intézet Bíró Zoltán vezetésével. Lakiteleken pedig ott van az archívum, amely a magam hetvenes-nyolcvanas évek-beli levelezése, és különféle szamizdatokból és dokumentumokból áll, és az MDF alapításának a dokumentumanyaga, amely a rendszerváltás történetét kutató intézetnek az archívuma és fantasztikus forráslehetőség a kutatók számára.

Ez a lényeg, hogy legyen minél több fiatal kutató, elemző, történész, mert nekik kell a tények ismeretében feldolgozni ezt a korszakot. Úgy gondolom, és sokszor pró-

bálom érzékeltetni, hogy ember nélkül semmi sem lehetséges, intézmény nélkül pedig semmi nem tartós, tehát ésszerűen intézményesíteni kell a dolgokat. Az írószövetség is intézmény, de emberek kellene, sok-sok fiatallal ahhoz, hogy szervezze, működtesse, és nyugodt távlatot biztosítson az íróársadalom részére.

Nagy jövő mögöttünk – a múltban minden megtörténhet, teszem hozzá. Nyilván elfogultságunk története is benne van ezekben a történetekben, de a jövőnek nincsen vége, és a jövőből kell a jövődő tanácskozásokat megtartani. Lehetne akár abban a gondolatrendszerben is, hogy: Már a jövő sem a régi.

Bizony, már a jövő sem a régi, mert sokszor nem lehet meghúzni azokat az eredőket, és kivetíteni, mert egészen más lesz. De szükség van twitterre, You Tub-ra, internetes világhálóra, a maguk helyén be kell építeni ezeket is, de szükség van az élő beszédre, a folyóiratokra, az író-olvasó találkozóakra, mert a személyes találkozást semmi nem pótolja. Ratkó József gondolatával, szép mondatával zárom: „majd megtörténik a jövő velünk is”.

(A tokaji írótáborban augusztus 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

POZSGAY IMRE

Irodalom és rendszerváltozás

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt jelenlévők!

Nem először fordulok elő a tokaji írótábor történetében, de elég régen jártam már itt. Nagy érdeklődéssel jöttem, és ilyen érdeklődéssel hallgattam az előadásokat is. Lezsák Sándor sok olyasmit is elmondott, amiről én is szeretnék beszélni, ha ezt ismétlésnek tekintik, bocsássák meg nekem, és nézzék el Lezsák Sándornak, hogy a gondolaihoz ilyen módon kapcsolódom.

Sok kedves, ismerős arcot látok. Ez önmagában is buzdítás számomra.

Én egy olyan korszakban vállaltam és gyakoroltam kulturális politikai szerepet, amelynek a történetét nem fogják a magyar történelem aranylapjaira jegyezni. Még annyit – habár itt a személyes megjegyzéseket is megengedték nekem –, Lezsák Sándort már említettem, itt volt Bíró Zoltán, az előbb köszönhettem, ő volt az egyik legközvetlenebb és legautentikusabb munkatársam irodalmi ügyekben, amikor kulturális miniszteri feladatokat kaptam. Aczél ezt nagyon nehezen tűrte, és később a

Pozsgay Imre

türelmét elveszítve, Bíró Zoltánt kikapcsolta a kulturális politikai életből, de ez már egy külön történet.

Gondolhatják, hogy szavaimban én elsősorban kulturális történelmi eseményekről akarok beszélni. Lezsák Sándort még egy módon ide kell idéznem. Csoóri Sándor protezsálta és javasolta, hogy kormánykitüntetésre terjesszem fel, és kapott is kitüntetést, amelyet nyersen és nagyon dacosan visszautasított. Akkor sokan azt gondolták, hogy ennek valamilyen retorzió lesz a következménye. Én a munkatársaimnak annyit mondtam, hogy végre, itt egy bátor ember. Ennyit erről a történetről.

Magáról a rendszerről, hogy állandó legitimációs zavarral küszködött. Hiszen egy hazugsághoz kötötte működését, létét, hogy '56 ellenforradalom volt, amelytől megmentette a nemzetet. Ez volt az igazolási alap. Valójában egy szorongó, és megismétlem, állandó legitimációs problémával küszködött. Emiatt agyalták ki az úgynevezett szövetségi politikát. Ennek a lényege az volt, hogy trófeaként be kell gyűjteni azokat, akiknek nevük van, teljesítményük, tehetségük ebben az országban, és kitűzni a rendszer homlokzatára őket. Ez az önigazolás szorongásos viszonyainak kifejezése volt. Én ebbe kötöttem bele az első hivatali működésem idején. A Kritika című folyóiratba – nem a maira gondolok, mert erről nem beszélek, nem akarok bíróságra járni – megírtam, hogy a szövetségi politika nem más, mint lekenyerező politika. Azaz nem eszmei és szellemi együttműködést teremt, hanem fogságot azok számára, akik besétálnak ebbe az utcába.

Voltak azonban, akik tehetségük, akaratuk és erejük révén ebből is ki tudtak törni. Itt a liberális oldalról sokszor bírált Illyés Gyulát szeretném idézni, aki amikor a nemzeti sorskérdéseket szóba hozta, valójában dacolt azzal a világgal, amely őt szövetségesként akarta maga mellé állítani. Ő ezt a szövetséget, mondhatnám azt is, rendet, ügyére tudta fordítani. Ez nem volt szövetség, egyfajta állapot volt, amelyben az irodalom és az írók a maguk módján nyilvánultak meg. Hozzáteszem, még mindig Illyés Gyuláról szólva, aki egyébként elment a fiatal írók találkozására is, nagyon jelentős gondolatokat fogalmazott meg Lakiteleken. Ez volt az első olyan lakiteleki találkozó, amely érdemei alapján fönmaradhat a történelemben. A '87-esről most nem beszélek, mert az már kívül esik a kulturális politikán. Tény az, hogy ebben a helyzetben Illyés Gyula Aczéllal is dacolva, szóbahozta a határon túli magyarság ügyeit, és ahogy az előbb idéztem a szavait, a nemzet sorskérdéseit tűzte ki célul. Ez akkor már bizonyos fokig politikai megosztottságot is jelentett, hiszen a liberális ellenzék alapgondolata egyfajta internacionális szellemiséggel együtt a szabadság és a demokrácia, többpártrendszer, szabad választások, egyebek dolga volt. Illyés megfordította a sorrendet, és ezzel az ellenzéki kritikus oldalon lévő értelmiség számára alternatívát tudott mutatni. Mégpedig az előbb említett politikai fogalmakra ő úgy válaszolt, hogy előbb a nemzet sorskérdései, aztán majd szabadáá tehetjük magunkat. Ez volt az Illyés Gyula által ajánlott sorrend, és ebben akkor már sokan egyetérttünk.

Még valamit el kell mondanom. 1981. december 10-én kezdődött az írókongresszus. 13-án volt a Jaruzelski-féle puccs Lengyelországban, a Szolidaritás leverése. Ez vetett véget a '81-es írószövetségi összejövetelnek, amelyen már nyíltan és nyilvánosan kijelentették, hogy az öncenzúra helyett legyen hivatalos cenzúra, és a rendszer vallja

be, hogy ki nem tetszik neki, és miért nem. Ez aztán dugába dőlt, mert a nemzetközi politikai viszonyok változása beforrasztotta a száját az akkori írószövetségi kongresszusnak is. Mindent egybevetve, az ezzel kapcsolatos élményeim közül megemlítem – ha szabad hivalkodóan így beszélni –, ’82 tavaszán meghívást kaptam az Amerikai Egyesült Államok kormányától, egyhónapos programra. Akkor történt meg az, hogy Aczél és Kádár intrikáinak következtében nekem meg kellett válnom a kulturális politikai feladatoktól. Kiagyalták a néppfrontot, mint egy rozsdás vágányt, ahová kitolhatják az én rozsdásodó vagonomat. Ebből a rozsdásodó vagonból viszont sikerült egy olyan politikai alapot teremteni, amely elvezethetett a demokrácia-csomagtervezhez, elvezethetett a többpártrendszerhez, ’56 újraértelmezéséhez, értékeléséhez.

Erre az amerikai útra ’82 szeptemberében került sor, akkor jutottam ki az Egyesült Államokba. Nem az egész útvonalat akarom lerajzolni, nem útikönyvet írok most, hanem egy nagyon fontos találkozóról beszélek. Püski Sándor otthonában a New Jersey-ben és más, környékbeli államokban élő magyar ’56-os emigránsok jöttek össze, és ez az összejövetel drámai hatással volt rám is, hiszen én, aki hosszú időn át a téves álláspontot fogadtam el, itt döbbsentem rá, hogy mekkora tévedésnek vagyok az áldozata. Ez ragadtatott arra, hogy felkértem Püski Sándort, hogy a szárszói találkozó 40. évfordulójára, ’83 nyarán jöjjön el Magyarországra. Vegyen részt a könyvhéten, és a szárszói megemlékezésen, hiszen egyik alapgondolkodója és szervezője volt ennek az akkori történelmi eseménynek.

Ezt ott, nagy társaság előtt, jó szívvvel előadtam, és kértem, vállalja el, jöjjön Magyarországra. Igen ám, de valami módon a New York-i főkonzulunk tudomására jutott ez a meghívás, bekérte Püski Sándort, mondván, Pozsgay azt hív meg, akit akar, de ha maga eleget tesz a meghívásnak, abban a pillanatban számíthat a letartóztatására. Így aztán ’83-ban elmaradt ez a találkozó, holott a legilletékesebbet tolták ki a pálya szélére azzal, hogy megfenyegették, ha beteszi a lábát Magyarországra, börtönbe vezet az útja.

Ilyen és ehhez hasonló, a szövetségi politika jegyében lezajló eseményeket akartam felidézni, ezzel azt is, amit a kezdő mondataimban már mondtam, hogy a rendszer maga szorongásos, öngigazolós, és mondhatnám azt is, hogy legitimációs deficittel élte a maga világát és gyakorolta a hatalmát. Ez a korszak már a hanyatló Kádár-korszak ideje, amelyben valójában a trófeagyűjtés folytatódott Aczél részéről.

Még egy anekdotába illő gondolatot szeretnék visszaidézni. Hogyan sikerült, vadászias kifejezéssel élve, becserkelni Nagy Lászlót? Ő kiállt a Béres-ügy, a Béres-cseppek mellett. Az Élet és Irodalomban is írt erről egy nagy cikket. Mindenképpen szeretne volna elérni, hogy hivatalosan is elismert és a kuruzslás kategóriájából kiemelt és tisztázott Béres-ügy kerüljön az ország elé. Gyógyítás, emberiesség és sok minden más alapon. Én akkor – bocsánat a családiás kifejezésért, Lacikának hívtuk Nagy Lászlót – annyit mondtam Lacikának, hogy ehhez arra van szükség, hogy eljöjj velem Aczélhoz. Erre ő annyit válaszolt, hogy én megesküdtem, hogy annak az embernek a szobájába soha be nem teszem a lábam. Azt mondtam, hogy Barbarossa Frigyesre is felesküdték a milánóiak, de amikor azt kérdezte, hogy miért szegték meg az esküt, azt válaszolták, hogy arra nem esküdtek meg, hogy be is tartjuk...

Ezt ajánlottam Lacikának is, hogy ezen a módon tegye félre görcsös ragaszkodását saját esküjéhez, és tegye elébe az ország érdekét. Így végül sikerült megoldani, elmentünk Aczélhoz. Az emlékirataiban erről a következőket írja Nagy László. Ő meg se szólalt, egész idő alatt ketten beszéltünk Aczéllal. Az írja Nagy László a naplójában, jó, hogy ott volt velem Pozsgay, mert ő politikus, és tudta, hogy kell csürni-csavarni a szót Aczélnál. Ez volt a lényege a történetnek, ez is irodalomtörténeti elem, és az író-táborba talán beleillik, hogy ilyesmiket elmondjon az ember. Tény az, hogy itt megint az irodalom a politika oldalán szólalt meg, és a politika erejével tudott hatni. Tudjuk, hogy ebből film lett, és minden más esély és lehetőség megteremtődött.

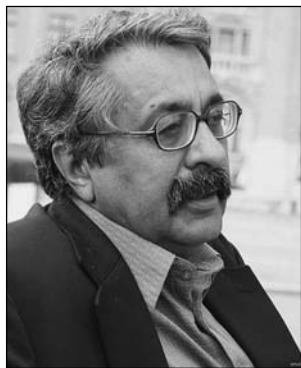
Püskiékkel pedig a rendszerváltás közelében találkozhattam ismét, és a családdal és a kiadóval azóta is jó barátságban vagyunk. Mindent egybevetve, én itt a 25. évforduló táján azért is jöttem szíves örömmel Tokajba, mert gondoltam, hogy sok, nekem tetsző, és nekem való arcot és tehetséget láthatok, és talán még néhány szóra is kaphatok lehetőséget, hogy ilyesmiket, amiket most előterjesztettem, elmondhassak. Köszöntöm a társaságot!

(A tokaji író-táborban augusztus 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

MÁRKUS BÉLA

Adalékok a Debreceni Irodalmi Napok történetéhez

Tisztelt hallgatók! A Debreceni Irodalmi Napok első 25 évéről mondanék pár szót, de ha a 25 perces keretet nézem, könnyű kiszámolni, hogy egy-egy találkozóra mindössze egy perc jutna. Ezért szelektálni fogok. Azzal a Bunuel-filmmel összevetve, hogy a burzsoáziának van a film szerint diszkrét bája, a proletariátus vezette proletárdiktatúrának legalább ennyire diszkrét volt a bája. Ha a Debreceni Irodalmi Napok eseménysorozatát nézzük,

Márkus Béla

és ha azt, amit Szőnyi Tamás hatalmas monográfiájában, a Titkos írásban, ennek is a második kötetében, a Debreceni Irodalmi Napok évről évre című fejezetében szerepel – 25 lapnyi ez a fejezet –, ez is a bájos történethez tartozik, hogy a titkosrendőrség inkább számon tartja emlékezetében a Debreceni Irodalmi Napok rendezvénysorozatát, mint az irodalomtörténet. Ha így vesszük, hálával tartozunk azoknak az – minek nevezem őket – ügynököknek, besúgóknak, spicliknek, akik rendszeresen jelentettek az irodalmi napokról.

Nem mondom, hogy sajnos, de név szerint kell em-

legetnem két olyan embert, és majd egy harmadikat, akiknek a jelentései alapján összeáll a Debreceni Irodalmi Napok története, sőt, Debrecen irodalmi életének a rendszerváltásig tartó szakasza. Ez a három ember Debrecen, sőt a régió kulturális életének is hosszú éveken át főszerepet játszott személyisége volt. Egyikük a hajdúböszörményi, hajdúsági nemzetközi művésztelepet 1977-ig vezető, majd innen a megyeszékhely Kölcsey Művelődési Központja népművelői állásába kerülő, mellesleg a tokaji írótábor programjainak kialakításában és szervezésében kezdetektől részt vevő, a történetét is részben megíró Székelyhidi Ágoston, a másik az 1961-től tizenkét éven át a Csokonai Színház, majd '74-től tíz éven keresztül a dokumentációs stúdió igazgatójaként tevékenykedő Taar Ferenc.

Kettejük viszonya szó szerint diszkrét kellett hogy legyen, a titoktartó politikai rendőrség által 1975 márciusában újra beszervezett, a korábbi, '57 szeptembere és '63 augusztusa közötti informátori státuszához képest titkos megbízottá előléptetett Taar Ferenc Tótfalusi néven kitartóan jelentett Székelyhidiről, akiről nem tudhatta, hogy 1976 májusától ő is tmb., azaz titkos megbízott lett. Mi több, egy idő után titkos munkatárssá avanzált Váradi Gábor fedőnévvel. A belügyi diszkrécióhoz a báj az kölcsönözte, hogy miközben Tótfalusi kolléga a jelentéseiben Székelyhidi számtalan kínos tette, kóros esete közül többre szemet vetett, nem egyszer utalt arra, hogy a szóbeszéd szerint, idézem: „bizonyos szolgálatok ellenében elnézik súlyos vétkeiket, szélhámosságait, és mindig kimentik”. Rosszallóan jegyzi ezt meg, mintegy feljelenti a szolgálatoknál a szolgálattevőt, bírósági ügyet emleget, holott tudhatta, hogy megfigyeltje fegyelmi ügye felmentéssel zárult, miután az orvos-pszichológus látletele szerint Münchhausen-szindrómában szenved.

A báj forrása az is, hogy a beszervező tartótisztjük, Pál Albert őrnagy, ha meg akart győződni a jelentésükben leírtak hitelességéről, valóságáról, egymás állításaival szembesíti őket, anélkül, hogy tudnának róla, egymás munkájáról.

A Debreceni Irodalmi Napok történetéhez nem azért tartoznak hozzá, mert Szőnyi Tamás is velük kezdi a könyvfejezetet, hanem mert nélkülük igazából nincs megbízható históriája a rendezvénysorozat első tíz esztendejének. Főleg Taar Ferenc munkálkodására igaz ez, hiszen ha hozzájuk vesszük is még harmadiknak, akinek a besúgólétéről az irodalmi közvélemény a legtöbbet tudja, Tar Sándort, akkor sem változnak az arányok, az irodalmi napokról a legalaposabb beszámolót Tótfalusi-Taar írta. S ami bájos megint, a proletárdiktatúra nyilvánosságának, sajtójának és kommunikációjának bája, a napi- és hetilapok sem vetekehetnek vele, mármint a korabeliek. A leginkább illetékes két fórumot, a Hajdú-Bihari Naplót, illetve az Élet és Irodalmat hiba lapoznánk fel, hogy megtudjuk, a nyitóelőadásnak milyen volt a visszhangja, kik értettek egyet vele, kik nem, mi volt a mondandójuk, legtöbb, amit információval a tudósítások szolgálnak, idézem: „a vitaindítót követően több, a referátum megállapításával vitázó hozzászólás hangzott el”. Ez a mondat épp a Hajdú-Bihari Napló 1976. november 13-i számából való, de később, az elkövetkező tíz év során sem változott a helyzet. A vitázóknak se nevük, se érvük, van viszont a protokollnak neve és funkciója, már ha tanácselnök-helyettes, az MSZMP Köz-

ponti Bizottságának munkatársa, vagy a megyei pártbizottság alkalmazottja, netán titkára az illető.

Az efféle sajtóközlésekhez képest szinte üdítő Tótfalusi beszámolóit olvasni. Ahogy értékeli, értelmez, mint a mai magyar drámáról folytatott '76-os tanácskozás esetében is, többek véleményére visszatérő stílárís fogás általában egy ismerőssel való találkozásra hivatkozva, komolytalannak tartja a vitát, noha Hermann István volt a főelőadó, a referátumokat, vagy a korreferátumokat pedig Maróti Lajos, Páskándi Géza, vagy Szakonyi Károly tartotta. Rájuk nem tér ki, hiányolja viszont a fiatal budapesti kritikusok jelenlétét, amit egyrészt azzal magyaráz, mint pár éve még az Alföld rovatvezetője, és a színház igazgatója, finom, mondhatni diszkrét oldalvágással, hogy ebben a helyi irodalmi élet és a színház alacsony színvonala miatti elégedetlenség miatt kívántatott volna meg, másrészt pedig így tüntettek a kritikai szabadságában korlátozott helyi újságíró, színházkritikus, Cs. Nagy Ibolya mellett, akiket megnevez, Pálffy G. Istvánt, Ablonczy Lászlót és Zöldi Lászlót, azok közül az utóbbi, noha évfolyam-, sőt csoporttársak voltak az egyetemen, meglepődhet, hogy valaha és valaki a Cs. Nagy pártján állók között tartotta számon.

Ami pedig a tanácskozás színvonalát illeti, erről fogalmat alkothat magának, aki elolvassa az Alföld 1977 januári számának Disputa a mai magyar drámáról című összeállítását. És fogalmat a későbbiekben is. A folyóirat szerkesztőségének feltett szándéka lett, tapasztalván a napi sajtó gyarláságait, hogy az előadások közlésén túl, hírlapírói módon közlésezi legalább a hozzászólók névsorát, de ha lehet, kivonatossan ismerteti azt is, miről beszéltek. Ily módon a nyolcvanas évekbeli folyóirat-összeállítások nyilvánosságkeretei tágulásának szemléltetői. Még ha nem érzékeltethetik is azt a küzdelmet, amit például a Napló főszerkesztőjével, egyben a helyi írócsoport költőtítkárával a különböző értekezleteken, lapértékelések alkalmával kellett vívni, kiállván amellet, hogy amit nem végez, vagy nem végezhetett el a megyei pártbizottság százezres példányszámú napilapja, azt elvégezheti az akkor még két-háromezres Alföld.

Dorgálások, feddések, intések emiatt igen ritkán érték a folyóiratot, legalábbis nyilvánosan, az egyetlen kivétel Agárdi Péter hosszú dolgozata, a Jegyzetek a debreceni tanácskozás szövegéhez, az Alföld 1985. áprilisi számában. Hogy a fenntartásokat megfogalmazó egyet nem értést kifejező vélemények elvtve jelentek meg a sajtó hátsábjain, ennek okát alighanem a művelődés, ezen belül az irodalompolitika rendszerű működésében lelhetni fel.

Szövegillusztrációkkal, szemléletes képet nyújt ehhez az érdemeihez képest méltatlanul elfeledett Vörös László, a Tiszatáj volt főszerkesztője, beszédes című könyvében A szigorúan ellenőrzött mondatokban. A közléspolitikai működési mechanizmusának központi, mondjuk főtengelyét negyedévenként, vagy még sűrűbben tartott rendszerint, a pártközpont, esetenként a Kulturális Minisztérium, netán a Tájékoztatási Hivatal rendezte főszerkesztői értekezletek alkották. Hozzájuk csatlakoztatták a különböző tanácskozásokat, az írószövetség kommunista aktíváit. Ezek eligazító erejűek igyekeztek lenni, a párthatározatok teljesítését, az irányelvek követését vizsgálták aprólékos hitbuzgalommal. Mellettük működtették azt a helyi főtengelyt, amelyik

évente legalább egy alkalommal, többnyire az év elején mozgásba lendült, két irányba forgatva el a folyóirat, illetve az irodalmi napok párhuzamos vonalait felé. E kettős manővert közönségesen évertékelőnek nevezték, ami csak félig fedte a lényegét, a szinte mindig a párt Központi Bizottsága tudományos, közoktatási, és kulturális osztályának és a Kulturális Minisztérium közművelődési főosztályának valamelyik munkatársa, netán osztályvezetője, főosztályvezetője, de volt alkalom, hogy a művelődési miniszterhelyettes részvételével megtartott értekezleteken természetesen képviseltette magát a lapgazda, a megyei tanács, nem utolsósorban a megyei pártbizottság, a lapkiadó vállalat és az írócsoport is.

Az igazán érintettek körét a szerkesztők, rovatvezetők alkották, mármint az Alföldé, nekik kötelességük volt a folyóirat egyetlen biztos olvasójának, a minisztériumi szakreferensnek a véleményére figyelni, noha az alkalom nem vitára termett, a felmerülő kérdésekre a főszerkesztő hivatott válaszolni. A minisztériumi hivatásos olvasók szinte mindegyike jóindulatú és megértő volt, Gáspár Györgytől kezdve Menyhért Jenőn át Széchenyi Ágnesig, az élesebb helyzeteknek inkább tompítói, semmint kiváltói. Az elmúlt év különböző műfajú közleményeinek elemzése mellett, mondhatni, természetesen sorra került a folyó év lapszámainak tervezése is. Ez mindenekelőtt azt jelentette, hogy előre el kellett dönteni, milyen történelmi eseményről írhat a lap, illetve kiknek, klasszikusoknak, holtaknak, élőknek a születési évfordulójáról emlékezik meg. Külön téma lett az úgynevezett tematikus szám, a decemberi, amely zömmel egy-egy népi író, Illyés Gyulától Sarkadi Imrén át Veres Péterig és másokig, életművének elemzését tartalmazta. Ha viccesek az elvtársak, kínálta volna magát a tréfa, a minisztériumban és a pártközpontban már hónapokkal előbb elküldött terv csupa remekmű publikálását tűzi ki célul. Ennyire azért nem volt bornírt és bürokrata a hivatal. A megvitatandó, és csak a minisztérium jóváhagyásával végrehajtható elképzelés szépirodalmi alkotások közlésére nem vonatkozott, vagy ha mégis, mint például az évtizedek óta kiadhatatlan Kassák Lajos önéletrajz, a Szenaboglya, vagy a Németh László dráma, a Harc a jólét ellen esetében, akkor ez többnyire a hármas olvasót, a hármas herélési, finomabban húzási, átdolgozási javaslatot vonta maga után, a hagyaték gondozója, a minisztérium, illetve a szerkesztőség távoli együttműködésével.

Hogy kapcsolódtak ezek a tervek az irodalmi napokhoz? Az évi lapértékelések elhagyhatatlan napirendje volt előzetesen megállapodni a témájáról, programjáról. A felkérhető előadókról, a hozzászólókról szóló, a rendező szervek képviselői között lezajlott egyeztetések a következő hónapok feladatai közé tartoztak. Ez így történt az indulástól. De mikor is tartották az első irodalmi napokat, s kinek, kiknek a kezdeményezésére? A kérdésnek tudom, nincs akkora súlya, mint amekkorát 1987-ben az egyébként a Kölcsönhatások a film és az irodalom kapcsolatában címmel tartott tanácskozáson Mocsár Gábor tulajdonított neki, nehezményezve, hogy megfeledeztek róla, az ő ötlete volt összejöveleteket rendezni, és első ízben 1961-ben ez sikerült is. Az Alföld egykori főszerkesztője felvetésére akkori utódja, Juhász Béla reflektált, kifejtve, azt a koncepciót, ami alapján a rendezvényeket szervezik, '69-ben alakították ki.

Mocsári irodalmi estet rendezett, mára viszont vitafórummá vált az együttlétekből, mondta. Az írásaiban filológiai, magatartásában, viselkedésében emberi szempontból igen megbízható Juhász Béla a dátumot illetően biztosan nem tévedett, a lebonyolítás módját nézve viszont igen.

Nem olvasom fel, hogy ezt az 1961-es, Mocsár Gábor szerint első irodalmi napokat kik tisztelték meg jelenlétükkel, mindenesetre szovjet írók küldöttsége, bizonyos Vagyim Kozevnyikovnak a vezetésével vett részt – az ő munkásságát nyilván mindenki ismeri –, ők voltak a vendégek, Darvas Józseffel, Dobozi Imrével, Hidas Antallal és másokkal. Részt vettek a Napló tudósítása szerint üzemekben és iskolákban író-olvasó találkozókban, és így tovább.

A Napló tudósításából kiviláglik, ez az irodalmi felvonulás tényleg nem tekinthető a tíz évvel későbbi, '71-es találkozó főpróbájának, ahonnan a rendezvénysorozat kezdetét immár hivatalosan számítják. Bár vannak jelek, amelyek szerint épp ez utóbbi, a szomszéd népek és a magyar irodalom kapcsolatát kissé még a korábbiak szellemében tartották inkább meg, semmint ez lett volna a főpróba. Ezt feltételezheti egyrészt a Juhász Béla által megjelölt időpont, hogy két évvel előbb dolgozták ki a tanácskozáskor tervezetét, másrészt, hogy az MSZMP Központi Bizottsága előbb emlegetett osztálya csak a rákövetkező esztendő, azaz 1972 nyarán fogalmazta meg az agitprop osztálynak a Debreceni Irodalmi Napok megrendezésére vonatkozó javaslatát, sikeresnek hívén nyilván a tavalyi eszmecsérét.

Petrik Béla gazdagon adatolt dolgozata egy életút felvázolása közben a szocialista művelődéspolitikai szellemesen kiállított látéletét nyújtó Emlékkönyv dr. Kiss Ferenc irodalomtörténész-író-kritikus 85. születésnapja alkalmából című kötetében levéltári kutatások nyomán közli, mi állt a javaslat tétel háttérében. Idézem: „Irodalmi, művészeti életünkben olykor tanulmányokban, kritikákban, teoretikus megfogalmazásokban is felbukkan az a nézet, amely legtöbbször burkoltan, de olykor nyíltan is, mint korszerűtlent igyekszik diszkreditálni a realizmust, és még inkább a szocialista szellemű társadalmi elkötelezettséget, hangzik az érvelés, megfogalmazódik a szándék, felsorakoztatni az irodalmi élet legjelentősebb képviselőit, nemcsak a társadalmi elkötelezettségüket, de a más álláspontokat képviselőket is. Ezért lesz ennek a tanácskozásnak a címe Móricz Zsigmond és a korszerű elkötelezettség. Azonban nem várt fejlemény, hogy ez az eszmecsere lényegében botrányba fulladt. Botrányba, és Kiss Ferenc felszólalását követően az elnöklő Király István nem csak hogy nem adta meg a szót Ratkó Józsefnek – Ratkó Józsefnek nem adom meg a szót –, hanem verni kezdte az asztalt, kivörösödve kiáltván, a tiszapéterfalvi kolhozparaszt gyereke, azaz Kiss Ferenc nem mondhat ilyet, mármint azt, hogy a fórumok rosszul vannak elosztva, és addig nem lehet összefogni a szocialista eszmék jegyében sem, amíg az irodalomban Pándi és a többiek, Rényi Péter és E. Fehér Pál az irányadók. Azok hazai turisták, akik nem érzik át a határon kívül és belül élő magyarság problémáit.

Erről, a Kiss Ferenc egész munkásságára kiható, mert az antiszemitizmus vádja ellen később is folyton védekezésre kényszerítő hozzászólásról, azért is fontos külön szólni,

mert nem máshol, mint a pártközpontban, Szabó B. István által készített feljegyzés szerint, három olyan problémakört vetett fel, amelyik hol halkabban, hol hangosabban, a későbbi összefüggéseken is szót követelt magának. Ezek Petrik Béla összegzésében a következők. Először is a létező és fennálló szocializmus annyit ér, „amennyit a nemzetnek segíteni tud, amennyiben az emberséges életet biztosítja”. Vagyis nem célt jelent a szocializmus, hanem esetlegesen eszközt. Másodszor, a nemzeti kérdés súlyos gondjait feltárni akarók nem kapnak nyilvánosságot, működik a cenzúra és az ideológiai kirekesztés. Harmadszor, a határon túli magyarság állapotáról nincs hiteles kép. Aki ezt hiányolja, aki az ezzel kapcsolatos gondokat fölveti, azt nacionalistának, gyanús embernek bélyegzik.

Ha futólag sorra vesszük az évek során tárgyalt témákat, mutatkoznak persze eltérések abban a tekintetben is, hogy mennyire voltak szakmaiak, szakszerűek, mennyire ideológiai, politikai színezetűek a viták. Az 1973-ban Csokonai Vitéz Mihály életművének vizsgálata nyilván nem járt dühkitöréssel, mint ahogy a következő esztendőben a vidéki folyóiratok szerkesztőseinek problémáit számba vevő sem, mivel hogy a kiindulópont az Alföld 25. születésnapjának ünneplése volt, és szinte mellékesen kerültek szóba más dolgok. Az 1975-ös tanácskozás Tótfalusi belügyi jelentésében inkább unalmas és langyos minősítést kapott, egyedül Batta Imre felszólalását dicsérte meg, aztán pedig utalt arra, hogy Mocsár Gábor vitába szállt Molnár Gézának azon nézetével, mely szerint ma mindent meg lehet írni. Ford elnökről valóban mindent, de a megyei tanácselnökről már nem, érvelt állítólag Mocsár.

A '76-os konferenciáról már említettem, hogy a mai magyar drámát tárgyalták, '77-ben Ady-centenárium volt, ennek a tanácskozása sem váltott ki hevesebb vitát, legfeljebb azt, hogy Tótfalusi, aki a dokumentációs stúdió igazgatója volt, kifogásolt egy olyan kritikát, amely a stúdió megbízásából készült Ady-dokumentumfilmről szólt, a Hajdú-Bihari Naplóban.

A '78-as tanácskozás fő előadói Boldizsár Iván és Bertha Bulcsú voltak, az Alföld nem közölt összeállítást a vitáról, amely Tótfalusi szerint is inkább unalomba fulladt. Értetlenséget keltett viszont, hogy Rényi Péter milyen minőségben ül a napi sajtó és az irodalom kapcsolatát tárgyaló tanácskozás elnökségében. Önmagát, vagy a Népszabadságot képviseli, kérdezték. Felsorolta a besúgó, hogy mi az, ami még visszattetszett szült. Rényi beleszólt Boldizsár Iván előadásába, kissé gúnyolta Gedő Jánost, mint aki fél attól, hogy túl messze merészkedett a bírálatban. Az ügynöki jelentések jól bevált, szinte bájos stiláris fogásával élve, magát, mint egy más személyt, néven, azaz Taar Ferencként nevezve tudatta, hogy ma többeket figyelmeztetett Mocsár Gábor, hogy ne álljanak szóba Rényivel, ő mégis beszélgetett vele.

Figyelemreméltó a jelentés azon része is, amely Fekete Gyulának egy Benke Valériacikkre támaszkodó hozzászólását ismerteti, az egypártrendszer kialakulatlan demokratikus gyakorlatáról, az ellentétes és ellenséges vélemények, nézetek különbségéről beszélt volna Fekete, ha Rényi nem szól többször közbe, így azonban eredeti mondanivalójától eltérve, nem tudta kifejteni, mit akart.

Fontos még, hogy az utolsó hozzászólás Elek Istváné volt. Úgy értékeli ez a je-

lentés Eleket, mint aki felháborodott Rényi magatartása miatt, mert megsértette a szocialista demokratizmust azzal, hogy közbeszólásaival Feketét védekezésre kényszerítette. Tótfalusi szerint Rényi érvelése nem hatott kellőképpen, ezzel szemben Elek István okfejtése megnyerőnek látszott, a hallgatóság szimpátiáját kiváltotta. Kiviláglott a szavaiból, hogy az egyetemisták irányítottak, manipulálnak tartják a nálunk lévő demokratikus gyakorlatot. Nem mondta ki, de benne volt a szavaiban, hogy formális demokráciára gondolnak, azt helytelenítik, korlátozva látják a szólásszabadságot. Nincs igazi, mélyreható vita, és a tájékoztatás nem elegendő. Megmerevedtek bizonyos formák.

A '79-ben rendezett Debreceni Irodalmi Napok témája Móricz öröksége volt, a hét évvel korábbi, a Kiss Ferenc hozzászólásához kapcsolódó indulatok itt nem korlácsolódtak fel. Hogy az évek során mi minden alkalom volt arra, hogy ezeken az irodalmi napokon az írók mintegy védjék a maguk nem létező autonómiáját, arra csak egy példát mondok. 1986-ban – ez a Tiszatáj bezárásának éve –, mivel előre megbeszélték, hogy mi lesz az irodalmi napok témája, a tájegységek és az irodalom került napirendre. Amikor elhatározták, hogy ez lesz a téma, még nem tudták, hogy a tájegységnek a Tiszatáj lapja milyen sorsra jut. Ezen a tanácskozáson, ahol Fodor András tartotta az előadást, éppúgy többen kiálltak a megszüntetett Tiszatáj mellett, tiltakozván a szerkesztők kiebrudalása miatt, mint ahogy a korábbi tanácskozásokon a Csoóri szilencium, a Duray Miklós könyvéhez írt előszó miatt ért sértés került szóba, akkor is az irodalmi napokon, ahogy Tornai József vagy mások természetesen felvetették.

Berkes Erzsébetnek a Magyar Nemzet 1990. novemberi számában megjelent sorai-ban ír arról, hogy mit jelentettek szerinte addig az irodalmi napok: Ha a hivatalos kultúrpolitika azt beszélte, hogy irodalmunk korszakolásában mérföldkő 1945, akkor itt, Debrecenben, azt merték mondani, hogy nem, és bebizonyítottuk, hogy a szovjet felszabadítás előtt is volt magyar progresszió, és nekünk azt követve kell korszakolni. Ha a hivatalos kultúrpolitika azt mondta, nincsenek irányzatok, akkor Debrecenben a művészeti irányzatosság termékenyítő voltáról folyt a vita.

Ha az ország közvéleménye felhangolódik egyik legfontosabb költőnk szerencsétlen írásán, és kitagadni készül a szellemi életből, akkor az Alföld nivódíjat ad Csoóri Sándornak itthon publikálatlan esszéjéért, de nivódíjasai közé sorolja Nádas Pétert és Márton Lászlót is, mert taktikázik, egy király, egy cigány, egy urbánus, egy népi? Nem, mert a jutalmazott írások méltók a nivódíjra.

A Debreceni Irodalmi Napok, mint rendezvénysorozat, méltó volna arra, hogy az előadásoknak a Debreceni Filmstúdió által rögzített szövegét és a hozzászólások szövegét végre az irodalomtörténet is megjelenesse valamilyen formában, mert roppant gazdag, színes, ha úgy tetszik, tudományos szempontból is roppant értékes mindaz, ami a hosszú évek során felgyűlt.

(A tokaji trótaborban augusztus 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

PETRIK BÉLA

Engem csak a vers véd

NAGY GÁSPÁR RENDSZERVÁLTÓ VERSEI

Az előadásom címe Nagy Gáspártól való idézet, '84 decemberében Monostori Imréhez írott levéléből emeltem ki ezt az egy mondatot. Ezt tekintem előadásom ars poeticájának. Három dologról szeretnék szót ejteni. Egyfelől a „harmadik nemzedékhez” vezető útról, annak kialakulásáról, majd Nagy Gáspár szerepéről, rendszerváltó verseiről, végül a „harmadik nemzedék” és Nagy Gáspár jelentőségét szeretném néhány mondatban felvillantani.

A '70-es, '80-as évek fordulóján a kulturális, irodalmi életben fellépő új nemzedék felrúgta az egzisztenciális és fizikai megsemmisítésen alapuló hallgatólagos megegyezést, már amennyiben a börtönörök és rabok együttélését megegyezésnek lehet tekinteni. A '70-es évek elejére csúcsra járatódott az a szellemi és ideológiai irányzat, amelyet Aczél György neve fémjelzett, és amelynek átmeneti

megtorpanását az 1974-es baloldali visszarendeződés okozta. Aczél György a Szabolcsi Miklós, Király István, Pándi Pál hármas szövetsége, Nagy Péter, Rényi Péter, E. Fehér Pál támogatásával, a hatvanas évektől kezdve a kommunista ideológia hegemoniájának biztosítása érdekében minden jelentős pozíciót elfoglaltak a kulturális, szellemi életben. Ez a térfoglalás katalizálta az értelmiség kívül rekedt köreit, és szükségszerűen kristályosodott egy szellemi kör Kiss Ferenc körül, Für Lajos, Száraz György, Bakos István, Bíró Zoltán, Kiss Gy. Csaba, Kósa László, Kovács István, Szakolczay Lajos, esetenként Czine Mihály, Csoóri Sándor, Nagy László, Kormos István és mások részvételével.

Ez a második nemzedék radikálisabb és aktívabb volt az előttek járóknál, de zsigereikben még jól érezhetően ott élt a forradalom megtorlásának emléke. A folytonosságot a magyarság belső társadalmi problémái és a határon túli magyarság jogfosztottsága, a sajátos nemzeti érdekek képviselése és a hagyományok ápolása jelentette. Ezt a nemzedéket követte az a „harmadik nemzedék”, amelyben élt ugyan a '68-as csehszlovákiai bevonulás emléke, de már nem megfélemlítően, sokkal inkább ellenkezést kiváltva, s amely a kádári konszolidáció időszakában eszmélt és kereste mindennapi élete és az elmúlt évtizedek igazságait. Kísérletet tett a kisiklatott magyar történelem valóságosságának helyreállítására. A hatalommal való szakítást és az előző nemzedékekkel történő összefonódást nagyban segítette, hogy a '70-es évek végére a nemzeti

Petrik Béla

szuverenitás megtestesítője, Illyés Gyula is elszakította azokat a pányvákat, amellyel a hatalom korlátok közé kívánta szorítani.

Ennek az útkeresésnek a legfontosabb állomásait vázaltszerűen, a teljesség igénye nélkül, az előttem szólók már említették. Iliá Mihály kényszerű lemondása, a '79-es, fiatal írók lakiteleki találkozója Illyés részvételével, a Szellem és erőszak raktárba szorítása, a Mozgó Világ első nagyobb vihara '81-ben, majd a teljes szerkesztőség felszámolása '83-ban, a FIAK válsága és betiltása, Tóth Erzsébet szentendrei felszólalása, Csengey Dénes oppozíciói, az írószövetség '81-es és '86-os közgyűlései, a Bibó-életrajz és Bibó temetése Illyés gyászbeszédével, Csoóri Sándor Egy nomád értelmiségi naplójának kitiltása a Forrásból, a Tiszatáj '81-es lengyel száma, ugyanott a következő évben a román Ion Lancranjan magyarellenes könyvére reagáló Köteles Pál-tanulmány, Csoóri Duray Kutyaszorító című könyvéhez írott előszava, és ennek megtorlása, a szilencium, kötetek kiadásának elhalasztása, a Rómában rendezett Illyés Gyula megemlékezésről történő letiltása, Csurka elhallgattatása és meghurcolása. Aztán az 1985-ös, '56-ra emlékező lakiteleki antológiaest, ami miatt a nemzeti demokratikus ellenzék tagjait és résztvevőit retorziók érték, állását veszítette Kozma Huba és Lezsák Sándor is.

Ezek az események ennek a nemzedéki talpraállásnak egy-egy állomásai. A konfrontáció kikerülhetetlen volt, nem csak azért, mert az új nemzedék sokkal nyíltabb kritikával és határozottsággal lépett fel, de azért is, mert ezt a harcot a hatalom is akarta, hiszen úgy gondolta akkor a pártvezetés, hogy elég erős ahhoz, hogy ezt sikeresen megvívja. A '82-es júniusi politikai bizottsági és központi bizottsági ülésen a párthatalom újra visszarendezte sorait, azzal a kimondott szándékkal, hogy visszaszorítsák a népi-nemzeti ellenzék, és az őket esetlegesen támogató erőket. Elsősorban Pozsgayt buktatják meg ekkor, rendet teremtenek a magyar szellemi és kulturális életben. Kádár így fogalmazott: „Ütközni kell. Az ütközés elkerülhetetlen. Tudatosan próbálgatják, hol a határ, és provokálnak minket, mert tudni akarják, meddig mehetnek el.” Talán ezt nem tudatosítottuk eddig, s a felpuhult diktatúra erőtlenségéből ezt nem is következtetnénk, de szándékában a Kádár-rezsim visszatért a kiindulópontához, az 1958-as népi írói állásfoglaláshoz. A '80-as években sorra születtek a legfelsőbb szintű párthatározatok, a második és harmadik ellenzéki határozat, amelynek az a sajátossága, hogy a „harmadik nemzedék” fellépését érzékelve a pártvezetés a népi-nemzeti, azaz a nacionalista ellenzékre összpontosította figyelmét, a legfontosabb ellenségként őket határozta meg. Legnagyobb kihívást a nacionalista veszély jelentette, s nem – a pártdokumentum fogalmaz így – az áldradikálisok fellépése.

Ahogy a demokratikus ellenzék is írta, az igazi veszély kívülről, mondhatni újszerű terepen, a népiek oldaláról fenyeget. Ennek a nemzeti ellenzéknek, szemben a demokratikus ellenzékkel, a legfontosabb ismérve, ahogy Csizmadia önkéntelenül is fogalmazott, hogy minden szempontból a rendszeren kívülre tekintett, és most már nem csak a forradalom és a szovjet megszállás kérdésében tért el a véleménye a hivatalos állásponttól, de szinte minden részletkérdésre, a kisebbségek, a történelmi és kulturális hagyományok, a parlamentáris demokrácia ügyében is, nem baloldali, nem marxista vagy nyugati mintájú liberális válaszokat keresett.

Hadd idézzem ide Király Istvánnak az Új Forrás-ügy kapcsán '85. január 11-én kelt, Aczél Györggyel folytatott egyeztetés céljából készített, az Akadémia levéltárában fellelhető feljegyzését, amelyből a hatalom 1958-ból visszatekintő döntési és működési logikája köszönt vissza. Király ugyanis azt javasolta Nagy Gáspár ügyében: a hatalom kockáztassa meg az írószövetség választmányi döntését, akár a számukra „negatív döntés” súlyos következményeit is, bízva egyfelől, ahogyan fogalmazott, az emberek felelősségérzetében, másfelől, hogy a többség a problémát világosan értve, nem a párt ellen foglal állást. Király bizakodása indokolatlan volt, mert ugyan a többség nem támogatta Nagy Gáspárt, de nyíltan nem is foglalt vele szemben állást. A lemondatás kikényszerítését Király még ebben az esetben is helyesnek tartotta. Ezt írta Aczélnek: világossá kell tenni, hogy hatalmi kérdésekben nincs alku. S '56 és Nagy Imre rehabilitálásának kérdése hatalmi kérdés. Jobb itt a kezdetben erőt felmutatni, félreérthetetlen álláspontot elfoglalni, mint később egy esetleges tömegmegmozdulással kapcsolatban tenni ugyanezt.

Király és az aczéli vezetés Nagy Gáspár példáján keresztül tette egyértelművé, hogy az '56-os forradalom- és Nagy Imre-kérdés kikezdehetetlen, az ideológiai egyeduralom továbbra is sérthetetlen. Eldöntött tény volt tehát, hogy bármi legyen is az ár, nem lesz megegyezés sem Nagy Gáspárral, sem a „harmadik nemzedékkel”, amely oly kérdésekhez nyúlt, amelyek a kádári rendszer fundamentumát képezték.

A „harmadik nemzedék” és a szellemi újrendeződés egyik kiemelkedő alakja sokak mellett bizonyosan Nagy Gáspár volt. A '80-as évek közepéhez kötődő, Görömbei András által rendszerváltónak nevezett, az *Örök nyár: elmúltam 9 éves*, és *A Fiú naplójából* című versének, de gondolhatunk a 25. évfordulóra írott másik két versére is, a *Két nyárfá a Hódoltságban*, *Benézünk majd a Multidöbe... ősszel kálváriájára* és a háttérben zajló események felvázolásával kísérletet tehetünk a hatalommal történő végleges szakítás bemutatására. Személye azért alkalmas erre, hiszen sorsa ebben az időszakban összefonódott az erőter centrumában álló írószövetségével és a majdani legnagyobb ellenzéki párt előképét és háttérét biztosító Bethlen Gábor Alapítvánnyal, költészete pedig a nyilvános alternatívát kínáló folyóiratokéval, a *Mozgó Világgal*, a *Tiszatájjal*, az *Új Forrással*, vagy az *Életünkkel*.

Nagy Gáspár költészetét, ahogy az új nemzedék egy-egy megnyilvánulását is, egyre sűrűsödő összetűzések sora kísérte, nem csak a sokszor hivatkozott két versének ügye, de már korábban is, például az Illyés Gyula 80. születésnapját köszöntő verse, és abban utalás, az Egy mondat a zsarnokságról című költeményre is kivágásra került a *Tiszatáj*-ból. Az *Új Forrás* és a *Tiszatáj* folyóiratok szerkesztőinek meghurcolását, a szerkesztők állásvesztését, az utóbbi szerkesztőség teljes szétverését és menesztését a költő közéleti szerepvállalásának ellehetetlenítését, magát a két említett verset részletesen és sokoldalúan feldolgozták.

Nagy Gáspár rendszerváltó versei, az elsőként említett 1984 októberében az *Új Forrásban*, a másodikként '86 júniusában a *Tiszatájban* jelentek meg. Ahogy Monostori Imre visszaemlékezett: „Éppen az októberi számban. Végül is logikus, és természetes volt ez a fátum. Persze már legalább tíz éve hangoztathatnám azt is, hogy én, mi, már akkor követeltem, követeltük Nagy Imre rehabilitálását, újratemetését. Ámde ez a bátorság, sőt vakmerőség csak Nagy Gáspárban volt meg.”

Valóban Nagy Gáspárban megvolt a bátorság a vers publikálására, bár tudta, hogy az tüskés vers, hiszen korábban megjárta az Alföld szerkesztőségét is. Ezt Nagy Gáspárnak Görömbei Andrásához írott leveléből tudjuk. „Az Alföld már régóta kért tőlem verseket. Tavaly egyáltalán nem közöltem ott. Most is három, elég tüskés verset sikerült küldennem. Géza az egyiket visszaküldte, értem, hogy miért. Nincs is harag, ne mondjad neki. Szörnyű helyzet, hogy mindig úgy tűnik, barátainkat hozzuk, akarjuk nehéz helyzetbe hozni, ha valami fontosról írunk. Majd megjelenik máshol, később. Neked mindenestre elküldöm NI-ről szóló versemet.” S a februári levél mellett ott a vers kézírata.

A vers megjelenését követően a folyóirattal és a költővel szemben azonnal eljárást indított a belső elhárítás, és a vizsgálatba a megyei pártbizottság is bekapcsolódott. Az első belügyi jelentés már '84. október 22-én említést tett a versről, amelyet azért tartok fontosnak megemlíteni, mert ez a jelentés nem engedett semmilyen eltérő értelmezési lehetőséget. Így szólt ez a jelentés: „Az Új Forrás című Komárom megyei folyóirat ez év októberi számában megjelent Nagy Gáspár ismert költő Örök nyár: elmúltam 9 éves című verse, mely egyértelműen Nagy Imrének, az '56-os ellenforradalom idején volt miniszterelnöknek állít emléket”. Kádár ezt a belügyi jelentést, jelezvén, hogy mennyire elevenébe vágott, személyes irattárában őrizte. Hiszen a vers a rendszer legitimitásának tagadásán túl személyes kihívást is jelentett számára.

Ezen a ponton hadd tegyek egy kis kitérőt, és egy pillanat erejéig hadd idézzem föl Nagy Gáspár humorát, amely még ebben a mondhatjuk válságos, a vers megjelenését követő zivataros napokban sem hagyta el. A levél, amelynek felütését idézni szeretném, '84 decemberében kelt, címzettje a verset közlő folyóirat főszerkesztője, Monostori Imre. Azokban az időkben íródott, amikor, ahogy fogalmazott, fűtik az inkvizíció máglyáját. „Kedves Imre! – kezdődött a levél – Az én ádáz rafinériám, ha most itt teret kérne, akkor természetesen és hivatalosan, kedves MI!”

Az úgy nemcsak az elsődleges politikai kérdések, így legélesebben Kádár Nagy Imre kivégeztetésében játszott szerepe, a mártír miniszterelnök tisztességben történő eltemetése miatt vált fontossá, hanem a rend helyreállításának biztosítása érdekében is. Most kínálkozott ugyanis alkalom adminisztratív eszközök alkalmazásával a régóta élő, Kádár által is sürgetett személyi leszámolások végrehajtására, és az erődemonstrációra. Így különösen az írószövetség vezetőségének szétverésére, személy szerint pedig Nagy Gáspár, másfelől Sárányi József szerkesztő, a Tiszatáj szerkesztőségének, Vörös Lászlónak, Annus Józsefnek és Olasz Sándornak, az Illyés Gyula karmesteri pálcáját átvevő Csoóri Sándornak, majd a nehézüzerségnek, Csurka Istvánnak, Csengey Dénesnek, és a nemzeti ellenzék tagjainak közvéleményt formáló szerepből és közéletből történő kiszorítására.

A verssel szembeni megtorlás, amely a nemzedék gondolkodásának egyik esszenciáját adta, tehát programszerű, nem csak Nagy Gáspárnak szólt, pontosan azt az ütközést mutatja, amely az ideológiai hatalmát visszazerezni és megszilárdítani akaró állampárt és a „harmadik nemzedék” rendszeren kívüli megoldást kereső törekvése között történt. Ismét Csizmadia Ervin, a polgári radikális ellenzékéről szóló monográfiájának a vers megszületésének időpontjához kapcsolódó helyzetértékelését idézem. „Majd csak a Társadalmi szerződésben, '87 nyarán fogalmazódott meg a Kádárnak mennie kell kitétel.

1983-ban még nem lehetett szó a rendszer vezetőinek lemondatásáról, távozásuk követeléséről. S bár a valószínűleg '83-ban már megírt, egy évvel később nyilvánosságra került Nagy Gáspár verses állásfoglalása szinte példa nélküli, a fenti állítással szemben azonban tény, hogy Nagy Gáspár és a nemzedék már ekkor Nagy Imre kivégzésére, gyilkosaira, így megkerülhetetlenül Kádár Jánosra mutatott, végső soron a diktatúra hiányzó legitimitásának kérdését feszegette, hiszen a magyar forradalom ügye az új nemzedék számára az összekötő kapcsot jelentette a szabadsághoz, a történelmi igazsághoz való visszatéréshez. A magyar forradalom iránti elkötelezettség, a nemzeti szuverenitás és a függetlenség egyetemes igényéből fakad a diktatúrák tagadásának eszményéből, Nagy Gáspárnál bizonyosan a kétezer éves kereszténység, és a római-görög kultúra ideáiból.”

Nagy Gáspár tehát ideális célszemély a megtorlásra készülő hatalom számára, amúgy is szálla a szemében, hiszen az írószövetségnek személyében olyan hivatalosan megválasztott tisztviselője volt, aki ezzel a tisztségével élt, és folyamatosan szót emelt az éppen soron lévő írótárs meghurcoltatása ellen. Amikor Csoórit Hajdú János az ÉS hasábjain megtámadta, egy, a magyar közvélemény előtt ismeretlen írásáért, Nagy Gáspár a választmányi ülésen éppen Knopp András és Tóth Dezső közötti felszólalásában határozatot sürgetett Hajdú elítéléséért, és kérte, hogy a választmány nyilvánosság előtt is határolódjon el a Hajdú János cikkében foglaltaktól. Tóth Dezső, nem véletlenül, bizalmatlansági indítványt vélelmezett Gáspár javaslata mögött, akit viszont Kiss Ferenc, Czako Gábor, Tornai József és Kis Pintér Imre támogatott. Az ellene folytatott hadjárat kapcsán megkísértésének kísérleteibe és a hatalom nyomásgyakorlásának praktikáiba is betekintést nyerhetünk, a hatalom által kifejett presszióról, a barátok beszámolóit is sorra tudósítottak.

Vörös László is beszámolt a főszerkesztői értekezleten történetekről, ahol Knopp András Nagy Gáspár versét különösen károsnak ítélte, amely „a dinamikus gazdasági fejlődés időszakában megbontja a már meglévő konszenzust”. Knopp már itt bejelentette a korábban megfogalmazott legfelsőbb szintű pártutasítást, amely szerint Nagy Gáspár nem maradhat az írószövetség titkára, s a kulturális vezetés annak érdekében, hogy a szövetséget jobb belátásra bírja, megkezdte annak elszigetelését. „A KB illetékes osztálya Nagy Gáspárt elmarasztaló tájékoztatót írt a Politikai Bizottság számára, s az írószövetséggel fenntartott kapcsolatok minimalizálását helyezte kilátásba, amennyiben az írószövetség nem mondatja le. Bár Nagy Gáspár az írószövetség egyes tisztségviselőitől, elsősorban annak elnökétől nem kapta meg azt az egyöntetű és egyértelmű erkölcsi és egzisztenciális támogatást, amelyre joggal tarthatott volna igényt, de feltétlenül kiállt mellette Fekete Gyula, Csoóri Sándor és Csurka István, és az ügyében összehívott párttagok, akiknek a fenti utasítás szerint le kellett volna váltaniuk tisztségéből, visszautasították e felszólítást. Ennek ellenére a közhangulat megdermedése és az írótársain érzett félelem, továbbá az írószövetség látható ellehetetlenülése miatt végül is a lemondás mellett döntött.”

A lemondás értékelésében két körülményre szeretném a figyelmet felhívni, amelyek a korabeli levelekből egyértelműen kiderülnek, de idővel mégis elhomályosultak. Az egyik az, hogy egy írószövetségi tisztségviselő kényszerű lemondatása biztosan nem-

zetközi visszhangot váltott volna ki, azaz Nagy Gáspárnak ezt is mérlegelnie kellett. Monostori Imrének írt levelében így ír erről. „A dolog mégis úgy alakult, hogy a fejemet kérték, viszont csak a választmány illetékes ebben. Ha odakerül az ügy, akkor már nemzetközi visszhangja van, nem beszélve arról, hogy semmiféle bünt nem követtem el, ezzel csak ezt ismerném be. Engem csak a vers véd, és senki és semmi más.” A másik körülményre Görömbei András utalt. Görömbei a vers megjelenését követő viharban szinte naponta írta leveleit Nagy Gáspárnak, tartva a lelket benne, feltétel nélküli kiállításával. '85. március 15-én kelt levelében ezeket a sorokat olvashatjuk: „Amikor titkárrá választottak, írtam neked egy levelet, amelyben, ha jól emlékszem, Bornemissza Péterre hivatkozva féltettem, mondván, hogy aki szarral hadakozik, szaros léssen maga is. Ám a titkári pályafutásod eleitől végéig, azt kell mondanom, hála Istennek, nem így történt, hanem úgy, hogy nem bírták elviselni, hogy nem szennyeződsz, ennyi tusakodásban sem. Egy órára zötykölődtünk haza Zolival (Jánosi Zoltánról van szó), itthon sem bírtam elaludni, mert nagy baj történt. Téged benne hagytunk. Nem vádolok senkit, nincs jogom hozzá. De légy a tudatában annak, hogy kategorikus lemondásoddal megkímélted a választmányt eddigi legnagyobb erkölcsi erőpróbájától. Nem akartál nyilvános tükröt tartani eléje, csak belül kellett így mérlegelnie.”

Két év múlva a történelem önmagát ismételte. '86-ban a Tiszatáj szerkesztőségét váltották le A Fiú naplójából című versének közlése miatt, amely ismét '56 kérdését és Kádár szerepét vetette fel. Nagy Gáspár későbbi írásaiban megerősítette: helyes volt a szókimondás vállalása, még a sorozatos ellehetetlenülés árán is, helyes volt a forradalom eszméinek elárulása elleni tiltakozása. A kádári hatalom is, ha szabad így fogalmaznunk, beleállt ebbe a helyzetbe, tudatosan és pontosan értve, hogy a kérdés messze túlnyúlik a közléspolitikára, esetlegesen az írószövetség, vagy irodalmi kérdések határain.

Hadd idézzem ismét Kádár Jánost: „Nekem az a véleményem, és ezért szálltam bele ebbe az ügybe (a Tiszatáj szerkesztőségének leváltásáról volt szó), megengedhetetlennek tartom, hogy engedményeket tegyünk az ellenzék legalizálása területén. Mert az is céljuk, hogy félig-meddig legalizálják, és tárgyalópartnerként elismertessék magukat. Ez nem írószövetségi politika. Nagyobb mozgásteret akarnak, publikációs lehetőségeket itthon, a kettős publikáció lehetőségét, lásd, Csurka-ügy. El akarják érni, hogy nyeljük le, hogy itthon is publikál, és a Szabad Európa rádióban is. Nehéz körülmények között dolgozunk és harcolunk, de ezt az 1986-os őszt nem engedhetjük felhasználni arra, hogy az ellenzéki ellenséges elemeket legalizálják, befolyási, működési lehetőségeiket bővítsék. Ütközni kell, ha kell, nekem ez a véleményem. Szerintem ezek az elemek a türelmi határt elérték, ezért az ütközés elkerülhetetlen.”

Nagy Gáspár szerepe és helyzete mindenki előtt világos és egyértelmű. A hatalom benne látta megtestesülni a harmadik nemzedék törekvéseit, ezért ő lett az egyik legfontosabb ellenség. Görömbei András előrelátására szeretnék utalni, hogy az események zivatarában milyen pontosan látta és mérte fel a vers és Nagy Gáspár tevékenységének jelentőségét. „Akármilyen történik most, meggyőződésem, hogy lesz még idő, amikor a magyar írók a magyar társadalom becsületének hivatkozási alapja lesz megköveztet versed.”

Nagy Gáspár akarva, akaratlan, a nemzeti elkötelezettségű függetlenségi mozgalom egyik legjelentősebb alakjává és rendkívüli szervezőképességgel megáldott szabadságharcosává vált, akit a hatalom igyekezett a nemzeti radikális ellenzék soraitól is elszigetelni. Gondoljunk csak az úgynevezett tizenkilencek beadványára, amelyben népi értelmiségek Kádárhoz címzett beadványukban fogalmazták meg igényeiket. A beadványt tárgyaló PB-ülésein többen is feltételként fogalmazták meg, hogy a megbeszélésen Nagy Gáspár ne vehessen részt, ahogyan Maróthy László fogalmazott: „Nagy Gáspártól én kategorikusan elhatárolnám magam, végül is az ’56 utáni rendünket támadja, és ezt publikálja is”.

Ki kell tennem röviden arra is, hogy miért és miben volt lényegében más az úgynevezett demokratikus és a népi-nemzeti radikális ellenzék, ahová Nagy Gáspár is tartozott a hatalomhoz, a kádári rendszerhez fűződő viszonyában. Két, egymástól lényegesen eltérő szemléletű és társadalmi szerepvállalást hirdető irányzat határozta meg viszonyát a nemzethez, az öntudatra ébredő társadalmi rétegeket be kívánja-e minél szélesebb körben vonni a társadalmi mozgásokba, vagy élcsapatként kívánja irányítani.

Kádár sokszor hivatkozott ’86-os beszédében az ellenzéki mozgalmak erősödését elemezve, párhuzamot vont az ’56-os eseményekkel, és azt állapította meg, hogy ismét jelen van a korabeli három ellenséges csoportosulás, a revizionisták, a nacionalisták és a szocialista rendszer ellenségei. Ahogy ’56 után, úgy ’86-ban is egyértelműen a népi-nemzeti radikális mozgalmat, ahogyan fogalmazott, a nacionalistákat tartotta veszélyesebbnek, hiszen ők számíthatnak a legszélesebb társadalmi bázisra és támogatottságra.

Ha tudjuk, hogy a versek mögött annak a harmadik nemzedéknek, a népi-nemzeti szellemű mozgalom nyilvánosság elé lépése áll, amelyek lehetőséget teremtettek szélesebb tömegek számára az ellenzéki mozgalmakhoz történő kapcsolódásra, megérthetjük, hogy a kádári hatalom a nyolcvanas évek közepén miért az ’56-os eseményekhez vezető folyamatokat vizionálta.

Ami ebben az egész kérdésben, Nagy Gáspár közéleti szerepvállalásában konok és kérlelhetetlen menetelésében mindig izgatott, amelyet Csoóri Sándor találóan így fogalmazott meg: „angyali arccal robbant föl széttörhetetlennek gondolt hazugságokat”. Az alábbi idézeteket szeretném még figyelmetekbe ajánlani, talán nem is a megvilágosodás erejével, de mindenképpen egy mának is szóló, a kereszténység és az igazság, szabadság örök értékeinek üzenetével. Gáspár ezt az 1986-os írószövetségi közgyűlésen mondta, a Tiszatáj és a már említett események után, szűk esztendővel a lakiteleki találkozó előtt: „de a nézetek bármilyen elnyomása, még a helytelen nézetek elnyomása is, következményeiben az igazság ellen irányul, mert igazságot csak egyenjogú és szabad nézetek dialógusában lehet elérni. Azt hiszem, nem adhatjuk fel, és ahogyan említettem, advent első vasárnapja van. Tudjuk, lesznek Pilátusok, lesznek Heródesek, csecsemőgyilkosok, lesznek Júdások, de a Kisdéd megszületik, az igazság megszületik, semmiképpen sem lehet eltiporni. Ezért nyugodtan gyűjtsuk meg azt az egy szál gyertyát, s utána a többit is.”

Ezt a rendíthetetlen hitet kívánom magunknak, hogy ehhez az igazsághoz hozzáteheszük a magunkét is.

(A tokaji írótáborban augusztus 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

Operairó verseny a miskolci operafesztiválon

„... Világ Zeneszerzői!

Hozzátok létre azt a radikálisan új operaműfajt, amely egyesíti a mai musicalek népszerűségét a komolyzene iránt támasztott legmagasabb esztétikai-minőségi elvárásokkal és ezzel Mozart, Verdi és Puccini szellemiségéhez tér vissza...!” – részlet a 2014. évi Bartók + Operafesztivál művészeti kiáltványából, amelyet fiatal operairó versenyzőknek szántak.

Június 13–22. között ismét megrendezésre került Miskolcon az immár hagyományos Bartók + Operafesztivál. Ennek keretén belül hirdettek – nem először – ifjú zeneszerzők számára operairó versenyt. A felhívás csak a legbátrabbakat ösztönözhetette munkára.

Napjainkban megértetni az operától idegenkedőkkel – főleg tizen-huszonéves gyerekeknél –, hogy Don Giovanni pokolra kerülését milyen más és mély emberi érzelmek kísérik, hogy Fülöp király micsoda megpróbáltatások közepette roppan össze a világi és egyházi hatalom, valamint a reménytelenül viszonzatlan szerelem szorításában, hogy a törekeny Cso-Cso-szant miként viszi sorsa a naiv gyermeki bizalomtól az öngyilkosságra kész felnőtt elszántságig, elhithető, hogy a Figaro fergeteges, könnyekkel kísért kavalkádja, a Falstaff letisztult, bölcs humora; a Gianni Schicchi pimasz ironiája nem a felső tízezer arisztokratikus kiváltsága, hanem valamennyiünk közös kincse, embert próbáló feladat.

Márpedig a kiáltvány ezt sugallja, hiszen csak ezek birtokában lehet új értéket teremteni ebben a mostanság érdemtelenül mellőzött gyönyörű műfajban.

Három versenyző jutott a döntőbe. Közülük a legfiatalabb a 20 esztendőes magyar Szüts Apor. Kétfelvonásos operája Händel gyermekkorába kalauzol. A 9 éves – zenétől már teljességgel megfertőzött – kislány szigorú édesapja, a hallei kirurgus (ez egyben az opera címe is) el akarja tiltani a muzsikálástól, mert azt haszontalan tevékenységnek tartja. Nem zenei, hanem komolyabb pályát szán a fiának. A csökönyös, önféjű orvost hiába gyözködik a fiúcskát megértő, segítő szereplők (mindnyájan a gyermek pártját fogják), makacssága, büszkesége nem engedi, hogy hallgasson rájuk. Ám rá kell döbennie, hogy konokságával elveszítheti a legfontosabbat: gyermeke szeretetét. A darab során mégis enged, így visszanyeri a fiát és a kis Händel kedvére zenélhet tovább. Az apa jellemváltozása az opera kulcsa.

Döntőbe került a 24 esztendőes lengyel Andrzej Karalow Kepler című miniooperája is. Az egyfelvonásos darab képzeletbeli dialógus Ádám és Éva között. Ők ketten megtapasztalták a Paradicsomból való kiűzetést és az evilági létet. Távoli bolygóról szemlélik a Földet, ahol sok csalódás érte őket. Egy új, egy másik élet kezdetét várják. Misztikus környezetben, sajátos melankóliával és szomorúsággal emlékeznek a múltra. Ugyanakkor valami különleges szépség is áthatja elmélkedésüket. Az egész mű – miként ők maguk is – lebeg az univerzumban.

A döntőbe jutottak harmadik tagja a görög Eugenia Manolides. La Pisanella (A pisai lány) Ciprus szigetén játszódik 1330-ban. A történetet szerzője eredetileg 4 felvonásos operának írta, ám az itteni körülmények nem tették lehetővé előadását, úgyhogy meg kellett húzni a darabot.

Az Ughetto Frank herceg és Pisanella között szövődő szerelem egy kíméletlenül embertelen korszakban nem végződhet happy enddel. A végletekig sanyargatott ciprusiak megjelenítése nagyszabású kórustablókkal színesíti a művet. A darab előadásának különlegessége volt, hogy az amúgy görög nyelven elhangzó muzsikát magyar nyelvű prózai betétek egészítették ki.

Június 17-én mindhárom opera megszólalt 11, 15, illetve 20 órai kezdettel. Az énekeseket a Debreceni Csokonai Színház biztosította Csurgó Tamás zenei vezetésével. Zongorakísérettel, ún. „felolvasószínház” formájában zajlottak az előadások, jelzesszerű színpadképpel a Kamaraszínházban.

Június 22-én aztán a Miskolci Nemzeti Színház zsúfolásig megtelt nézőtere előtt sor került az ünnepi gálára. Ez volt egyúttal a Bartók + Operafesztivál záróeseménye. Az est háziasszonya és egyszersmind sztárvendége: Miklósa Erika volt, aki elkápráztatta hallgatóságát. A közreműködő Miskolci Szimfonikus Zenekart – amely a pályaművet is kísérte – Csurgó Tamás vezényelte. Ekkor az időkorlát miatt csupán részleteket játszottak az operákból. A három, egymástól minden tekintetben különböző alkotás megítélésében bölcsen döntött a Kesselyák Gergely által elnökölt 5 tagú nemzetközi zsűri. Nem adtak ki 1. 2. és 3. helyezést, hanem a díjaknak nevet kölcsönöztek. Szűts Apor: „Tehetség”-, Andrzej Karalow „Szakmai”-, míg Eugenia Manolides „Népszerűség”-díjat vehetett át a zsűri színpadi jelenlétében Kesselyák Gergely karnagy úrtól a közönség lelkes ünneplése közepette. (Amúgy a közönséget 6. zsűritagnak avanszállták, ők nagyszámban szavaztak a görög operára.)

A díjazottak nyilván tovább keresik a járható utat az opera műfaja és a XXI. század kihívásai között, nem könnyű rátalálni. Egyéni hang, közel félévezrednyi műfaj, modern várakozás... van mivel megbirkózni.

Kedves fiatal díjazott operairók, szívből gratulálunk és további rangos sikereket kívánunk az ígéretes jövőben!

U. I. (Parlando)

A pasztorációs munka mindig érdekelt

BESZÉLGETÉS P. HOFHER JÓZSEF SJ AVASI PLÉBÁNOSSEL

• *Mikor és hogyan döntött el, hogy a papság lesz a hivatásod, és mikor az, hogy jezsuita leszel?*

– A Székesfehérvári Egyházmegye papjaként léptem be a társaságba 22 évvel ezelőtt, de már gyerekkoromban éreztem magamban a papság felé való hívást. A családban mindig templomba járó, hitvalló emberek voltunk, a szüleim élete egyértelmű módon tanúságtévő életforma volt. Ők nem örültek annyira, hogy pap leszek, anyám gyakran mondta, szeretném, ha unokáim lennének.

Hofher József SJ

Apám családja vallásosabb volt. Korán elhaltak a szülei, és az édesanyja három húga nevelte őt. Mindenáron papot akartak belőle faragni. Az egyik nagynéni a karmelita harmadrendhez tartozott. Ő sokat imádkozott értem is, hogy pap legyek. Kitelepült Németországba. Középiskolás koromban találkoztam vele először és utoljára. Megdöbbenem, hogy a szobájában, az ágya mellett az én elsőáldozási és bérmálkozási képem állt egyedül. Azt mondta, hogy állandóan imádkozik értem, hogy pap legyek. Gyanítom, valamiképp ő konspirált az égiekkel, hogy ez valóban így lett.

Fiatalon sokat vívódtam, menjek, ne menjek a szemináriumba, de nagyon erős volt a papi hivatás vonzása. Ahol éltem, Budakeszin, sok kiváló pap szolgált. Udvarolgtattam is, de volt egy pont, ahol megijedtem, hogy elveszíthetem az eredeti vágyamat. Ekkor közöltem a kislánnyal, hogy nem akarok belemenni a kapcsolatba, nem akarom bizonytalanságban tartani.

Végül 28 éves koromban léptem be a szemináriumba. Addig sok mindennel foglalkoztam. Dolgoztam is, tanultam is. A Kertészeti Egyetemen tanultam három évig konzervipari szakterületen. A rengeteg, nem várt műszaki tantárgy miatt abbahagytam a tanulmányaimat. Valójában nem érdekelt az egész. Már az érettségi után elmentem volna a szemináriumba, de akkor még nem voltam biztos magamban. Végül eldöntöttem, hogy jelentkezem, és ekkor egy nagy-nagy, belső szabadságot éreztem. Most is úgy látom, hogy ez akkor jó döntés volt, még akkor is, ha az ember néha

megküzd a hivatásáért. Soha nem bántam meg, sőt mondhatom – bár istenkísértésnek hangzik –, soha nem volt hitkétyelem sem. Mindig is mélyen hittem, hogy Jézus abszolút, konkrét valóság az életemben. Most így látom. Ez megmagyarázhatatlan, nem természetes, de gondolom, nem természetellenes. Később, mikor már jezsuitaként spirituális voltam Szegeden, láttam, hogy a növendékek mit küszködtek, hogy végül eldöntsék, milyen irányba induljanak. Mikor beléptem a szemináriumba, 95 százalékgig biztos voltam magamban, hogy pap leszek. Ami számomra fontos volt, azt átgondoltam. Azt láttam, hogy akik csak félig-meddig döntötték el, hogy papok lesznek, és majd megérik az évek alatt a hivatásuk, azoknak sokszor kőkemény volt az életük. De ha valaki úgy megy be, hogy már tudja, hogy ez az ő útja, a papság, az sokkal felszabadultabban, boldogabban volt jelen a szemináriumban.

Amikor pappá szentelt Szakos Gyula püspök, és ott feküdtünk az oltár előtt, az a nagynénim, Anna néni, akiről már említést tettem, egyszer csak ott volt előttem és mosolygott. Nem vagyok babonás, de hiszem, hogy ennek a néninek valamilyen köze volt hozzá, hogy pap lettem. Annak idején azt akarta, hogy az apám legyen pap, de ő az első hét után megszökött a szemináriumból. Mondta is apám anyámnak, hogy úgylis hazajövök én is, mert azt ott a szemináriumban nem lehet kibírni. Persze az ő idejében még sok minden más volt.

Egyébként szerzetes nem akartam lenni, mert akkor Magyarországon a szerzetesek csak tanítottak, és engem a pasztoráció mindig jobban érdekelt. De amikor láttam, hogy újból visszajöhetnek a szerzetesek, vonzott a jezsuiták lelkigyakorlatos munkája. Arra gondoltam, egy ilyen lelkigyakorlatos helyzetben az ember intenzíven, mélyebben tud hatni másokra. De a plébániai munka is érdekelt, boldog voltam a plébániákon káplánként. Hogy én most ismét Miskolcra kerültem plébánosnak, számomra nem megrázkódtatás. Arra készültem, hogy talán átvehetem a püspökszentlászlói lelkigyakorlatos házat, mert szó volt róla. Úgy gondoltam, ha így, 60 felé megy az ember, kezdjen elcsendesedni. De jó lélekkel jöttem ide. Aranyosak a társaim. Most tízen vagyunk itt jezsuiták. Bizakodó vagyok, bár látom, hogy itt, az avasi lakótelepen egészen más a helyzet, mint az eddigi plébániákon, de talán ezért vonz.

• *Ahogy jezsuita lettél, milyen feladatokkal bíztak meg?*

– A noviciátus után spirituális lettem a szegedi szemináriumban. Weissmahr Béla volt a noviciusmesterem, ő beszélt rá, hogy vállaljam el a feladatot. Ezt megelőzően egy évet töltöttem Németországban, Jálícs Ferenc lelkigyakorlatos házában.

Amikor onnan visszajöttem, kerültem a szegedi szemináriumba. Ott voltam egészen addig, amíg Ambrus Lóránt atya, aki noviciusmester volt nálunk, sztrókot kapott, agyvérzést, akkor mellé kerültem sociusnak. Abban az időben a noviciátusban 24 növendékünk készült a jezsuita életre. Így Ambrus atya betegsége miatt, szinte egyedül vittem a 24 fiút. Végül Lóri atya nyugdíjba ment, átvettem tőle a noviciusmesterséget, addig, amíg Szegeden voltunk. Utána visszaadtuk az egyházmegyének azt a teret, amit még Gyulai püspök úrtól kaptunk, mert a teológia kezdett növekedni, építettek egy tantermet. Ezután költözött fel a noviciátus Budapestre.

A provinciálisom megkérdezte, hogy mi érdekelne, milyen területen dolgoznék szíve-

sen? Azt válaszoltam, hogy valamilyen szociális apostoli munka érdekelne. Szóba került Budapest és Miskolc is. Akkor Ádám János volt a provinciális, és ő nagyon intézménypárti volt, nem szerette a kis műveket, inkább azt, hogy legyen mindenki a „tyúkanyó szárnya alatt”. Adott egy diszpozíciót Miskolcra, hogy itt éljek a közösségben, és nézzek körül, milyen jellegű szociális apostoli munkák vannak a városban, amit később a jezsuiták közül többen is végezhetnek majd. Így kezdtem itt Miskolcon először hajléktalanokkal foglalkozni. Volt a városban egy átmeneti otthon családok számára, amit az ökumenikus szeretetszolgálat működtetett, egy rövid ideig itt is szolgáltam.

Ekkor történt, hogy Kuklay Tóni atyát felkerestem Körömben. Kuklay atya, akit már korábban megismertem, rábeszél, menjek hozzá, mert úgy érzi, sokat tudnék segíteni neki. Végül itt kötöttem ki, Körömben. Nemes Ödön említette, szerinte ez egy kiváló jezsuita munka lehet, hiszen az ország számára a cigánykérdés lesz hamarosan az egyik legnagyobb kihívás. Igaza volt, igaza lett. Nem is papként, hanem családsegítőként dolgoztam itt az elején. Tóni vitte a hagyományos plébániai pasztorációs munkát, a szociális feladatokkal én foglalkoztam. Ekkor futott itt egy Phare-program: „Játsszunk háztartást” címmel. Egy parasztházba jöttek a cigánygyerekek délelőtt, délután tanulni. Délelőtt 10-től délután 2-ig főztem a cigányasszonyokkal. Főleg olyanokkal, akik mélyszegénységben éltek családjukkal, és a hónap 10-e körül már nem volt pénzüik, hogy élelmiszert vásároljanak. Ekkor főztünk hatalmas fazekakban húsvet, süttünk fasírozottat és mindig valamilyen süteményt. A gyerekek nagyon szerették a sütit. Ezzel a munkával négy-négy és fél évig foglalkoztam.

Ezután felmerült, döntsem el, világi pap leszek, vagy maradok jezsuita, hiszen ott egyedül voltam, bár csatlakozott egy fiú, egy skolasztikus, de elvett egy szép cigánylányt feleségül. Mind a mai napig együtt élnek. Mondták, hogy több jezsuitát ne házasítsak ki. Így kerültem újra Budapestre. Ekkor adták vissza a Horánszky utcai házat a VIII. kerületben. Azt mondták, ha már cigánypasztorációs munkát akarok végezni, csináljam rendi kereten belül, Budapesten is sok a szegény. Végül kiderült, hogy a VIII. kerület jó néhány részét átalakítják. A szegényeket meg tolták ki a kerület peremére.

Így jött az ötlet, hogy menjek ki Csobánkára. Ott felajánlották a plébánia vezetését is, mivel a plébános megbetegedett és idősek otthonába került. Egyébként is él itt egy nagyobb cigány közösség. Így kerültem Csobánkára. Elvileg cigánypasztorációs munkára diszponáltak, de mivel nem volt plébános, szívesen elláttam az egész falut. Ez nagyon jó ötlet volt, mert így megismerkedtem a falubeliekkel és a cigányokkal is. Nagy ajándék volt ez a későbbiekben. A cigánypasztorációban mindkét felet jól kell ismerni, hogy jól menjen ez a munka. Szerencsére itt nem volt ellentét a magyarság és a cigányság között. Máshol a többség sokkal türelmetlenebb és nem értik, miért kell foglalkozni a cigányokkal.

Három év után újra kérték, menjek vissza Szegedre, voltam ott tíz évig, de közben elindult az úgynevezett Szeretetiskola, amit Miskolcon a Lehetőségek iskolájának neveznek. Tápiószecsőn működött ez, és így mentem le Szegedre, onnan jártam ki Szecsőre. Az egész életem lassan olyan lett, hogy az egyik lábam itt, a másik ott. Később Szegeden, ahová diszponáltak, minden rendbejött. Ekkor a kispesti Jézus Szíve plé-

bániánkon lett probléma. Ott Fábíán atya, aki 86 éves volt, már nem bírta a munkát. Nála laktam, és amikor ő elment nyugdíjba, átvettem a kispesti plébániát. Közben továbbra is lejárta Tápiószecsőre. Később, Szecső után bejöttünk Pestre, a Mátyás térre, ott a kesztyűgyári közösségi házban oktattunk a Szeretetiskolánkban olyan férfiakat és nőket, akik nem tudták befejezni az általános iskoláikat. Miután végeztek, elkezdhetek valamilyen szakmát tanulni.

Kispest pasztorációs szempontból nagyon jó hely volt, de aztán visszakerült az egyházmegyéhez. Lukács János, aki akkor a provinciálisom volt, megkérdezte, mit szeretnék csinálni. Mondtam, még legalább öt évet szívesen foglalkoznék a cigányokkal. Akkor kezdtem ismerkedni egyetemista cigányfiatokkal. Voltak rendszeres találkozóink 20–30 egyetemistával. Ők levelezőre jártak, és az ő családjaikat látogattam. Az volt a vízió, hogy hozzunk létre egy bentlakásos kollégiumot a számukra. Láttam, hogy nem a jezsuiták profilja a hagyományos szegénypasztoráció kint, a telepen, inkább egyetemistákkal foglalkoznak szívesen, ezért láttam ezt a munkát olyanak, amibe később más jezsuita is be tud tagozódni. Jött egy kegyelmi pillanat, a választások után úgy nézett ki, hogy politikailag is olyan a helyzet, hogy ezt meg lehet valósítani. Sikerült is, de mind a mai napig európai uniós pénzből működik. A többség tudatában az van, hogy mi eltartjuk a cigányokat, de a kollégiumban nincs adóforint. (Egyébként egyszer mondtam egy konferencián, hogy ha Magyarországon csak annyit loptak volna, mint a cigányok – gondoljunk a fehérgalléros bűnözőinkre –, nem kellett volna IMF-kölcsönért mennie az akkori kormánynak.) Valójában a rendszerváltozást a többség vezényelte le, amikor egy pillanat alatt az egész cigányság munkanélküli lett, mert nem volt iskolai végzettsége. Mi szidjuk a cigányokat, de nincs az emberek tudatában, hogy mi a többség felelőssége, és mi a cigányoké. Persze, hogy van nekik is, de egy olyan néptől, amelyik folyamatosan a túlélésre van berendezkedve, nehéz elvárni azt az erkölcsi magaslattal, amit önmagunktól elvárunk. Őket még évekig támogatni kell, mentálisan, szellemileg, anyagilag egyaránt.

• *Hol volt, illetve van az egyetemista cigányfiatok kollégiuma?*

– Több helyen az országban. Bár először csak egy virtuális kollégium létezett. Egy hónapban egyszer összejöttünk, ebből nőtt ki az egyetemi szakkollégiumi rendszer, ami most öt helyen működik, Nyíregyházán, Miskolcon, Debrecenben, Szegeden és Budapesten, ezt vezetik a jezsuiták. Az volt a cél, hogy olyan helyeken legyen kollégium, hogy ne kelljen nekik sokat utazniuk. Mindegyik kollégistának érvényes nappali tagozatos felvételi van, a legkülönbözőbb helyeken tanulnak, az orvosegyetemről kezdve közgazdászokig, jogászokig. Sokkal kevesebb már a szociális munkás vagy társadalomtudományi szakra járó, olyan helyekre járnak, ami a többség számára is keresett. Ebben a hálózatban csaknem 120 fiatal tanul. Az is a cél, hogy legyenek olyan fiatalok, akik példaként állhatnak a cigányságban a jövő generációja előtt. Megtanulnak egy olyan kommunikációt, amely a mai liberális, átpolitizált szisztémától eltérően – ahol egy-egy embert kiemeltek, és ezekből kreáltak cigányvezetőket, akik kiszolgálták az adott politikai rendszert –, valóban a tanult szakmájukban biztosít helyet.

Vannak közöttük olyanok, akik abszolút elkötelezettek a cigánysággal szemben, olyanok, akik szívesen részt vennének a politikai életben is, és talán már egy polgáribb

szemlélettel, nem a szocreál elképzelésekkel élnek, mindig csak a segélyek hangsúlyozásával, hanem a munkaalapú társadalom lenne a szemük előtt, ahol lehet munkahelyük, ahol el tudnak helyezkedni. A többségük nem fog visszamenni abba a faluba, ahonnan elindultak, de a szakkollégiumnak azért az a feladata, hogy elkötelezettséget építsen ki bennük az övéik iránt. Mi mindent megpróbálunk annak érdekében, hogy a sajátjaikat segítsék a tanulmányaik elvégzése után. A népi kollégisták sem mentek vissza valamennyien annak idején a falujukba, a budapesti értelmiség egy része azokból a munkáskaderekből került ki, akik feljöttek, gyárakba kerültek igazgatóknak, vezetőnek. Mi sem várhatjuk el tőlük, nem mondhatjuk a cigány fiataloknak, hogy menjenek vissza a falutokba. Persze jó lenne, ugyanúgy, mintha a mieink hazajönnének Magyarországra is itthon lennének orvosok, informatikusok.

• *A cigányfiatalok kollégiumával foglalkoztál egész mostanáig...*

– Közben mindig foglalkoztam lelkigyakorlatokkal, pasztorációs munkával is. Ha a plébániákon be kellett segíteni, megtettem, de a lelkigyakorlatos munkát mindig szerettem. Most, utoljára Dobogókőre két évig jártam. Az egyik kollégám elment harmadik próbációra, és én helyettesítettem. A cigánypasztorációban nem úgy dolgoztam, mint Lankó József atya, aki Alsószentmártonban ott él a cigányok között évtizedek óta. Nem azért, mert idegen lett volna tőlem, hiszen a körömi évek hasonlóak voltak. Csak a cigányokkal foglalkoztam. Bizonyos fokig Csobánkán is, de azért ott plébánási feladatokat is elláttam.

• *Kinek az ötlete, gondolata volt, hogy visszajöjj Miskolcra?*

– Forrai Tamás, provinciálisom kérte, hogy kezdjünk egy intenzívebb jelenléttel dolgozni az avasi lakótelepen. Az iskola már nagyon jól megerősödött, de azt szeretné, ha az iskolának lenne egy kisugárzása a lakótelep felé, mert az ott lakók úgy érzékelik, hogy még a templom is az iskolához tartozik. Az egész épületegyüttes egy elzárt várkastély a hegytetőn, még a templom bejárata is az udvar felől nyílik, az emberekben jogosan él az érzés, hogy a plébánia a Mindszenten van.

Van egy vízióim, melyben szeretném, ha az emberek egy-két éven belül éreznék, hogy ez a templom a lakótelephez tartozik. Ez motivál engem igazán, hogyan, miként lehet ezeket az embereket megszólítani. Ezért jöttem, szívesen elvállalom, ha a nyitás a szándék, ha sikerülne elérni, hogy az iskolába nagy számmal kerüljenek be az avasi gyerekek. Azt mondják, most körülbelül tíz százalék az avasiak jelenléte, én szeretném, ha ez megduplázódna.

Most indulnak itt, az Avason különböző kezdeményezések. A Málta is mozog egy tanodaprogrammal. Egy leányanya-otthont is létre akarnak hozni. Van egy Szimfónia program, mellyel a zene- és kórusoktatáson kívül, közösségépítéssel is foglalkoznának az oktatók.

Forrai Tamás tehát annyit mondott, szeretné erősíteni a kapcsolatot a városrésszel, kérdezte, mit szólok ehhez? Én szívesen mentem volna Püspökszentlászlóra, a lelkigyakorlatos házunkba, talán majd egyszer még lesz rá alkalom. De elfogadtam Tamás atya kérését, ha neki ez a segítség, szívesen jövök ide.

(gróf)

• ÉVFORDULÓK •

„Felragyogott a világosság”

A REFORMÁCIÓ EMLÉKNAPJA: OKTÓBER 31.

„Ha megújulást, változást akarunk társadalmunkban és egyházainkban, akkor azt ne kívülről, hanem felülről és belülről reméljük. A megújulás ma is Isten örömezetén, és hiteles tolmácsolásán keresztül lehetséges!” – mondta Szabó Sándor, a Miskolc-belvárosi egyházközség lelkipásztora október 30-án, a reformáció emléknapjának estéjén tartott ünnepi istentiszteleten az avasi templomban. Az eseményen a miskolci protestáns felekezetek közösen adtak hálát a reformáció ajándékaiért.

Világszerte október 31-én megemlékeznek meg a protestáns egyházhoz tartozó keresztények arról, hogy Luther Márton német szerzetes és egyetemi tanár 1517-ben ezen a napon tűzte ki 95 tételét a wittenbergi vártemplom kapujára. Az általa vezetett új irányzat lett az evangélikus, a Kálvin János vezette irányzat pedig a református egyház alapja.

A miskolci református, evangélikus, methodista és baptista egyházak a hagyományokhoz híven közösen emlékeztek a 16. század jelentős eseményére, és közösen adtak hálát a reformáció máig érezhető ajándékaiért. A különböző felekezetek képviselői igeolvasással, imádságokkal, hitvallásokkal és versekkel, előadásokkal működtek közre az istentiszteleten.

Az istentiszteleten – amelyet a Duna Televízió a reformáció emléknapján közvetített – szolgáltak a különböző felekezetek énekkarai, köztük a deszkateplomi gyülekezet kórusa Varga László orgonaművész kíséretével, a belvárosi evangélikus templom Luther Kórusa, a Tiszáninneni Református Egyházkerület Cantus Firmus Ének kara, a Methodista Egyház Eszterházy Kórusa és az Avasi Örömhír Kamaragyüttes.

SZABÓ SÁNDOR

**„...mert mindig volt, van és ezután is lesz
megújulás!”**

TEXTUS: ÉZSAIÁS 60,1–2

Ünnepelő Gyülekezet! Szeretett testvéreim!

Kedves tévénézők határon innen és túl!

Szeretettel köszöntelek titeket a reformáció 497. évfordulóján! Ezen az istentiszteleten hálát adunk a reformáció ajándékaiért, és szívből könyörgünk egy új reformá-

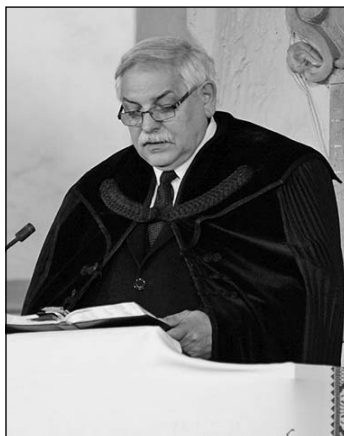
cióért, mert mindig volt, van és ezután is lesz megújulás, de azért imádkozni és dolgozni kell. Orando et laborando! Így volt a Szentírás és az egyház történetének szinte minden korszakában. Éppen úgy, ahogyan Ézsaiás próféta korában, a fogság utáni korban, vagy a történelem egy másik időszakában, Luther, Kálvin és Zwingli idejében. Ennek a megújulásnak az előfeltétele és kritériuma alapvetően mindig ugyanaz. *„Kelj fel, világosodjál, mert eljött világosságod és az Úr dicsősége rajtad feltámadt. Íme, sötétség borítja a földet és éjszaka a népeket, de rajtad feltámad az Úr és dicsősége rajtad megláttatik.”*

Vegyük sorra a megújulásnak eme lépcsőfokait. Az első felszólítás így hangzik: *„Kelj föl!”* De vajon kinek szól ez? – kérdezzük. Eredetileg azoknak, akik jöttek a nagy nyomorúságból és megszabadul-

tak a babilóniai fogságból. Igénkben tehát egy fogság utáni kor reformációja szólal meg. De azoknak is szól, akik a középkori egyház babilóniai fogságából szabadultak meg. Szól napjaink emberéhez is. Kelj fel, aki aluszol! Kelj fel, aki elestél, aki padlót fogtál, aki naphosszat tétlenkedve fekszel az ágyadon, aki a bűn mocsarában élsz, aki egy elrontott élet mélységéből szeretnél kiszabadulni! Kelj fel betegágyadról, kelj fel a halál porából! Krisztus szól így minden időben, aki szertejárt és jót tett, gyógyított mindenféle betegséget és erőtlenséget. Ezért a „Kelj föl!” parancsolata mindenkinek szól. Mert először talpra állít és elindít az isteni célok megvalósítása felé.

A második parancsa Igénknek ezzel folytatódik: *„Világosodjál!* Más szóval: Tündökölj! Ragyogj! Sugározz! Ennek az üzenetnek fizikai és lelki értelme egyaránt van. A reggel felébredő ember a szemét dörzsölgetve ásítózik, mert bántja a világosság. S azután a növekvő nappali fény a szürkületből egyre nagyobb aktivitással tölti meg az életét. A mai embert is bántja ez a tiszta, isteni eredetű világosság. Pedig ezt nem nélkülözheti senki sem. „Az igazi világosság eljött már a világba, amely megvilágosít minden embert.” Ő az Isten Fia, Jézus Krisztus. Gyakran mondogatjuk: „Éz vagy az nem világos nekem.” Pedig az igazi világosság eljött már ebbe a világba, aki megvilágosít minden embert. Nem lehet mentességünk és kifogásunk az, hogy mi nem Jézus Krisztus korában élünk, mert ez a világosság is minden nap felragyog és megadatik számunkra a Biblia fényén keresztül. Hadd mondjak erre egy példát: Egy vegyesházasságban élő háromgyermekes házaspár mondta: „Ma egy jó napunk lesz, mert korábban keltünk, Igét olvastunk és együtt imádkoztunk.” Nincs autójuk, szűkösen élnek, de boldogok, mert a Biblia világosságában élnek, és szeretnének még egy negyedik gyermeket is kérni Istentől. Íme, az igazi világosság, amelyre Isten hív: „Kelj fel! Világosodjál!” „Ébredj fel, aki aluszol, támadj föl a halálból és felragyog néked a Krisztus!”

A harmadik lépcsőfoka Igénknek *a kegyelmi idő fontosságára* figyelmeztet: „Mert eljött világosságod.” Krisztus zörget a szíved ajtaján. Nyisd meg életedet előtte! Ne

Szabó Sándor

tétovázz, ne halogass, és ne tiltakozzál ellene! Eljött világosságod. Két lehetőség van. Vagy elszalasztod, vagy megragadod. Most van itt ez a kegyelmi idő. Krisztusban felragyogott Isten világossága, és ez a mindenkori jelenre nézve is igaz és érvényes. Reformátoraink is felismerték ezt a történelmi pillanatot, amely egészen új világosságba helyezte saját koruknak eseményeit, az egyház és a kilátástalanságban élő emberek életét. *Nem a saját igazságukat akarták másokkal elhíttetni, hanem Krisztusnak mindennek felett való világosságát kívánták felragyogtatni.* Ezért voltak hiteles emberek. Ezért volt hiteles a reformációjuk.

De vajon mi a gyakorlati következménye annak, ha valaki ezt a világosságot hitével az életébe fogadja? A felelet így szól: újjászületés, feltámadás, öröm és boldogság, az élet minden területén. Ha egyszer az Úr dicsősége rajtad feltámadt, akkor szakítanod kellett a bűneiddel és a sötétség cselekedeteivel! Személyes döntést és új élet kezdetét jelenti számunkra ez a Krisztussal létrejött életközösség. „Ha feltámadtatok a Krisztussal, az odafelvalókat keressétek!” Most, amikor ezekben a napokban sokan felkeresitek szeretteitek sírját, éreztétek és lássátok meg, hogy ott is jelen van a fény, ahol a legnagyobb a sötétség. Ahol te a halálra gondolsz, vagy elhunyt szeretteidre emlékezel, ott valójában az élet és a világosság Ura van jelen, mert mellettetek ott áll a feltámadott Krisztus is: „Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki hisz Énbennem, ha meghal is él, és aki csak él és hisz Énbennem, az soha meg nem hal. Hiszed-e ezt?” De bizonyossá tesz afelől is, hogy Ő él, és ti is élni fogtok! A reformációban ennek a megújuló életnek a diadalmas biztatása van jelen számunkra.

Ha megújulást, változást várunk életünkben, egyházunkban, társadalmunkban, akkor azt soha ne kívülről reméljük, hanem felülről és belülről várjuk! „Bár még sötétség borítja a földet és éjszaka a népeket, de rajtad feltámad az Úr, és dicsősége rajtad megláttatik.” Igazi biztatás és bátorítás hangja ez. Sokan gondolkodnak úgy, hogy reménytelen a nemzetek, a népek jövője és sorsa. Ők ezt kérdezik: Lesz-e itt valaha változás? Eljön-e ismét a megújulás? Mi „ne legyünk a meghátrálás emberei, hogy elveszünk, hanem a hitéi, hogy életet nyerjünk.” Mi lett volna akkor, ha Luther vagy Kálvin feladta volna a hitért, a megigazulásért, az Isten megújító kegyelméért folytatott harcát? Ha hallgattak volna a pesszimisták és kételkedők tanácsára? Vajon lett volna akkor reformáció? De ők nem hátráltak meg, mert akit az Isten egyszer megvilágosít, az addig nem lát halált, míg küldetését be nem teljesíti. Ennek a szívós, kitartó munkának lett az eredménye az is, amiről Ézsaiás próféta így ír: „Népek jöttek világosságodhoz, királyok a néked feltámadt fényességhez.” Ugyanez történt a reformációban is. Eljöttek a népek Krisztus világosságához. Elgondolkozhatunk azon, hogy vajon versenyre kelhetne-e a 16. századi kommunikáció és a mai telekommunikációs világ egymással. Ahogy akkor Európában elterjedt a jó hír, az örömhír, az sokkal több volt, mint a mai felgyorsult világ tartalom nélküli hírözöne. És amikor hívők és nem hívők egyaránt kérdezik, hogyan lehetne több embert behívni a templomokba, akkor csakis azt a választ adhatjuk, hogy Isten szavának, a Bibliának örömhírével és annak hiteles tolmácsolásával. *Hiszen a mai ember is valóságos és igazi örömhírré vágyik.*

Végül a világosságot nyert ember élete, benne a munkája és emberi kapcsolatai,

egyszerre csak nem a saját hasznukra való lesznek csupán, hanem istentiszteletté nemesülnek. Ez az élet istentisztelete. Így válhatna a mi hazánk is igazi Tündérkertté. Mert minden, amit teszünk, és ahogy tesszük, az az Isten dicsőségét munkálja. „Mert közülünk senki sem él önmagának” – mondja Pál apostol. „Mert, ha élünk, az Úrnak élünk.” Ezt jelenti az Isten dicsőségére élni és másoknak szolgálni. Isten számára a legnagyobb örömet az jelenti, ha ilyen életeteket lát. Az Ő öröme, dicsősége pedig szüntelenül, naponként visszaragyo g ránk.

S ha ezeket megértettük és szívünkbe zártuk e mostani ünnepen, azért Istené legyen a dicsőség! Soli Deo Gloria! Ámen.

(Elhangzott október 30-án az avasi református templomban)

HANGÓNÉ BIRTHA MELINDA

Dévai Bíró Mátyás, Miskolc reformátora

Ha egy fényképalbumot a kezünkbe veszünk és elkezdjük lapozni, minden egyes kép felidéz bennünk egy-egy eseményt az élettörténetünk ből. Amikor eléln jönnnek ezek a képek, visszaemlékezhetünk, elidőzhetünk ezek mellett a történetek mellett, de előre is tekinthetünk. Honnan hová jutottunk, milyen utat tettünk meg, mit veszítettünk vagy mit tanulhatunk, hogy a jelenünk és a jövőnk képeit majd megelégedéssel nézhessük végig.

Most három képnél időzünk egy keveset, hogy amikor továbblapozunk, a megidézett történelemből erőt és hitet meríthessünk a hétköznapi küzdelmeihez. Az első kép: a reformáció. A második: a miskolci reformáció kezdete. A harmadik pedig: Dévai Bíró Mátyás.

Hangóné Birtha Melinda

Pál apostol azt írja a Rómabeli gyülekezethez írt levelében: *„...az igaz ember hitből él.”* (12:17)

De mi az igaz hit? A Heidelbergi káté 21. kérdésére így hangzik a válasz: *„Nemcsak az a bizonyos megismerés, amelynél fogva igaznak tartom mindazt, amit Isten az Ő Igéjében nekünk kijelentett, hanem egyszersmind az a szívbeli bizodalom is, melyet a Szentlélek az evangélium által gerjeszt bennem, hogy Isten nemcsak másoknak, hanem nekem is bűnbocsánatot, örök igazságot, (megigazulást) és életet ajándéko z kegyelméből, egyedül Krisztus érdeméért.”*

Ha a reformációról beszélünk – ez az első kép – nem kezdhetjük ezt másképpen, mint így: egyedül Krisztussal! Mert ha nem látjuk Őt, az egyház Urát, ha nem látjuk Őt, mint életünk Urát, akkor üres és hiábavaló minden beszédünk és cselekedetünk.

Amikor ma Dévai Bíró Mátyás nevét említjük, mint akinek hite és hitből fakadó ígehirdetése nyomán Miskolc is elindulhatott a reformáció útján, azért tehetjük, mert példát adott nekünk ebben a látásban. *„Legelső volt ez a Dévai Mátyás, aki a reformációnak hajnalán az Isten beszédének lámpását egész Magyarországon elhordozta, és a tudatlanság homályában ülő embereknek a világosságot megmutatta: az Isten beszéde életet adó kenyérének édességét megköstöltatta és ízleltette”* – írja róla Bod Péter.

Ki volt tehát Dévai Bíró Mátyás?

Nevével először a krakkói egyetem diákjai között találkozunk. Az 1523. évi bejegyzés szerint neve arra utal, hogy Déváról származik, apja bíró lehetett Mátyás diáknak. Születési ideje 1500-ra tehető. Rövidre szabott életének kb. húsz évéről vannak ismereteink. Ez idő alatt szüntelenül és kitartóan tanul és tanít. Elmondható róla, hogy Krisztus elkötelezett tanítványa, kiválóan képzett teológus. Súlyom Jenő szavaival fogalmazva: *„Valóban ő volt az első nagy magyar reformátor, és hatalmas munkásságával a XVI. századi egyháztörténelem legérdekesebb és legjelentősebb alakjai közé került.”*

A wittenbergi egyetem bejegyzései között több alkalommal is megtalálható Dévai neve. Először 1529-ben. Itt ismerkedik meg Luther tanaival és Philip Melanchtonnal, akivel későbbi levelezéseiből megtudhatjuk, hogy életre szóló barátságot kötött.

Prédikatori állomásai között első helyen Boldogkő szerepel (1527). Innen indul először a wittenbergi egyetemre. Hazatérve 1531 tavaszán Budán végez jelentős munkát. Kiadja 52 reformatori tételét, a Rudimenta Salutist (Elemi igazságok az üdvösség dolgában) című művét.

Ugyanezen év őszén már Kassán találjuk. Bár a polgárság támogatását és rokonszenvét élvezte, Dévai határozottsága, bátorsága, nyíltsága egyértelműen azt eredményezte, hogy az akkori egyház vezetése ellene fordult. Az egri püspök, Szalaházy Tamás elfogatja. Az ügy komolyságát mutatta, hogy Bécsbe küldi a reformáció legelszántabb üldözőjéhez, Fáber püspökhöz, aki három éven keresztül próbálja jobb belátásra téríteni a reformátort. Végül híveinek sikerült elérni, hogy fogságából kiszabadulva budai prédikatori állást kapjon. 1535-ben újabb fogság várja, ezúttal Szapolyai János börtönében. Az innen való szabadulását egy érdekes történet örökíti meg. A börtönben megismerkedett egy kovácmesterrel, aki azért került börtönbe, mert rosszul patkolta meg a király lovát, és az lesántult. A szabadulás feltétele, hogy a ló meggyógyuljon. Amikor ez megtörtént és a kovácsot el akarták engedni, érdekes fordulatot vett a történet. Most ő szabott feltételt. Akkor hagyja el a börtönt, ha vele együtt szabadon engedik Dévait, aki támaszt és vigasztalást jelentett számára a fogságban. A teljes igazságot nem tudjuk, viszont azt igen, hogy Dévai szabad lett.

Ezután egy ideig a Dunántúlon Nádasdy Tamás védelmét és támogatását élvezte, majd 1537-ben előbb Wittenbergbe, majd Baselbe vette útját, ahol a reformáció helvét irányával is megismerkedett. Megoszlanak a vélemények abban a tekintetben, hogy végül Dévai megmaradt-e a reformáció német, lutheri iránya mellett vagy sem, de egészen bizonyos, hogy hatással volt munkásságára a Baselen eltöltött idő.

Amikor hazatér, Perényi Péter főnemes birtokain, Sárospatakon, Szikszón, majd 1543-ban Miskolcon kezd el prédikálni. Rövid időt tölt el itt, hiszen 1544-ben már

debreceni prédikátor. Azonban Dévai Bíró Mátyás Miskolcra érkezése egyértelműen elindít egy folyamatot, Miskolc reformációját.

Teológiáját evangéliumi következetesség, határozottság, egyértelmű elköteleződés jellemzi. Ám kortársait elsősorban hitvalló bátorsága ragadta meg, ezért míg Dévai személye és tanítása a hívek számára megnyerő, követendő értéket képviselt, addig az egyház vezetése felforgatót, lázadót látott benne. Egyetlen példát említek – ami számomra különösen szimpatikus – egyértelmű volt számára, hogy a nők is hirdethetik az evangéliumot!

Nem lehetett könnyű helyzetben Dévai miskolci tartózkodása idején, hiszen a város egyaránt szenvedett a belső „ellenségtől” – a változásoktól féltő egyházi és világi vezetők újabb és újabb akadékoskodásaitól –, de ugyanekkor veszélyes külső ellenség támadásának is ki volt téve. Dévai távozását követően egész Miskolcot feldúlja és felégeti Mehmet basa csapata. Dévai által indított változás egyértelműségét és mélységét bizonyítja, hogy amikor jóval később, 1563-ban a templomot sikerül újjáépíteni, már a református liturgiának megfelelően alakítják a templombelsőt.

Reformáció, miskolci reformáció, Dévai Bíró Mátyás... Amikor felidézzük ezeket a képeket ma, 2014 októberében, tegyük fel önmagunk felé a kérdést: mi tehát az igaz hit? Mi az, ami életet adhat?

Ma sincs rá más válasz, nincs más igazság, ma is csak ez tarthat meg: az a szívbeli bizalom, hogy egyedül Krisztusra épülhet egyéni életünk és a mindenkori egyház élete. Bátran valljuk meg ma is a 46. zsoltár szavaival: *„Isten a mi oltalmunk és erősségünk, mindig biztos segítség a nyomorúságban!”*

(Elhangzott október 30-án az avasi református templomban)

Her(r)man(n) (Károly) Ottó (1835–1914), a Bükk és Miskolc

Noha a Garam-völgyében, Breznóbányán született, a Révai-lexikon kérdőívét (1910) így kezdte kitölteni: „*Herman Ottó, természetvizsgáló, született 1835. június 28-án Alsóhámoron, Borsod megyében*”. Igaz, mint „természetvizsgáló” valóban ott. Édesapját, Herrmann Ede Károly (1802–1854) koronauradalmi sebész-orvost, családjával együtt 1847-ben helyezték át Alsóhámorba. Előtte kisgyermekként Breznóbányán, a fő(piac) téren lakott, viszonylag messze a Garamtól, az Alacsony-Tátrától és a Veportól. Ott-honról a cipszer nyelvet hozta, iskolai tanulmányait is németül kezdte a bányavárosban. Bár a tanrendben a magyar nyelv is szerepelt, igazán magyarul Alsóhámorban és Miskolcon, a mai Luther-udvar a Kis-Hunyad utca felől lezáró evangélikus lyceumban tanult meg. Mivel a Szinva völgye sokkal szűkebb, mint a Garamé, s a házak udvarának végét a Délkeleti-Bükk lejtői zárják le, tényleg itt kezdett „természetvizsgálóvá” válni. Édesapja körzete Diósgyórtól Ómassáig terjedt, s lovaskocsival gyakran vitte magával fiát is. Amíg ellátta betegeit, fia a hegyek erdős, sziklás oldalainak fölfedezésébe fogott. Samu kocsisuk, dédesi pásztorcsaládból, nem csak sárkánycsikókról mesélt neki, hanem segítette növények, állatok megismerésében. Ez utóbbiakban otthon sem volt hiány, édesapja, aki tudományosan gyűjtő vadász volt, levelezett az idősebb Brehmmel [akinek fia, Alfréd (1829–1884) írta a máig is olvasott „Az állatok élete” c. munkát], Naumann Jánossal (1774–1826), és a kor egyik legjelesebb magyar állattan kutatójával, Petényi János Salamonnal (1799–1855).

A Herrmann család Alsóhámorba költözésekor az újmassai „öskohó” és a hámori vasverők még javában dolgoztak. A szakemberek többsége német, a segédmunkásoké tót¹ és magyar volt. Ottó tehát mindhárom nyelvet – a németet magával hozta, talán a tótot is – gyakorolta.

A 48-as pesti forradalom híre hamar eljutott Miskolcra, és az ősz elején Máday Károly, az evangélikus esperesi középtanoda diákjainak Czuczor Gergely és Petőfi Sándor friss verseit tanította, s a felsőbb osztályosokat az ország fegyveres védelmére buzdította. „...az ifjúság mintegy vezényszóra a piacra rohant: az egyik kofa adta a meszet, a másik a veres agyagot, a harmadik a zöldséget, s e primitív festő színekkel nyomban nemzetiszínűre festettük a sárga-fekete karfákat és órházakat.” – emlékszik vissza Herman Ottó. 13 évesen Miskolcon ágyútisztogatónak jelentkezett a tüzéségnél, de írásos apai beleegyezés nélkül, hiába. A sikertelenség s az alig egy évre rá bekövetkező világiosi fegyverletétel annyira elkésértette, hogy magát megmakacsolva, nem volt hajlandó az evangélikus esperesi középtanodában tovább tanulni. Apja, miután

¹ Magyar anyanyelvünkön a szlovákokat tótoknak nevezik, ahogy pl. a németek és az angolok az övékén ungarisches-nek, ill. hungarian-nek minket....

megakadályozta abban, hogy a beszállásolt osztrák katonaság társzekereinek küllőit társaival együtt elfűrészelve, Miskolcra adta lakatosinasnak.

Hámor környéki szekeres csavargásait önálló gyaloglásokkal gyarapította erdőkben, kovácműhelyekben, egyaránt. Telente a Hámori-tó jegén órákat csúszkált. Édesanyja féltette a beszakadástól, aki fiát, némi joggal, „Kálvária latrá”-nak nevezte, s elrejtette csizmáit. Kiment anélkül. Gyakran megfázott, s a betegség néhányszor fülére ment. Ekkor kezdődött hallása később végzetessé váló romlása. 16 évesen, 1851 húsvétján, élete első önálló útján ellátogat szülővárosába, Breznóbányára és bebarangolja a környéket. Gyűjt, állattömést tanul és levelezni kezd az ifjabb Brehmmel.

Goromba mestere miatt „fölmegy” tanulni Korompára (1851?). Közben bejárja a Szepességet és Sáróst. 1854-ben, édesapja rábeszélésére, beiratkozik a bécsi politechnikum előkészítő tanfolyamára. A tanév kezdetére azonban édesapja meghal, Ottó mellett hét neveletlen leánygyermeket hagyva özvegyére. Így 1854 és 1856 között öt bécsi lakatosműhelyben dolgozik, hogy önállóan eltarthassa magát.

Szabadidejének javát a bécsi természettudományi múzeumban töltötte. Ott a gyűjtemények között folytatta „természeti csavargásait”. Ott szólította meg Brunner von Wattenwyll (1822–1914), már igazi „természetvizsgáló”, s tanította, terelte tovább a tudományos kutatás felé. És mert látta, hogy a fiatalember milyen pontosan, alaposan rajzol, rábízta egyenesszárnyúakról szóló dolgozatai ábráinak elkészítését.

Időközben katonaköteles lett, de az első sorozáson, gondolva, hogy nagyothallása miatt úgyis alkalmatlannak nyilvánítják, nem jelent meg. Másodszorra érte mentek, és mint „katonaszökevényt”, büntetésül 12 évi szolgálatra kötelezték. 22 éves korában, 1857-ben Zólyomban vonult be, ahonnan 1859-ben csapatát Fiumén át Zárába vezényelték, Dalmáciában új – később sem felejtett – világ tárult elé: a tenger. Addig ismeretlen élőlényekkel, a belőlük élő emberekkel, a halászhajókkal és a hajózás veszélyeivel. Hogy milyen hatással voltak mindezek rá, és hogy a szolgálat mellett mennyi tapasztalatot szerzett, későbbi írásaiból kiolvasható (Adriai képek, 1877). Föltöteseinek szerencsére hamar föltűnt jó megfigyelőképessége, szép írása, s így munkahelyét a tábornokirodában jelölték ki, lakással együtt, szinte szemben a tengerrel. Amikor tábornokát Bécsbe rendelték, megkérdezte Herman Ottót: „Mit tehetek Önért?”, „Eresszenek engem hazal!” És leszerélték. Csaknem 5 év után, 1861 őszén visszatért Alsóhámorba. Édesanyja és lánytestvérei hamarosan meg akarták nősiteni: „tehető és házias” leányt szemeltek ki számára. Inkább (újra) világgá ment.

Ha már nem harcolhatott a magyarság szabadságáért, 1862-ben megtette azt az olaszért. 1863-ban az onnan hozott carbonari-kalapjának széles karimáját a lengyelek oroszok elleni fölkelésekor lőtték át. A lengyel szabadságharc leverése és visszatérte után, 1863 őszén Kőszegen két társával „fényirodai műtelepet” alapít, és vásárokon fényképez. Keserves megélhetés. Szerencséjére megismerkedik chernelházi Chernel Kálmán kőszegi földbirtokossal, aki szenvedélyes vadász és „műkedvelő” madarász. Az idős és az ifjú „természetvizsgáló” könnyen megbarátkozik egymással. Chernel Kálmán hívta föl figyelmét arra a pályázatra, amelyet Brassai Sámuel (1800–1879), a kolozsvári Erdélyi Múzeum igazgatója hirdetett meg „konzervátori” állásra. Szerény fizetésű, de biztos,

Önkarikatúrák

rengeteget gyűjt az Erdélyi-Mezőségen, főleg madarakat, ízeltlábúakat – itt szereti meg véglegesen a pókokat –, számos ottani természetföldrajzi jelenséget elsőként ír le, műszeres időjárás-megfigyeléseit is rendszeresen följegyzi. („Kiszállásai” során gyakran látta vendégül Vasasszentgotthárdon Wass Albert nagyapja, Wass Béla.) Bejárja Erdélyt, a Bihar-hegységtől a Szent Anna-tóig, számos ásványt, kőzetet, őslénytani leletet és rengeteg madártojást visz be Kolozsvárra. Az Erdélyi Múzeumi Egyesület évkönyveiben egyre több értekezése jelenik meg, s ezek nemzetközi ismeretséget kezdenek szerezni számára. Mire első őrségéddé nevezik ki (1869), összeáll benne az élő és az élettelen természet egy-egy szemlélete, amely minden tudományos írását alapvetően jellemzi. Bátran állíthatjuk, hogy a hazai természettudományban ő a környezettan (ökológia) első művelője. A természettudományok közérthetősége, népszerűsítése érdekében már Kolozsvárt gyakran tart előadásokat; a Magyar Polgár c. ellenzéki lapban az Új Erdélyi Múzeum c. rovatot vezeti. És itt kezdődik újságírói (Ellenzék, Magyar Polgár) és politikai tevékenysége is.

1869-ben a Kolozsvári Nemzeti Színházba szerződik Jászai Mari. 1871-ben személyesen is megismerkednek, és Herman Ottó mélyen beleszeret a színésznőbe. Jászai Mari kezdetben viszonzza hosszú hajú és hosszú szakállú udvarlója érzelmeit, csaknem eljutnak a jegyváltásig. 1872-ben azonban a művésznőt a budapesti Nemzeti Színházba szerződtetik, és a bizonytalan érzelmű hölgy visszaküldi kérésére a gyűrűt.

Ekkorra azonban Herman Ottó már nem munkatársa az Erdélyi Magyar Múzeumnak. 1871-ben anyagi és egyéb okokból elhagyja az intézetet. Mint a Magyar Polgár társszerkesztője keresi sovány kenyerét; maradék idejében már pókokról szóló tanulmányán dolgozik. Ám az 1872-es képviselőválasztásokon a kormánypárt győzött, és a balközépi Magyar Polgár szerkesztősége, megbékélést hirdetve, megalkudott a helyzettel. Herman Ottó otthagyja a lapot és Kolozsvárt is. Két évig barátja, Bedőházy János szászvesszősi úrilakában kap menedéket. Járja a Küküllő-menti dombságot, vizsgálja a darázsolyvek gyomortartalmát, előadásokat tart a megyei gazdakörben, segíti

kedvére való munkahely. A pályázathoz Chernel Kálmán ajánlólevelet, Herman Ottó maga lótte, maga preparálta, ritka, fehér színű pacsirtát meg egy hermelint mellékel. És nyert.

1864 második felétől 1871 tavaszáig az Erdélyi Múzeum természettudományos gyűjteményének mindenese. Miközben azt korszerű szemlélettel rendezte, gyarapításába fogott. Munkatársaival

barátját gyümölcsök, szőlők telepítésében, s a talaj megóvása érdekében vízvezető árkokat tervez. Télen pókkönyvén dolgozik. Ám, mivel úgy érezte kegyelemkenyéren él, Bécsbe utazik, és a fönnebb már említett Brunner von Wattenwyll-lel, akivel Kolozsvárról is gyakran váltott levelet, tárgyal jövőjéről. Megállapodnak, hogy megírja az egyenesszárnyúak rendszerét, s utána részt vesz egy Kamerunba tervezett kutatóúton. Pénze mindehhez „természetesen” nem volt. Barátai segítségével népszerű tudományos jótékonyossági előadássorozatot szervez Kolozsvárt, a bevételből megvan az útiköltség. De csak Pestig jutott.

Szily Kálmán (1838–1895), a Természettudományi Társulat első titkára és a Természettudományi Közlöny megalapítója, aki jól ismerte Herman Ottó kolozsvári munkásságát, éppúgy, mint Fridvalszky János (1822–1895), a Nemzeti Múzeum állattárának igazgatója, megtalálták annak módját, hogy Herman Ottót itthon tarthassák. A múzeum, kellő tiszteletdíjjal, megbízta Magyarország pókvilága tudományos földolgozásával, és részére előlegként 2000 forintot adott. Itthon maradt. S a pókok csudáinak földerítése érdekében, amelyekkel még gyermekkorában, a Bükkben ismerkedett meg, összejárta a Kárpát-medencét és határait, a Magas-Tátrától az Al-Dunáig, s Bécsben az itthon hiányzó szakirodalmat is átnézhetette. 1873-ban néhány hónapig családja háamori házában első nagy munkáján dolgozott.

Amikor gyűjtőmunkáját teljesnek érezte, egyik sógora adott számára annak megírására lehetőséget a dél-bácskai Doroszlón, a Ferenc-csatorna és a Mosztingamocsárvidék közelében (kiváló hely a vízipókok még pontosabb megfigyelésére). 1876-ban megjelent a Magyarország Pók faunája I. kötete, 1878-ra a második és harmadik is. Az első kettő kéthasábosan, magyarul s németül. (A XIX. sz. második felében a német volt a természettudomány nemzetközi nyelve). Ha eddig kevés volt a szerző nemzetközi ismertsége, most egyszerre európaivá, azaz csaknem nemzetközivé nőtt. Külföldön számos jeles méltatással ismertették, s hozzájuk csatlakozott a Turinban (Torinó) tétlenségre kényszerült, s ezért kedvtelésből jelentékeny természettudóssá vált Kossuth Lajos is. E három kötetből végképp kitűnt tudása, szakmaszeretete és a magyar nyelv alapos ismerete: a pókok szövő-fonó szerveinek nevezékatanát a hazai takácsok szakkifejezései alapján írta.

Már az I. kötet is jó ajánlólevél volt további pályafutásához. Mint „örsegéd” beköltözhetett – szó szerint – a Nemzeti Múzeumba. És onnan is, mint Kolozsvárt, úti beszámolókat, tárcákat küldött immár a Fővárosi Lapokba, a Magyarországba, a Nagyvilágba meg a Vasárnapi Újságba; tréfás írásai, rajzai a Borsszem Jankóban és a Bolond Istókban jelentek meg. Ami pedig a legfontosabb: tudományos tanulmányai a Természettudományi Közlönyben. 1877-ben megindítja a Nemzeti Múzeum természettudományi tárainak folyóiratát, a Természetrajzi Füzeteket. Eközben pókászból madarász, majd halász lett, és mindhárom összegződött benne. Emellett még nép- és földrajzos is; mégpedig mind együtt, haláláig. Nevét már csak egy r-rel és egy n-nel kezdte írni. Az idős Kossuth Lajos és a magyar függetlenség elkötelezett híve. Mint „fővárosi”, nemzetközileg elismert tudós, ezredéves- és világhiállítások rendezője, végig hűségese maradt „fogadott” szülőföldjéhez.

A Szinva 1878 augusztusi árvize után az elsők között utazik Miskolcra nővérehez és sógorához, akik a Palóczy utcában, a Pece két ága és a Szinva között laktak, s kér segítséget az újságokban is a károsultaknak. Mint már Kolozsvárt, hevesen politizált. Gyöngülő hallása miatt elsősorban mint újságíró, szinte mindig az ellenzéki oldalon. És mindig széles látókörűen. Hozzászól az oktatásügyhöz, a sajtószabadság, a nemzetiségek (zsidóság, oláhság, százság), az általános választójog, Bosznia és a kivándorlás kérdéseire, a hazai munkásmozgalom eseményeihez. Vitázik Jókai Mórral, s mindezt rengeteg természettudományos szak- és ismeretterjesztő tanulmány mellett (pl.: szőlőgyökértetű járvány). Eközben sűrűn levelezik, csak az ismertebbeket említve: Kossuth Lajossal 1875-től csaknem a „kormányzó” haláláig (Torinóban kétszer látogatta meg, 1887-ben, és feleségével 1883-ban), Gyulai Pállal, id. Lóczy Lajossal. 1879-ben Kossuth Lajos tanácsára Szeged alsóvárosi kerülete országgyűlési képviselővé választotta.

Viszonylag váratlanul, 50 éves korában, megnősült. Leendő hitvesével a Vadászlap hasábjain már 1883-ban „találkozott”, ahol a kalitkás madarak (tengelice, csóka) öngyilkosságával kapcsolatban bizonyos „Judithtal” némi vitába keveredett. 1884 őszén az „agglegény”, akkor már közismert tudós, közíró és közszereplő súlyosan megbetegedett. „Judith” fölkereste, és önkéntes ápolónőként meggyógyította. Aztán 1885. július 25-én a szerkesztőségi társaságban szivarozó, sűrűn konyakozó, magányos garabonciás feleségül vette a 10 évvel fiatalabb (elvált és megözvegyült), Erdélyből való Borosnyay Kamillát, nagyborosnyói Borosnyay László, a szabadságharc honvédőrnagyának leányát Miskolcon, az avasi református templomban. A gyógyítás folytatódott, és a hitves ezután, amikor csak tehette, elkísérte férjét gyűjtőútjaira, amire egyre nagyobb szükség lett Herman Ottó hallásának fokozódó romlása miatt. Ekkoriban írta meg a Magyar halászat könyvet (1887. I–II. kötet) és a A halgazdaság foglalatját (1888).

1888-ban két hónapra Norvégiába utazott. Valójában ez a leghosszabb külföldi tanulmányútja. Alapvető célja a madárvonulások útvonalának megismerése. Ám hozzá kell tenni, hogy az Északi-sarkkörön túl, addig alig járt hazai „természetvizsgáló”. Az északi madárhegyek tájáról (1893) c. könyvéből a madárvilágról, a jégárakról, a tengerszint ingadozásról, a sarkvidéki éghajlatról, növényzetről és a lappokról egyaránt tanulhatunk. Meg hazaszeretettől. Mert fölkereste Vardöt, ahol előtte „száz és húsz esztendővel tette meg a tengeri utat Trondhejmtől Vardöig... két magyar ember, a Selmezbányára való Páter Hell Miksa, akkoriban a bécsi csillagvizsgáló intézet igazgatója és a Tordason, Fejér megyében, született Páter Sajnovics János, ki elsőnek vitatta mint a magyar és a lapp nyelv rokonságát”. (Herman Ottó).

1889-ben az őszi hónapokat hitvesével Hámorban töltötte, ahol telket is vásárolt. 1891-ben Madarász Gyula (1858–1931), a Nemzeti Múzeum madártani gyűjteményének vezetője, közreműködésével Budapestre megszervezte a II. Nemzetközi Madártani Kongresszust. Olyan előkészítéssel, külföldi és hazai sikerrel, hogy 1893-ban megalapíthatta a Magyar Ornitológiai Központot (ma: Madártani Intézet), és megindította annak jeles szakfolyóiratát, az azóta is élő Aquilát.

A XIX. sz. utolsó és a XX. sz. első évtizede háromszorosan költözteti vissza „fogdott” szülőföldjére. Először 1892-ben kapja kézhez a miskolci Bársony-ház alapozása-

kor 1891-ben kiásott lándzsahegyeket. A francia és angol régészeti szakirodalom áttanulmányozása után határozottan megalapítja, hogy azokat a jégkor végi ősember készítette. Állítását először itthon és külföldön egyaránt kétkedéssel fogadják. Ő azonban, aki éppúgy nem végzett felsőfokú tanulmányokat régészetből, ahogy állattanból és néprajzból sem, kitarzott nézete mellett, és a másfél évtizedes vita után, 1907-ben, amikor Kadić Ottokár a Szeleta-barlangban meglelte a Bársonyházi „nyílkövek” rokonpéldányait, bebizonyosodott, hogy a Szinva és a Garadna völgyében valóban éltek jégkor végi, „ásatag” őskőkorszaki emberek (*Homo sapiens fossilis*).

Aztán 1892-ben Miskolc országgyűlési képviselőjévé választotta. Rokoni kapcsolatai és a Bársonyházi „nyílkövek” miatt egyébként is mind többet tartózkodott Alsóháromban és Miskolcon. És ezért 1898-ban, az akkor születőben levő Lillafüreden, házat építtetett, s a nyarakat, feleségével együtt, az ún. Pele-lakban töltötte. Itt írta meg utolsó négy nagy művének javát! [A madarak hasznáról és káráról (1901), A magyar nép arca és jelleme (1902), A magyarok nagy ösfoglalkozása (1909), A magyar pásztorok nyelvkinccse (1914)]. Része volt abban is, hogy 1899-ben a Papszeren létrejött a Borsod-Miskolci Múzeum, amely 1953 óta az ő nevét viseli.

1914 decemberében Budapesten, a Kossuth Lajos utca és a Múzeum körút kereszteződésében, vigyázatlansága miatt, és nem hallván a kocsizörgést s a kocsis kiáltását, egy társzékér elütötte. A jobb lába eltört. A Rókus kórházban begipszelték, s karácsonyra hazaengedték Krisztina körüti lakásukba, ahol tüdeje fölmondta a szolgálatot, és december 27-én, életének 80. évében elhunyt. Budapesten, a Kerepesi úti temetőben helyezték nyugalomra. De nem örökre.

„Én azért nem szakadok el ...Hámortól; majd oda fogok temetkezni...” – írta 1914. május 22-én Zorger Ignác bírónak, miután lillafüredi birtokát Szeöts Bélának, sógorának „atyafiságos áron” eladta. És így lett. Születésének 120. évfordulóján (1965) hamvait hazahozták Hámorba. Mert „kiválasztotta szülőhelyül azt a kicsiny fészket, ahol felnőtt. Magyar akart lenni – azzá lett. A Bükkben akart születni, tehát elhitette kortársaival, hogy csakugyan ott született... ő mesterek nélkül lett mesterré. És... tanszék nélkül is iskolát nevelt”. (Lambrecht Kálmán)

Utóirat: Mi itt, „Nagymiskolczon” meg a Bükkben gyakran találkozhatunk vele. Miután elmúltam 70, beszélgetni is szoktunk. Kérdezte legutóbb: „jól tudom-e, hogy már Északkelet-Magyarországon is vannak nemzeti parkok?” Igen, van aggteleki és bükki is. „S igaz-e, hogy pártharcok és kormányváltás után szakértő igazgatójukat leváltják?” Előfordul. „És te, öcsémuram, tudod-e, hogy hol van az az evangélikus algimnázium, ahol tanultam, meg Hunfalvy Pál, Hunfalvy János, Vásárhelyi István és Szemere Bertalan is?” Tudom. „S láttad-e milyen állapotban?”...

Pásztorfaragás

ADEPTUS-H
MÉLY-ÉS MAGASÉPÍTŐ ZRT.

a HÍDÉPÍTŐ Csoport tagja

Azt, hogy Ön kezében tarthatja ezt a folyóiratot és elolvashatja a benne leírtakat, sokban köszönhetjük az

ADEPTUS-H Mély- és Magasépítő Zrt.-nek

(vezérigazgatója: Komáromi Gyula), mely vállalat nagylelkű támogatásával megteremtette a kiadás feltételeit. Köszönetünk jeléül illesztettük kiadványunkba ezt az oldalt, amely rövid bemutatása az ADEPTUS-H Zrt.-nek, és annak a szemléletnek, amely irányítja a vállalat vezetőit.

Komáromi Gyula életútját, vallott felfogását családja határozta meg, melybe beleszületett: református lelkipásztor édesapa és tanítónő édesanya gyermekeként. Az 50-es évekbeli Balmazújvároson egy ilyen családnak csak egy célja lehetett: erős erkölcsi nevelésben részesíteni és minél hamarabb biztos kenyeret adni a gyerekek kezébe. Az építőipari technikumot Debrecenben végezte, majd Budapesten szerzett építőmérnöki diplomát.

Állami nagyvállalatnál kezdődött azoknak az embereknek a szakmai élete, akik később 1992-ben megalapították saját vállalatukat, az ADEPTUS-t. A vállalat sikerének záloga a baráti léggör, a jó szellemű csapatmunka.

A 70-es, 80-as évekhez képest a magyar építőipar ma európai szinten teljesít. Az ADEPTUS munkáját minősíti, hogy fennállása óta három alkalommal részesült Építőipari Nívódíjban. A nagy szakmai elismerést jelentő nívódíjat először 2001-ben a tolcsvai bor- és szőlőfeldolgozó üzem (Tokaj-Oremus Kft.) építéséért, majd 2006-ban az aggteleki Baradla-barlang Vörös-tó–Jósvafő közötti szakaszának felújításáért, ill. a Vörös-tói látogatóépület kivitelezéséért (konzorcium egyik tagjaként) kapta meg a vállalat.

A harmadik nívódíjat 2007-ben vehette át a cég az erdőbényei borászati üzem (Béres Borászat) kivitelezéséért.

Fentiekén túlmenően hosszasan sorolhatnánk az elmúlt 20 év alatt felépített létesítményeket, melyek között kórházak, missziós központok, templomok, iskolák, szociális létesítmények, hidak, erőművek szerepelnek.

Az ADEPTUS megalakulása első pillanatától kezdve folytat karitatív tevékenységet is, anyagi lehetőségei függvényében. Gyermekekétetést, rákellenes alapítványt, inkubátorházat, ökumenikus szeretetszolgálatot éppúgy támogatnak, mint B.-A.-Z. megye művészeti és kulturális eseményeit, valamint számos sportegyesületet. Ezen túlmenően segítséget nyújtanak munkatársaiknak is, akár egészségügyi probléma, akár lakásfelújítási gondok megoldása terén.

Az ADEPTUS-H Mély- és Magasépítő Zrt.

közepes nagyságú vállalkozás. Vezetői jól tudják, mit jelent az emberek számára a segítség, és örömeikre szolgál, ha a vállalatnak anyagi lehetősége nyílik egy-egy jó ügy támogatására.

ADEPTUS-H
MÉLY-ÉS MAGASÉPÍTŐ ZRT.

a HÍDÉPÍTŐ Csoport tagja

3525 Miskolc, Szepessy u. 3-5.

Telefon: (46) 501-391, 412-706 • Telefax: (46) 501-397, 501-398

E-mail: adeptus.mi@mail.datanet.hu

CÉGÜNK TEVÉKENYSÉGI KÖRE: építőipari fővállalkozás
• magasépítés • mélyépítés • acélszerkezet-gyártás, -szerelés

E számunk szerzői

Alakszainé dr. Oláh Annamária közgazdász, a KÉSZ miskolci csoportjának elnöke

Baritz Sarolta Laura domonkos szerzetesnővér, közgazdász

Bogdan Adamczyk minorita szerzetes

Fóris Ferenc vállalatirányítási szakértő

Gróf Lajos újságíró

Hangóné Birtha Melinda Miskolc-avasi ref. lelkipásztor

Dr. Hevesi Attila egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar

Jeney Edit újságíró

Prof. dr. Kocziszky György a Miskolci Egyetem Közgazdaságtudományi Kar dékánja

Lezsák Sándor tanár, költő, az Országgyűlés alelnöke

Dr. Márkus Béla irodalomkritikus, kritikus, egyetemi tanár

Dr. Orosz Atanáz a Miskolci Exarchátus püspök-exarchája

Dr. Petrik Béla irodalomtörténész, a Nagy Gáspár alapítvány titkára

Pozsgay Imre politikus, ny. egyetemi tanár

Szabó Sándor Miskolc-belvárosi ref. lelkipásztor

Prof. dr. Szathmáry Sándor ny. református teológiai professzor

Vas Rita angol szakos középiskolai tanár, hitoktató

KÖSZÖNJÜK

Olvasóink, cikkíróink, szerkesztőségünk nevében hálásan köszönjük

Komáromi Gyula Vezérigazgató Úrnak, hogy az általa irányított ADEPTUS-H Mély- és Magasépítő Zrt. tíz éven át rendszeresen támogatta a Miskolci Keresztény Szemle megjelenítését.

Isten áldását kívánjuk a Vezérigazgató Úr életére és az ADEPTUS további tevékenységére!

Tartalomjegyzék

Karácsonyra (3)

ÜNNEPEK – ALKALMAK

SZATHMÁRY SÁNDOR: Advent és karácsony teológiája (5)

JENEY EDIT: A X. Miskolci Nemzeti Estély (17)

EGYHÁZAK, TEOLÓGIÁK, HITVALLÁSOK

OROSZ ATANÁZ: Egyezések és különbségek a katolikus és ortodox egyházak között (20)

EGYHÁZAK ÉS TÁRSADALOM

A Kattárs Miskolcon (27)

ALAKSZAINÉ DR. OLÁH ANNAMÁRIA: KÉSZ-ek vagyunk Miskolcért szolgálni (28)

BARITZ SAROLTA LAURA OP–FÓRIS FERENC: Mit mond nekünk ma az egyház társadalmi tanítása? (31)

KOCZISZKY GYÖRGY: Periféria határán, az értékrendváltás esélyei (36)

VAS RITA: A katetetikai szemléletváltás jellemzői 50 évvel a II. Vatikáni Zsinat után (41)

EGYHÁZAK ÉS TÖRTÉNELEM

BOGDAN ADAMCZYK OFMCONV: Sujánszky Euszták, az aradi vértanúk gyóntatója (48)

EGYHÁZAK ÉS KULTÚRA

42. Tokaji írótabor: Nagy jövő mögöttünk (52)

LEZSÁK SÁNDOR: Lakitelek – 1987 (53)

POZSGAY IMRE: Irodalom és rendszerváltozás (58)

MÁRKUS BÉLA: Adalékok a Debreceni Irodalmi Napok történetéhez (61)

PETRIK BÉLA: Engem csak a vers véd (68)

Operairó verseny a miskolci operafesztiválon (75)

INTERJÚ

GRÓF LAJOS: A pasztorációs munka mindig érdekelt (77)

ÉVFORDULÓK

„Felragyogott a világosság” (82)

SZABÓ SÁNDOR: „...mert mindig volt, van és ezután is lesz megújulás!” (82)

HANGÓNÉ BIRTHA MELINDA: Dévai Bíró Mátyás, Miskolc reformátora (85)

HEVESI ATTILA: Her(r)man(n) (Károly) Ottó (1835–1914), a Bükk és Miskolc (88)